بسم الله الرحمن الرحيم

هەیڤ

سنريهم اياتنا فى الافاق وفى انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق

2000 1421

KCSS (Q&S)

ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەت دا

گۆڤارێکی زانستی وەرزی یە

ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لەقورئان و سوننەت دا دەری دەکات

خاوەنی ئیمتیاز: نەشئەت غەفور سەعید

سەرنوسەر: مەریوان ئەحمەد ڕەشید

دەستەی ڕاوێژکاران

شەماڵ عبدالـرحمن موفتی — د.کـاوە فرج سعدون — فاروق رسـول یحیی

جلال حمەصالح بۆسکانی — خالد حسن علی — جمـال محمد أمین

ناونیشان: سلێمانی: لای بەریدەکە/ کۆڵانی بەرامبەر مزگەوتی (مەولەوی).

چاپی دووەم 2004

لەم ژمارەیەدا

سەروتار .... سەرنووسەر ٢

سەرۆکی ناوەند بۆ هەیڤ دەدوێت .... عادل شاسواری ٣

پلە و پێگەی زانست لە قورئان و سوننەت دا .... جلال حمەصالح بۆسکانی ٥

زانستی کۆرپەلەزانی لەقورئان سوننەت دا (بەشی یەکەم) .... د. کاوە فرج سعدون ٨

گەردوون لە ڕوانگەی قورئانەوە .... مەریوان ئەحمەد ڕەشید ١٧

ئیعجازی زانستی لەو فەرموودانەی مەی بەدەرمان دانانێن .... جمال محمد أمین ١٩

لەچالاکییەکانی ناوەند .... هەیڤ ٢٤

سیمیناری یەکەم (ئیعجازی قورئان و چەند لایەنێکی ...) .... فاروق رسول یحیی ٢٦

سیمیناری دووەم (ئیعجازی ژمارەیی و زنجیرەیی ...) .... شەماڵ عبدالرحمن موفتی ٣٧

هۆی موسوڵمان بوونی پزیشکێکی ئەڵمانی .... ئا: ئەندازیار عوسمان ٤٢

سەرنجێکی ژمارەیی لەقورئاندا ... . نعمان مصطفى حمەرحیم ٤٣

سەربوردێکی خێرای مێژووی ناوەند .... هەیڤ ٤٥

التفسير العلمي خطوة متقدمة للإعجاز العلمي .... نشأة غفور سعيد ٤٦

الجسد يبلى ماعدا "عجب الذنب" .... د. زغلول النجار ٤٨

ئەم گۆڤارە ئایەت و فەرموودەی پیرۆزی تێدایە، پاراستنی پێویستە

جگە لەسەروتار، بابەتەکان گوزارشت لەڕاو بۆچوونی نووسەرەکانیان دەکەن و هەیڤ بەرپرسیار نییە لێیان.

سەروتار: هەیڤ بۆ؟

قورئان موعجیزەی کۆتا پێغەمبەری ئەم زەوی‌یەیە، کتێبی ئاینی پیرۆزی ئیسلامە، ئاینێك کە کۆتا ئاینە ئاسمانی‌یەکانە...ئاینێك کە پتر لە هەزار و چوارسەد ساڵە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی ئاشنایە پێی و هەتا ئەم کۆمەڵگایە ژیانی بۆ نوسرابیّ پرشنگی ئەم هەسارەیە لە قورئان و سوننەتەوە سەرچاوە دەگریّ، چونکە بوارەکانی ژیان لە ڕابردوو و ئێستا و داهاتوودا لە چوارچێوەی ئەم قورئانەدا بەچاکی خۆی بینیوە و دەبینێتەوە.

ئەمڕۆی دونیای زانست و لێکدانەوە زانستی‌یەکان زەمینەیەکی لەبارە بۆ ئەقڵەکان کە چاکتر و شیاوتر مامەڵە لەگەڵ گەورەیی و بەرزیی قورئاندا بکەن، بۆچی نا؟ قورئان لەسەردەمێکی وادا هاتبیّ کە زانست و تەکنەلۆجیا هیچ ڕۆڵێکی لە پێشخستنی کۆمەڵگادا نەبووبیّ یان لانی کەم وەکو ئەمڕۆ نەبووبێتە سنوری جیاکردنەوەی گەلان، لەکاتێکی ئاوادا سەدان ئایەت لەم پەیامە پیرۆزە باس لە زانست و ڕۆڵی زانست و کاریگەریی لەسەر مرۆڤ و کۆمەڵگەکەی بکات، ئەبێت ئەو پەیامە چەند گەورە بێت؟ ئەمە لەکاتێکدا کەیەکەم وەرگرانی ئەم پەیامە کەسانێکی دوور لەم بوارە بوون و خودی سەروەری ئەم پەیامەش پێغەمبەر (ﷺ) مرۆڤێکی نەخوێندەوار بێت و ململانێش لە ناوچەکەدا لە بورای ئەدەب و ڕەوانبێژی و دەقە شیعری‌یەکاندا ڕەنگی دابووەوە ... ئایا خۆی لەخۆیدا موعجیزەیەکی گەورە نی‌یە کە باسە زانستی‌یەکان بێتە کایەوە، باس لە بوارە جیاجیاکانی زانستی گەردوون و فیزیا و زەوی ناسی و کەشناسی و ...هتد. بکریّ.

گەر پەروەردگاری خاوەن ئەم قورئانە ئەم ڕاستی‌یانە ڕانەگەیەنێت کیّ لەو سەردەمەدا پەی پیّ دەبات، ئەوەتا لەقورئاندا ئایەتی (فأتوا بسورة من مثلِهِ...) لەگەڵ ئایەتی پیرۆزی (والسماء بنيناها بأيد وإنا لموسعون) دوو نمونەی بواری ئەدەبی و زانستی‌یە کە لەوکاتەوە کۆمەڵگا پێیان ئاشنایە.

دەبێت کۆمەڵگایەکی ئەو سەردەمە چی زانیبیّ لە فراوانبوونی ئاسمان و دوورکەوتنەوەی تەنە گەردونی‌یەکان کە ئەو ئایەتەی سەرەوە ئاماژەی پێدەکات... درك کردن بە کارێکی ئاوەها لە سەردەمانی پێش خۆیاندا مەحاڵ بووە و لێکدانەوە گەردوونی‌یەکان سادە و ساکاربوون و هەرگیز بەوجۆرە وا باسیان لێوە نەکراوە، زانایان و فەیلەسوفەکانی پێش ئیسلام نەیانتوانیوە ئەو ڕەچکەیە بشکێنن و بابەتی لەو شێوەیە بوروژێنن.

گەر تەماشای کتێبەکانی گەردوونزانی بکەین و لێکدانەوەکانی بەتلیمۆس و هیبارخۆس و چەندینی تر هەڵسەنگێنین بۆمان دەردەکەوێت کە کارەکانیان چەند سنوردار بووە.

فراوانبوونی گەردوون بە پیشکەوتن و زانست و تەکنەلۆژیا لەم ساڵانەی دواییدا پەی پیّبرا ... لەکۆتایی بیستەکانی سەدەی پێشوودا (ئەدوین هابڵ) بەهۆی تەلەسکۆبەوە و بەپشت بەستن بەیاسایەکی فیزیایی گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە گەردوون لە فراوان بووندایە ... ئایا ئەوە موعجیزەیەکی گەورە نی‌یە کە قورئان لەو کاتەدا باس لە فراوانبوونی گەردوون بکات؟.

کاتێك قورئان باس لە کەرتبونی مانگ (هەیڤ) دەکات (إقتربت الساعة وانشق القمر)، چەند ئیعجازێکی زانستی گەورەیە کە زانایانی سەردەمی ئەمڕۆی زانست و تەکنەلۆژیا باوەڕ بەم ڕاستی‌یە دەکەن کە ڕۆژێك لە ڕۆژان پاشکۆی هەسارەکەمان (هەیڤ) کەرتبووە و جیّی خۆیەتی ئێمەش یەکەم گۆڤاری ئیعجازی زانستی بەم ناوەوە ناوبنێین کە زمانحاڵی (ناوەندی کوردستانە بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا).

لێرەدا پیرۆزبایی لە خۆمان و خوێنەرانی بەڕێز دەکەین کە بۆ یەکەم جار بە زمانی کوردی گۆڤارێك ئەم بوارە گرنگە بەسەر بکاتەوە و خوازیارین کە بە پێشنیار و بەشداری‌یەکانتان زیاتر گۆڤارەکەمان دەوڵەمەند بکەن تا بە بەهەموو لایەك بتوانین خزمەت بەبواری ڕۆشنبیری و زانستی گەلەکەمان بکەین.

سەرنووسەر

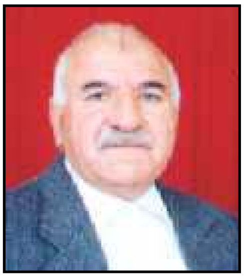

سەرۆکی ناوەند بۆ هەیڤ دەدوێت

دیدار: عادل شاسواری

بەڕێز مامۆستا نەشئەت غەفور سعید وەك کەسایییەتیەکی ناسراوی زانستی و خاوەن ئەزموون پاش ئەوەی کە لەگەڵ چەند مامۆستاو پسپۆڕو زانستمەندی تردا (**ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا**) یان ڕاگەیاندو بەڕێزیشیان وەك سەرۆکی ناوەند هەڵبژێردران ، بە پێویستمان زانی بۆ ژمارە (١) ی (هەیڤ) چاوپێکەوتنێکی کورتیان لەگەڵدا ساز بدەین سەبارەت بە ناوەندو چەندیەتی ئەندام و کارو پرۆژەوچەند مەسەلەیەکی گرنگ سەبارەت بەناوەند بخەینە بەر باس و لێدوان :

_ ئامانجتان لە دروست کردنی ئەم ناوەندە چیە ؟

+ مەبەستی سەرەکی ئێمە لە دروست کردنی ئەم ناوەندە فراوانکردنی ڕۆشنبیری قورئانیە ، هاوکات لەگەڵ بەخشینی ڕۆشنبیری لەسەر فەرموودە شیرینەکانی پێغەمبەر (ع) بەتایبەت لە بواری (ئیعجازی زانستی) دا.

_ ئەو هۆکارانەی کە بوونە هاندەرتان بۆ دروست کردنی ئەم ناوەندە ؟

+ هەست و نەستی پیرۆزی کۆمەڵێك لە لاوی ڕۆشنبیر بوو کە زۆرینەیان لەپزیشك و مامۆستای زانکۆو ئەندازیارو هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیین کە دەرکیان بە بوونی بۆشاییەك لەم بوارەدا کردووە ، لەگەڵ بوونی ئەو دەستەو ناوەندە زۆرانەی کە لە جیهانی ئیسلامیداو لەم بوارەدا هەن ..... پاش کۆبوونەوەمان بە دڵ و دەروونێکی پڕ لە ئیمان و دڵسۆزی بۆ خزمەت کردن بە قورئانی پیرۆزو سوننەتی پێغەمبەری نازدار (ﷺ) وە گۆڕینەوەی ڕاوبۆچوون لە نێوانماندا و سازدانی چەندین دانیشتن و پێشکەشکردنی داواکاریەکەمان بەلایەنی تایبەتمەند بەبوونی پرۆژەیەك و پەیڕەو و پرۆگرامێك سەبارەت بە ناوەندێك گەیشتینە ئەوەی کە لە بەرواری ٢٠٠١/٥/٥ دا بە ڕەسمی مۆڵەتی کارکردنمان پێدرا.

_ لە چ ڕێگایەکەوە ئەم مەبەستانەتان بەدی دەهێنن ؟

جەخت لەسەر سەربەخۆیی تەواوی ناوەندەکەمان کردۆتەوە و ئەکەینەوە

+ بێگومان لەو ڕێگایانەوە کە لەگەڵ سروشت و ئەدگاری ئاوا ناوەندێکدا گونجاوبن وەکو: سازدانی کۆڕ و دیمانە و کۆباس و سیمینار و پەیڤین و چاوپێکەوتنی زانستی و فیکری و سوود وەرگرتن لە میکانیزمەکانی ڕاگەیاندن و کەناڵ و تریبۆن و ڕۆژنامە و گۆڤار و .... هتد.

وە لە سازدانی دوو سیمیناری ڕابوردووشدا بە سوود وەرگرتن لە هۆڵی هاوچەرخ و بڵاوکردنەوەی لە کەناڵەکانی تەلەفزیۆنەوە، تامەزرۆیی خەڵکمان بینی و هەست و شعوری جوانمان دەرك پێ کرد لە پێشوازی کردنی ئاوا کارێکدا.

_ ئایا ناوەندەکەتان سەربەخۆیە یان وابەستەیە ؟

ئێمە لە دانیشتنی بەرایی ناوەندەکەماندا و تا ئەمڕۆ و داهاتووش جەخت لەسەر سەربەخۆیی تەواوی ناوەندەکەمان کردۆتەوە و ئەکەینەوە و خۆپارێزی لە هەموو جۆرێکی لەدەستدانی سەربەخۆیی خۆمان ئەکەین (چ بەنهێنی و چ بەئاشکرا) کە دڵنیاین ئەمە لە سوودی ناوەند و ئەندامەکانیش و مەبەستەکەشماندایە.

- بودجەی ناوەند لە چیەوە سەرچاوە دەگرێ ؟

+ هەروەکو پێشتر ئاماژەمان پێکرد، ناوەندەکەمان بە ڕەسمی مۆڵەتی وەرگرتووە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بە پێی یاسای کۆمەڵەکان ئێمەش لە لایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە پشتگیری ماددی بێ مەرج ئەکرێین. هەر بەو بۆنەیەوە بەناوی ناوەندەکەمانەوە سوپاس و پێزانینی خۆمان ئاراستەی بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و تەواوی ئەو وەزیر و وەزارەتانەی کارئاسانیان بۆ کردووین ڕائەگەیەنین.. چونکە یارمەتی و پشتگیری ئەوان بۆ ئێمە خزمەت کردنە بە ئاین و ئیمانی گەلی کوردی موسوڵمان و قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ).

_ ئایا لە بیرتاندا هەیە دەرگا لە بەردەم کەسانی تردا بکەنەوە و بێنە

ناو ناوەندەکەتانەوە ، مەرجتان بۆ وەرگرتنی ئەندام چییە ؟

+بێگومان فراوان کردن و زۆرکردنی ئەندامانی ناوەند کارێکی باشە، بەڵام بۆ ئەم ساتە وەختە کە لە قۆناغی دروست بوون و هەنگاوەکانی بەرایی و کرانەوەداین، ئەمانەوێت هەنگاو بە هەنگاو بە حاڵەتی ئاسایی گەشە بکەین..

بۆ مەرجی وەرگرتنی ئەندامیش لە پەیڕەو و پڕۆگرامی ناوەنددا ئاماژەمان بەسێ خاڵی گشتی کردووە:

١- ئارەزوومەند بێت لە بواری ئیعجازی زانستیدا و بایەخی زۆری پێ بدات.

٢- بە نوسراوێك بەڵێن بدات کە پابەند بێت بە پەیڕەوی ناوخۆی ناوەندەوە.

٣- فۆرمی داواکردنی بوون بە ئەندام پڕبکاتەوە و ڕەزامەندی (١٠) ئەندامی دەستەی باڵا بە دەست بێنێت.

بە هیواین بۆ داهاتوو هاوکاری زیاترمان بکەن و ئێمەش بەرنامەی تایبەتمان لە کەناڵەکاندا هەبێت _پشت بەخوا _.

_ ئێوە وەك ناوەندێکی پسپۆڕی ئایا سەرچاوە و ژێدەری زانستیتان چۆن دەست دەخەن؟

+دەیان لێکۆڵینەوە و توێژینەوە سەبارەت بە قورئانی پیرۆز و فەرمودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) لەبەردەستدا هەن.. کە سەرەتاکەیان لە کتێبی (الظاهرة القرانية) ی (مالك بن نبي) و نووسینەکانی پرۆفیسۆر عبدالمجيد زینداني و بڵاوکراوەکانی (هيئة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة) و نووسینەکانی د.محمد العفيفي و ئەندازیار عدنان الرفاعي و نوسراوەکانی د. محمد زغلول النجار و ...... هتد.

هەروەها لە بواری بەرنامەی تەلەفزیۆنی چەند بەرنامەیەکی کەناڵە ئاسمانییەکان هەیە کە مایەی سوود وەرگرتنن وەك بەرنامەکانی ئیعجازی

ئەم ناوەندە لەکوردستان دا بەشداری کردنی نەوەکانی (صلاح الدینی ئەیوبی)یە لە خزمەت کردن بە قورئانی پیرۆز لە چوار چێوەی هاوچەرخیەتی ئیعجازی زانستی دا

_ پەیوەندیتان لەگەڵ دەزگاکانی ڕاگەیاندن چۆنە لەناو هەرێمدا ؟

+ بەپێی ئەوەی ئەزموونمان کرد لە دوو سیمیناری ڕابردوودا کە ناوەند سازی کرد لە (مۆتێل میر) بە دەعوەتی تایبەتی کەسانی گرنگیدەر بە بوارەکە لە نێواندا کەناڵەکانی ڕاگەیاندنیشمان دەعوەت کرد، کە هەندێکیان _ بەسوپاسەوە _ وەڵامیان داینەوە و بڵاویشیان کردەوە..

زانستی مامۆستایان : د. مصطفى محمود و د. ئەحمەد شەوقی ابراهيم و پرۆفیسۆر زینداني و ... هتد.

هاوکات لەگەڵ ئەوانەشدا ڕۆژانە سوود لە سایتەکانی ئەنتەرنێت وەردەگرین بۆ ئەم بوارە.

_ بۆ شەش مانگی داهاتووتان پرۆژەتان چییە ؟

+ بەهیواین _ پشت بەخوا _ گۆڤاری هەیڤ _ بکەوێتە گەڕ و خۆی بە خوێنەران بناسێنێ، پاشان:

١- بەشداریمان لە ئەنتەرنێتدا بە عەرەبی و کوردی هەبێت.

٢- کردنەوەی خولی فیکری بۆ ئەندامانی ناوەند و ئارەزوومەندانی ئەم بوارە و دواهەمین ئیعجازەکانی زانست لەم لایەنەوە.

٣- هەڵسان بە سازدانی - بەلایەنی کەمەوە - سێ سیمینار بۆ ئەندامانی ناوەند لە چەند بواری جیاوازدا.

٤- ڕێکخستنی بەرنامەی ڕادیۆیی و پاشان تەلەفزیۆنی و بڵاوکردنەوەی لە کەناڵە جیاوازەکانی هەرێم دا.

٥- کردنی چەند کاری تر کە لە پرۆژەی ناوەند دا هەیە لەسەر ڕەویە و مەرجی ڕێکەوتن لە نێوان ئەندامانی ناوەند دا.

_ دوا ووتەی بەڕێزتان بۆ خوێنەرانی (هەیڤ) ؟

+ ئەمە سروور و خۆشحاڵییەکی گەورەیە.. کە خوای میهرەبان بە ئێمەی بەخشیوە..دروست بوونی (ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا)... کە هەوڵدانمان لەناوەند دا جەخت لە بەشداری کورد دەکات، لە نەوەکانی صلاح الدینی ئەیوبی... لە خزمەت کردن بە قورئانی پیرۆز لە چوار چێوەی هاوچەرخیەتی ئیعجازی زانستی دا... و نزیکایەتی گەلەکەمان نیشان دەدات بە مێژووی بەرز و پیرۆزی خزمەت کردنی بە ئایین و عەقیدە و کتێبی خوا و سوننەتی پێغەمبەری پێشەوا (ﷺ).

بەڕاستی دڵخۆشین بەم دەستکەوتە کە ئەمڕۆ ئەندامێکمان هەڵدەستێ بە کوردی باس لە ئیعجازی زانستی نوێ دەکات لە هەرکام لە بوارەکانی زانستدا، داواکارین خوای گەورە گشت لایەکمان سەرکەوتوو بکات و بە سەرفرازی گەورەتر شادمان بکات.

_ مامۆستا زۆر سوپاس بۆ ئەم دەرفەت و دیمانەیە.

+ ئێوەش سەرفرازو سەرکەوتووبن.

پلە و پێگەی زانست لە قورئان و سوننەتدا

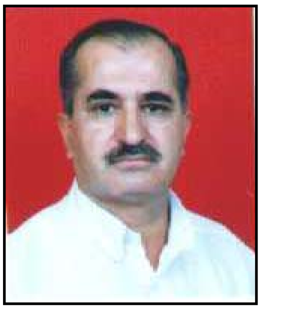

جەلال حمەصالح بۆسکانی

زانکۆی سلێمانی/ کۆلێژی کشتوکاڵ

E-mail: jalalsalih54@mail.com

سەرەتای زانست

زانست و زانیاری لەگەڵ دروست بوونی ئادەم (دروودی خوای لەسەر بێت) دەستی پێ کردووە، کاتێك لە بەهەشتەوە هاتە سەر زەوی بۆ ئەوەی ئاوەدانی بکاتەوە، خوای گەورە فەرمووی: ((وقلنا اهبطوا منها...))[١] تا دوای ئایەتەکە، خوای گەورە هەموو جۆرە زانیارییەکانی فێری ئادەم کردبوو وەکو خۆی لە قورئانی پیرۆزدا بۆمان دەگێڕێتەوە و دەفەرموێت: ﴿وعلّمَ آدمَ الأسماءَ كُلّها﴾[٢] لێرەدا کە دەفەرموێت: ﴿كُلّها﴾ واتای گشتگیری و شموولیەت دەگەیەنێت، لە هەموو بوارەکاندا. ئەمە لە لایەك، لە لایەکی تریشەوە خوای گەورە منداڵەکانی ئادەمیشی فێر کرد، چ لە ڕێگای نیگا (ئیلهام)وە یاخود لە ڕێگای تاقیکردنەوە و بینینی شتەوە، یاخود لە ڕێگای پێداویستییەکانی ڕۆژانە کە بەرەنگاری دەبوونەوە. بەڵگەش لەسەر ئەمە زۆرە، وەك ئەو ڕووداوەی کە لە دوو کوڕەکەی ئادەم (قابیل و هابیل)دا ڕووی دا، کاتێك یەکەمیان سنووری شکاندو دووەمیانی کوشت، نەیدەزانی چی لە لاشەی براکەی بکات، تاوەکو قەلەڕەشێکی بینی و لێیەوە فێربوو کە خاك بکات بە سەر براکەیدا و بیشارێتەوە. لێرەدا خوای گەورە لە قورئاندا بۆمان دەگێڕێتەوە: ﴿يا ويلتا أعجزتُ أنْ أكونَ مثل هذا الغراب فأواريَ سوءةَ أخي...﴾[٣] دیارە ئەمە یەکەمین وانە بوو کە کوڕی ئادەم فێری بوو لە قەلە ڕەشەوە.

لە ڕووی سێهەمیشەوە دیارە دەزانین کە "پێداویستی" زۆر گرێ دەکاتەوە و مرۆڤ بەرەو فێربوون و زانیاری دەبات، ئەگەر سەیری مێروولەیەك لە مێروەکان بکەین دەبینین خوای پەروەردگار چ ژیرییەکی داوەتێ کاتێك تووشی ئاستەنگێك دەبێت، خێرا خۆی لێ قوتار دەکات و دەگاتە دەرئەنجامێك بۆ ڕزگاربوون لەو ئاستەنگە.

توێژەرەوەکان گەیشتوونەتە ئەوەی کە سەرەتای زانست، لەوێوە سەرچاوە دەگرێت کاتێك مرۆڤ بیری کردۆتەوە چۆن سەرکەوێت بەسەر کێشەکانیدا، کە ڕۆژانە دووچاری بووە. لێرەدا ئاماژە بە قسەیەکی (جۆرج سارتۆن) دەکەین، کە دەڵێت: ((سەرەتای زانست و زانیاری کاتێك دەستی پێ کردووە کە مرۆڤ هەستاوە بە شیتەڵ کردنی کۆسپەکانی ژیانی، ڕاستە یەکەم جار چەند هەنگاوێکی سەرەتایی بووە، زۆربەشی چەند ڕێگایەکی سادە و سانا بوون بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی کاتی، بەڵام ئەم سەرەتایە زۆرە بۆ ئەوەی بیر بکاتەوە و زانیاری فێر بێت، لە گەڵ کاتدا کە هەموو ئەو ئامێر و هۆکارانەی کەوتوونەتە ژێر دەستی ئەم دیو و ئەودیوی کردن و هەڵسەنگاندن و سانا کردن و تەواو کردن و پێکەوە گرێدان و کۆکردنەوە، بەو شێوەیە ماددەی زانست بە هێواشی گەشەی کرد))[٤]. بەڵێ، کۆسپەکانی دەوروبەر و ژینگە دەستی پێ کرد، کێشەکانی مرۆڤ ڕۆژ لە دوای ڕۆژ و سەعات دوای سەعات پەرەی سەند، بۆیە پێویستی بەوە بوو کە بیر بکاتەوە چۆن خۆی لێ ڕزگار بکات، مرۆڤ بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشانە سوودی لە زمانی لۆجیك و عەقڵ و دەقە ئایینییەکان وەردەگرت، لێرەدا دەتوانین کە دیزاینێکی تەواو وێنە بکەین کە چۆن ئاین پاڵنەر و هاندەر بووە بەرەو عەقڵ و سەرەتای زانست و زانیاری.

دەرکەوتنی خۆری ژیانی زانستی

هەندێك لە لێکۆلەرەوەکان وای بۆ دەچن کە سەرەتای ڕاپەڕینی زانستی لای موسوڵمانەکان لە چەرخی عەبباسییەوە دەستی پێکردووە، بەڵام ئەوانە بە هەڵەدا چوون، بەڵکو تیشکی زانست و زانیاری لە سەرەتای بانگەوازی ئیسلامەوە دەستی پێکرد، کاتێك کە بنەمای ئەو شۆڕشە زانستییە پێغەمبەرمان محمد (ﷺ) چاندی.

ئەگەر بێین و تێبینی بکەین لە قورئاندا ووشەی (زانست و هاوکۆلکەکانی) جگە لە فەرموودەکانی پێغەمبەرمان (ﷺ) ئەوا لە ٧٨٠ جاردا باس کراوە.

لێرەدا مەبەستمان ئەوە نییە کە بڵێین قورئان کتێبێکی زانستییە و بەس، بەڵکو دەستووری میللەتانە، یاسا و دەوڵەتە، موعجیزەی پەیامێکە، ژیانی مرۆڤایەتییە، صیاغە و دامەزراندنی ژیرییە، کاتێك قورئان ئاماژە بۆ لایەنە زانستییەکان دەکات، ئەوا خوای گەورە دەیەوێت ئەو مرۆڤە هان بدات بۆ بیرکردنەوە لە ئایەتەکانی خۆی لە بیستراو و بینراو، واتە چ ئەوەی لە قورئاندایە و چ ئەوانەش کە لە بوونەوەردا دەیانبینین: ﴿ سنريهم آياتنا في الآفاق وفي أنفسهم حتى يتبين لهم أنه الحق﴾[٥]. لێرەدا قورئان ئاماژە بەوە دەکات کە سەرنجی مرۆڤ ڕادەکێشێت بۆ ئەوەی کە ئایەتەکانی خوا لە هەموو ئاستەکاندا، لە هەموو ئاسۆکاندا، لە هەموو بوارەکاندا، موعجیزەیە و، بەڵگەیە لە سەر ئەوەی کە ئەم قورئانە ڕاستە و حەقە و دەبێت مرۆڤ پەیڕەویی بکات.

پەیوەندیی مرۆڤ تەنها پابەند نییە بەم جۆرە پەرستشانەوە، بەڵکو هەموو ڕووەکانی ژیان و هەموو بوونەوەر دەگرێتەوە لە ئاسمانەکان و زەوی و گیاندارەکان و ڕووەکەکان و ئاو و بێ گیانەکانیش، تاوەکو مرۆڤ بەرەو لوتکەی پێگەیشتن و ژیانی مەدەنییەت و شارستانی بڕوات، لە قورئاندا شتی وا ڕەچاو و پشکنین دەکات کە لەوەوپێش نەبینرابێت و باس نەکرابێت، بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) ڕاست دەفەرموێت کاتێك ڕایگەیاندووە: (إن هذا القرآن لا يخلق على كثرة الرد) واتە ئەم قورئانە کۆن نابێت و موعجیزەکانی کۆتایی نایەت و، لە هەموو زەمان و کات و شوێنێکدا تازەیی و تازەگەریی پێوە دیارە، لە کوێدا تێبینین و تێفکرێنی تیا بکرێت ئەوا شتی نوێ و تازەگەریی تێدا دەردەکەوێت و بە موعجیزەیەکی نەمر دەمێنێتەوە هەتا هەتایە.

قورئان دەرگا والا دەکات و ڕێگا دەکاتەوە کە تێڕامان و تێفکرین و پشکنین بکرێت بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکانی بوونەوەر، بە شێوەیەك کە ئەندێشەی زاناکان دەبزوێنێت و وای لێ دەکات کە بەرەو زیاتر و زیاتر بڕوات کە زۆر جار وا دەزانێت گەیشتۆتە لوتکە، بەڵام مرۆڤ نازانێت کە یەکێك لە سیفات و کەینوونەی مرۆڤ ئەوەیە هەموو شتێك نازانێت، بگرە زۆر کەم دەزانێت، بۆیە پێی دەفەرموێت: ﴿ وما أوتيتم من العلم إلا قليلاً﴾[٦]. بۆیە زیاتر و پتر داوا دەکات و دەفەرموێت: ﴿ وقل رَبِّ زدني علماً﴾[٧]. لێرەدا سەرگەردانی و هاوار بۆ مرۆڤێك کەخۆی بە گەورە دەزانێت و دەمار دەیگرێت و پێی وایە هەموو شتێك لەزانست و زانیاری دەزانێت و، وا تێدەفکرێت کە هەموو ئاسۆکانی بوونەوەر لە ژێر دەستیایەتی، چۆنی بوێت ئاوا دەیجوڵێنێت! ئەو جۆرە کەسانە زۆر دوورن لە باوەڕ و ڕاستییەوە و لە بڕوا بە خوایەکی تاك و تەنها. لێرەدا خوای گەورە سەرنجی ئەوانە ڕادەکێشێت و پێیان دەفەرموێت:

﴿ أفلم يسيروا في الأرضِ فينظروا كيفَ كانَ عاقِبةُ الذين مِن قبلِهم، كانوا أكثرَ منهم وأشدَّ قوةً وآثاراً في الأرضِ فما أغنى عنهم ما كانوا يكسبون * فلما جاءتْهم رُسُلُهم بالبينات فرِحُوا بما عندهم من العلم وحاقَ بهم ما كانوا به يستهزءون * فلما رأَءوْا بأسَنا قالوا: آمنا بالله وحدَه وكفرْنا بما كنا به مشركين * فلم يك ينفعهم إيمانهم لما رأوا بأسنا، سنت الله التي قد خلت في عباده، وخسر هنالك الكافرون﴾[٨].

زانست و دانایی

لە نێوان ئایینە ئاسمانییەکاندا جگە لە ئیسلام ئاینێکی تر نییە بە تەواوەتی مرۆڤ هانبدات بۆ گەیشتن بە زانست.. بە دانایی. بۆیە ئەم دەستەواژەیەی کردووە بە یاسایەك: (الحكمةُ ضالة المؤمن أنّى وجدها..) دانایی ونبووی باوەڕدارە لە هەر کوێیەك بیدۆزیتەوە. هەروەها فێربوونی زانستی لێ کردووە بە فەرزێك وەك پەرستشەکان: (طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة) هەروەها فێربوونی زانیارییەکانی بە یەکێك لە مەرجەکانی باوەڕبوون داناوە، بەڵام ئەگەر تێڕوانینێك بکەین بە ئایینە ئاسمانییەکانی تردا دەبینین کە فێربوونی زانست قەدەغەیە یاخود قۆرخ کراوە بۆ هەندێك کەس، بۆ نموونە پۆلس (polus) کە یەکێکە لە هەرە کۆڵەکەکانی ئاینی مەسیحیی، دەپرسێت و دەڵێت: ئایا خواوەند،

وەصفی زانیارییە دونیاییيەکان بە گێلی و غەباوەت لە قەڵەم نادات))[9].

لە چەرخەکانی ناوەڕاستیشدا فێربوونی زانیارییەکان تەنها وابەستە بووە بە چینی کاهینەکانەوە.

بەڵام لە ئیسلامدا: دەزانین پێغەمبەر (ﷺ) خوای گەورە ناردی بۆ سەرجەمی مرۆڤایەتی کە زانست و زانیاری و دانایی فێری هەمووان بکات و لە نەزانی و نەفامی و سەر لێشێواوی ڕزگاریان بکات: ﴿هو الذي بعث في الأمين رسولا منهم، يتلو عليهم آياته، ويزكيهم، ويعلمهم الكتاب والحكمة، وإن كانوا من قبل لفي ضلال مبين﴾[10].

کەواتە ئیسلام دژی ژیریی نییە و لەگەڵ عەقڵدایە، هەروەك لەگەڵ هەموو زانستێکی ڕاستیدایە، ئیسلام ئایینی ژیریی و تێرامان و تێفکرینە و، تەنها بەوەوە ناوەستێ کە تەنها وەربگرێ و لێکۆڵینەوە بکات، بەڵکو هانمان دەدات بۆ هەوڵدان و پێشکەوتن و دۆزینەوە و داهێنان، هەروەها برەو دەدات بە ئیدراك و تێڕوانین، تاکو مرۆڤ بە ئیجابی بیر بکاتەوە و پشکنین بکات نەك سەلبی، پۆزەتیڤانە ئیش بکات بۆ مرۆڤایەتی، هەموو توانا و وزەی لە پێناو خزمەتگوزاری و شارستانیەتی مرۆڤدا بێت نەك بە پێچەوانەوە، هەروەها نایەڵێت مرۆڤێکی سەلبی و شەڕەنگێز و ڕووخێنەر بێت و ئامێرەکانی کوشتن و بڕین و جینۆساید دروست بکات، بەڵکو هەڵی دەنێت کە زەوی ئاوەدان بکاتەوە و خۆشگوزەرانی بە ئەنجام بگەیەنێت بۆ مرۆڤایەتی.

هەروەها ئیسلام بانگەواز دەکات بۆ زانستێك کە پارێزگاری لە مرۆڤایەتی بکات و خێر و خۆشی بۆ مرۆڤ فەراهەم بهێنێت، لە ڕاستیدا زانا موسڵمانەکانی سەردەمی زێڕینی ئیسلام ئاوا بیریان کردۆتەوە و ئیسلام ئاوا گۆشی کردن، بۆیە دەبینین چ ئەنجامێکی باشیان بە دەست گەیاند.

پێگەی زانایان

خوای گەورە پلە و پایەی تایبەتیی بۆ زانایان داناوە ئەوانەی کە بیر دەکەنەوە و تێفکرین و تێڕوانینیان هەیە لە هەردوو بونەوەری (بیسترا و و بینراو)دا.

بۆیە خوای گەورە لە قورئاندا لەگەڵ زاتی خۆیدا باسیان دەکات و دەفەرموێت: ﴿شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولوا العلم قائما بالقسط﴾[11]. هەروەها لە شوێنێکی تردا دەفەرموێت: ﴿يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين أوتوا العلم درجات﴾[12]. قورئان بە ڕاشکاوی باس لەوە دەکات کە جیاوازییەکی تەواو هەیە لە نێوان زانا و نەزاندا، بۆیە دەفەرموێت: ﴿هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر أولوا الألباب﴾[13]. لە بەرئەوەی کە زانایان لە هەموو کەسێك نزیکترن لە ڕاستییەوە، و لە ڕاستییەکانی قورئانەوە و لایەنە زانستییەکانی شارەزان بۆیە لە هەموو کەسێك زیاتر لە پەروەردگار دەترسن: ﴿إنما يخشى اللهَ من عبادِهِ العلماءُ﴾[14].

ئەگەر سەیری فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بکەین دەبینین کە زۆر باس لە زانین و زانست دەکات و موسوڵمان هەڵدەنێت بۆ فێربوونی زانست و زانیاری لە هەر کوێیەك بێت (أطلبوا العلم ولوا في الصين)[15] بۆچی؟! چونکە فێربونی زانست فەرزە، بۆیە کاتەکانی خۆ خەریك کردنی زانایەك لە تاقیگەیەکدا بۆ دۆزینەوەی ڕاستییە زانستییەکان و خزمەت کردنی مرۆڤەکان، یاخود لە کتێبخانەدا بۆ فێربوون و تێگەیشتن لە ڕاستییەکان، بە پەرستش (عبادة) بۆی دەنوسرێت، بەڵکو لەوە زیاتر دەگاتە پلەی (جهاد) لە پێناوی خوادا، لەوەش زیاتر" پێغەمبەر (ﷺ) لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێت: (یوزن یوم القیامة مداد العلماء بدم الشهداء فیرجح مداد العلماء على دم الشهداء)، لە ڕۆژی دواییدا پێنووس و مەرەکەبی زانایان هاوسەنگی خوێنی شەهیدانە و هەندێ جار قورستریشە لە خوێنی شەهیدان.

پەراوێزەکان:

(١) سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٣٨).
(٢) سوورەتی (البقرة) ئایەتی (٣١).
(٣) سوورەتی (المائدة) ئایەتی (٣١).
(٤) پێشەکی کتێبی سارتون: تأريخ العلم.
(٥) سوورەتی (فصلت) ئایەتی (٥٣).
(٦) سوورەتی (الإسراء) ئایەتی (٨٥).
(٧) سوورەتی (طه) ئایەتی (١١٤).
(٨) سوورەتی (غافر) ئایەتی (٨٢-٨٥).
(٩) ئینجیلی مەتتا: ٥.
(١٠) سوورەتی (الجمعة) ئایەتی (٢).
(١١) سوورەتی (آل عمران) ئایەتی (١٨).
(١٢) سوورەتی (المجادلة) ئایەتی (١١).
(١٣) سوورەتی (الزمر) ئایەتی (٩).
(١٤) سوورەتی (الفاطر) ئایەتی (٢٨).
(١٥) "البيهقي" و"ابن عدی" ڕیوایەتیان کردووە.

سەرچاوە:

ئەم باسە لە کتێبی (تطور الفكر العلمي عند المسلمين)ی پرۆفیسۆر دکتۆر (محمد الصادق عفيفي) بە کەمێک دەستکارییەوە وەرگیراوە.

زانستی کۆرپەلەزانی لە قورئان و سوننەتدا

بەشی یەکەم

ئامادەکردنی: د.کاوە فرج سعدون
بەکالۆریۆس لە پزیشکی و
نەشتەرگەری گشتی‌دا

لە ڕۆژانێکی وەکو ئەمڕۆی سەردەمی زانست و پێشکەوتندا جیهان پڕ بووە لە زۆر شتی دژبەیەک کە سەردەمی ئەمڕۆمانی زۆر ئالۆز کردووە لەوانە: ئیمان و بێباوەڕی، چاک و خراپ، خۆشگوزەرانی و دەردەسەری و..........هتد.

مرۆڤایەتی لە گێژاوی ماددە و ئارەزووەکاندا نوقم بووە و زانستیش لە زۆرلایەندا بووە بە هۆکارێکی بەدەست هێنانی سوودە تایبەتی‌یەکان، بەم هۆیانەوە مرۆڤایەتی لە تاریکایی و زوڵمدا ژیان دەگوزەرێنێت و دڵەکانیش ماددە داگیری‌کردووە و لە ئیمان خاڵی بووە کە بنەڕەتی دادپەروەری و بەزەیی و برایەتی و خۆشگوزەرانی‌یە.

لەڕاستی‌دا مرۆڤایەتی لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا لە گیروگرفتدا دەژی کە ئەم گیروگرفتە بەپلەی یەکەم ئابووریی نی‌یە چونکە مرۆڤ ڕۆژ لەدوای ڕۆژ ژیانی بەرەوباشتر دەچێت و هەژاری قەڵاچۆ دەکرێت، لەلایەکی تریشەوە خۆشگوزەرانی ماددی زۆرێک لە گەلانی سەرزەوی گرتووەتەوە (بۆنموونە وڵاتانی ئەسکەندەناڤی لەو گەلانەن کە لەو خۆشگوزەرانی‌یەدان و ژیانێکی دابینکراویان هەیە لە هەموو لایەنەکانەوە بەڵام لەهەمان کاتیشدا یەکێك لە بەرزترین ڕێژەکانی خۆکوشتنیش لەجیهاندا هەر لەو وڵاتانەدایە!!)، هەروەها ئەم گیروگرفتە لە بەڕێوەبردنی کاروباری ژیانی ڕۆژانەدا نی‌یە کە دەبینین ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لەم بوارانەدا بەردەوام هەنگاوی گەورە دەنرێت و ئێستا سەردەمی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت و ژیری دەستکردە.

مرۆڤایەتی بەدوای لەناوبردنی خۆی‌دا دەگەڕێت کە بەردەوام بواری چەکسازی و خۆپڕچەك کردن بەرەوپێش دەچێت و ئێستا چەندین جۆر چەکی کۆمەڵکوژ دۆزراونەتەوە لەوانە: چەکی ئەتۆمی و هایدرۆجینی و نیوترۆنی و بایۆلۆژی و ...هتد، کە هەرئەوەندە بەسە بڵێین کە ئەو چەکە ئەتۆمی‌یانەی دەوڵەتە زلهێزەکانی دونیا ئێستا لەژێر دەستیاندایە بەشی لەناوبردنی ٢٠ هێندی هەموو دانیشتووانی سەرزەوی دەکات.

ئەو گیروگرفتەی ئەمڕۆ مرۆڤایەتی تێیدا دەژی گیروگرفتی ویژدان و دەروونە، مرۆڤ لەگەڵ ئەم هەموو پێشکەوتنانەدا کێشە دەروونی‌یەکان تەنگیان پێ‌هەڵچنیوە و چێژی بەختەوەری نەکردووە، دەبینین زۆرێك لە زانایانی ناسراوی ڕۆژئاوا بەتایبەتی هەستیان بەم ڕاستی‌یە کردووە، وەك زانای بەناوبانگ (د.الکسیس کاریل)ی فەرەنسی لە کتێبی (الأنسان ذلك المجهول)دا داوای گۆڕینی شارستانی‌یەتی ئەمڕۆ دەکات و دەڵێت دەبێت بیرێکی نوێ لە ڕۆژگاری ئەمڕوماندا بێتەپێشەوە کە هەموو لایەنەکانی جەستەیی و دەروونی مرۆڤ هاوسەنگ و جێ‌بەجێ بکات، کە بێگومان تەنها لە گەڕانەوەی مرۆڤ بۆلای پەروەردگار و بەرنامە پیرۆزەکەی‌دا ئەم مەبەستانەی دێنەدی.

مرۆڤ لەمڕۆماندا زۆر لە دروستکار و پەروەردگاری دوورکەوتووەتەوە کە بووەتە هۆی لەدەستدانی مرۆڤ بۆگرنگی و بەرزی پلەوپایەکەی لە ژیاندا و تووشبوونی بەو گیروگرفتانەی کە بەدەستی‌یەوە دەناڵێنێت، کە تەنها بەگەڕانەوەی مرۆڤ بۆلای پەروەردگاری گیروگرفتەکانی چارەسەردەبن و بەختەوەریی بەدەست دەهێنێت، چونکە بێگومان ئەو خاوەن دەسەڵاتەی بەوشێوە وورد و سەرسوڕهێنەرە مرۆڤی دروستکردووە زۆر لە مرۆڤ شارەزاتر و بەتواناترە بۆ زانینی هەموو پێویستی‌یە جەستەیی و دەروونی‌یەکانی و دابینکردنیان لەهەموو ڕووەکانەوە.

بەمەبەستی دابین کردن و تێرکردنی هەموو ئەم پێویستی‌یانە لەدێر زەمانەوە پەروەردگار لەلایەن خۆیەوە پەیامی ئاسمانی بە پەیامبەرە بەڕێزەکانی‌دا بۆ ئینسانەکان ناردووە و هەمیشە وویستوویەتی مرۆڤەکان لە گێژاوی کوفر و نەفامی و زوڵم و ستەم و یەکتری پەرستی‌یەوە دەرچن بۆ ڕووناکی یەکتاپەرستی دروستکەرەکەیان و بەرچاوڕوونی پەیامە پیرۆزە ئاسمانی‌یەکان، کە بێگومان بۆ سەلماندنی ڕاستی پەیامەکان و ناردنی ئەو پێغەمبەرانە چەندین بەڵگەی ڕوونی پێداون کە پێیان دەووترێت (موعجیزات) کە لەگەڵ شتەباوەکانی سەردەمی ئەو پێغەمبەرانەدا گونجاوە بەڵام بەدەربووە لەتوانای مرۆڤەکان و لەبەردەمی‌دا دەستەوسان بوون، بێباوەڕانی پێ‌دەمکوت بوون و ئیماندارانی پێ‌باوەڕ پتەوتربوون.

ڕۆژگارەکان هاتن و چوون و پەیامە ئاسمانی‌یەکان گەیشتنە کۆتایین پەیام کە ئیسلامی پیرۆزە و کۆتایین پێغەمبەریش لەلایەن پەروەردگارەوە کە محمدە (ﷺ) بۆ مرۆڤەکان نێردرا، بەڵگەی

پێغەمبەرایەتی محمد (ﷺ) موعجیزەیەکە کە تا کۆتایی ژیان لەسەر زەویدا بە زیندوویی و ناوازەیی دەمێنێتەوەو هەمیشە مرۆڤەکان سەرسام و دەستەوسان دەکات، کە ئەویش کتێبی پەروەردگار (قورئان)ی پیرۆزە، کە بە تێپەربوونی ڕۆژەکان مرۆڤەکان دەگەنە ڕاستی و بەڵگەی نوێ لەسەر موعجیزەی قورئان کە ئەمەش سەلمێنەری ئەو ڕاستییە قورئانییەیە کە دەفەرموێت: **﴿سنريهم آياتنا فى الآفاق وفي أنفسهم حتى يتبين لهم أنه الحق﴾ (فصلت: ٥٣).**

واتە: ئێمە لە پاشەڕۆژدا نیشانی خەڵکی دەدەین بەڵگەکانمان لە ئاسۆکان و لەلاشەی خۆشیاندا بۆ ئەوەی کە بۆیان دەربکەوێت کە ئەم کتێبەی پەروەردگار (قورئانی پیرۆز) هەق و ڕاستییە.

بەردەوام قورئانی پیرۆز موعجیزە و بەڵگەیەکی ڕۆشن و زیندووە بۆ مرۆڤەکان **﴿لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه تنزيل من حكيم حميد﴾** (فصلت: ٤٢). واتە: هیچ کاتێك ئەم قورئانە پیرۆزە باطل و ناڕەوایی تێکەڵ نابێت چونکە لەلایەن خوایەکی کاربەجێ و دانا و سوپاس کراوەوە هاتووەتە خوارەوە.

قورئانی پیرۆز مرۆڤەکانی دەستەوسان کردووە بەڵام لەهەمان کاتدا هیدایەت و ڕێنوماییمان دەکات بۆ باشترین و تەواوترین بەرنامە کە لە ژیانیاندا پەیڕەوی بکەن، زانایان زۆر دلگیربوون بە لێکۆڵینەوەی قورئان لەهەموو لایەنەکانەوە و تەفسیر کردنی نهێنییەکانی، بەڵام گرنگترین لایەنە ناوازەکانی قورئان بریتییە لەباسکردنی ئەو سیفەتانەی کە وای لە قورئان کردووە کە پەیامێکی موعجیز بێت، و پەروەردگار بەرامبەرکێ و (تحدی)ی هەموو ئینسانەکانی پێ‌بکات کە بتوانن تەنها یەك سوورەت لە هاوشێوەی قورئان بهێنن: **﴿قل لئن اجتمعت الأنس والجن على أن يأتوا بمثل هذا القرآن لايأتون بمثله ولو كان بعضهم لبعض ظهيرا﴾ الإسراء/ ٨٨.**

واتە: ئەگەر هەموو مرۆڤەکان و جنۆکەکانیش کۆببنەوە لەسەر ئەوەی بیانەوێت هاوشێوەی ئەم قورئانە بهێنن ناتوانن هاوشێوەی بهێنن ئەگەر بەردەوامیش هاوپشتیوانی و کۆمەکی یەکتری بکەن بۆ ئەم مەبەستەیان.

وەکو باسمان کرد موعجیزاتی پێغەمبەرانی پێشوو تەنها لە سەردەمی خۆیاندا ڕۆڵی هەبووە و پاش وەفاتیان تەنها وەکو باسێك دەمایەوە، بێجگە لە موعجیزەی محمد (ﷺ) کە لە جۆرێکی ترە و بەردەوام تاوەکو ڕۆژی دوایی مرۆڤەکان دەدوێنێت و سەرسامیان دەکات و بەتێپەڕبوونی سەردەمەکان خەڵکی موعجیزەکانی قورئان زیاتر دەبینن و دەبیستن، هەر بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) لەفەرموودەیەکیدا دەڵێت: **﴿ما من نبي من الأنبياء إلا أعطي من الآيات ما مثله آمن عليه البشر، وانما كان الذي اوتيته وحيا اوحاه الله الي، فارجوا أن أكون أكثرهم تابعا يوم القيامة﴾ رواه البخاري.** واتە: هەموو پێغەمبەرێکی گەلانی پێشوو ئەوەندەی شوێنکەوتوو هەبووە بەپێی ئەو موعجیزەیەی کە پێی درابوو وە خەڵکی بینیان، بەڵام موعجیزەکەی من پەیامێکە خوا پێی داوم و هیوام وایە زۆرترین شوێن کەوتووم هەبێت لەڕۆژی دواییدا.

موعجیزەی قورئانی پیرۆز بەردەوامە تا ڕۆژی دوایی و تا ئێستا زۆر لایەنی ئەم موعجیزەیە دەرکەوتوون و زانایان باسیان لێوەکردووە لەوانە: ئیعجاز لە لایەنی زمانەوانی، ڕەوانبێژی، مێژوویی و لایەنی بەسەرهات و چیرۆکەکانی، لایەنی شەریعەت و ئەحکامەکانی، یەکێکیش لە گرنگترین لایەنەکانی ئیعجازی قورئان بریتییە لەو بەسەرهاتە غەیبییانەی باسی کردوون کە لە سەردەمی هاتنە خوارەوەی قورئاندا نەزانراوە و خەڵکی زانیارییان لەبارەیانەوە نەبووە، بەڵکو لە دواڕۆژدا خەڵکی گەیشتوونەتە ئەو ڕاستییانە کە بریتین لەو ئاماژە و ئیشاراتانەی کە باسی زۆرێك لە ڕاستییە زانستییە سەلمێنراوەکان دەکات لە بوونەوەر و گەردوونی فراواندا کە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆی سەردەمی زانست و پێشکەوتنی تەکنۆلۆژیدا دۆزراونەتەوە و سەلمێنراون لە هەموو ئاسۆکانی گەردوون و لاشەی مرۆڤیشدا کە سەلمێنەری فەرموودەی پەروەردگارە: **﴿سنريهم آياتنا فى الآفاق وفي أنفسهم حتى يتبين لهم أنه الحق﴾ (فصلت: ٥٣).**

(ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا) وەکو دەستپێشخەری کۆمەڵێك مامۆستا و کەسانی پسپۆڕ لە زانستە جیاجیاکاندا لە کوردستاندا هاتووەتەدی بۆ ناساندن و ڕوونکردنەوەی ئەم لایەنە گرنگەی موعجیزەی قورئان و سوننەتی پیرۆزی پێغەمبەر (ﷺ) لەم سەردەمەماندا کە لە ڕاستیدا گرنگترین لایەنی سەلمێنەری ڕاستی فەرموودەکانی قورئان و سوننەتی پیرۆزە، و بەپشتیوانی پەروەردگار هەوڵدەدەین کە زوربەی ئەو لایەنانە ڕوون بکەینەوە و بۆ گەلی کوردی موسوڵمانمانی شیبکەینەوە کە هیوادارین هەوڵێك بێت لەپێناو خزمەتکردنی قورئان و سوننەتی بەڕێز.

یەکێك لەو لایەنە گرنگانەی ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا بریتییە لەو ئاماژە و ئیشاراتانەی بۆ دروست بوون و گەشەکردنی کۆرپەلەی مرۆڤ هاتووە هەر لە سەرەتاوە تاوەکو لەدایکبوون و هاتنەژیانی، کە لەمڕۆماندا زانستێکی تایبەت هەیە کە باس لەو قۆناغانە دەکات کە کۆرپەلەی مرۆڤ پیایدا تێدەپەڕێت تاوەکو کامڵ بوون و لەدایکبوونی، کە ئەویش زانستی کۆرپەلەزانییە **﴿ علم الأجنة – Embryology﴾.**

لە قورئان و سوننەتی پیرۆزدا زۆر بەووردی باسی ئەو قۆناغانە کراوە کە کۆرپەلەی مرۆڤی پێدا تێدەپەڕێت کە بەیارمەتی پەروەردگار بەچەند زنجیرەیەك باسی ئەو قۆناغانە دەکەین و ڕاستییە زانستییە سەلمێنەرەکانیشی لە چەند کتێبێکی زانستی کۆرپەلەزانی باوەڕپێکراوی چەند زانایەکی ناسراوی

ئەم زانستە لە رۆژگاری ئەمڕۆماندا وەردەگرین کە لەو زانایانە:

(پرۆفیسۆر د. کیپ. ل. مور – مامۆستای کۆرپەلەزانی لە زانکۆی تۆرنتۆ لەکەنەدا لە کتێبی (گەشەکردنی مرۆڤ– The Developing Human، پرۆفیسۆر د. مارشال جونسون – مامۆستا لە کۆلیژی جیفرسون ی پزیشکی / وولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، پرۆفیسۆر د.ت. ف. برسود– کەنەدا، پرۆفیسۆر ج. س. جورنجر، پرۆفیسۆر جولی سمسون).

لە چەند ئایەتێکی قورئاندا بە ووردی قۆناغەکانی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤی کۆکردووەتەوە و بە ریزبەندی باسی کردوون کە دەفەرموێت: ﴿ولقد خلقنا الأنسان من سلالة من طين، ثم جعلناه نطفة في قرار مكين ثم خلقنا النطفة علقة فخلقنا العلقة مضغة فخلقنا المضغة عظاما فكسونا العظام لحما ثم أنشأناه خلقا آخر فتبارك الله أحسن الخالقين﴾ (المؤمنون: ١٢–١٤).

ئێمەش بە پشتیوانی پەروەردگار باسی ئەو قۆناغانە بەم شێوەیە دەکەین و دەیسەلمێنین کە زانستی نوێی ئەمڕۆش هەمان ریزبەندی بۆ ئەو قۆناغانە داناوە، کە بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

– باسی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی سەرەتایی (**النطفة**) دا.

– باسی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی (**العلقة**) دا.

– باسی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی (**المضغة**) دا.

– باسی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی دروست بوونی ئێسقان و گۆشت (**العظام واللحم**) دا.

– باسی دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی (**النشأة**) دا.

AGE Weeks
تەمەن بەهەفتە
١
٢
٣
٤
٥
٦

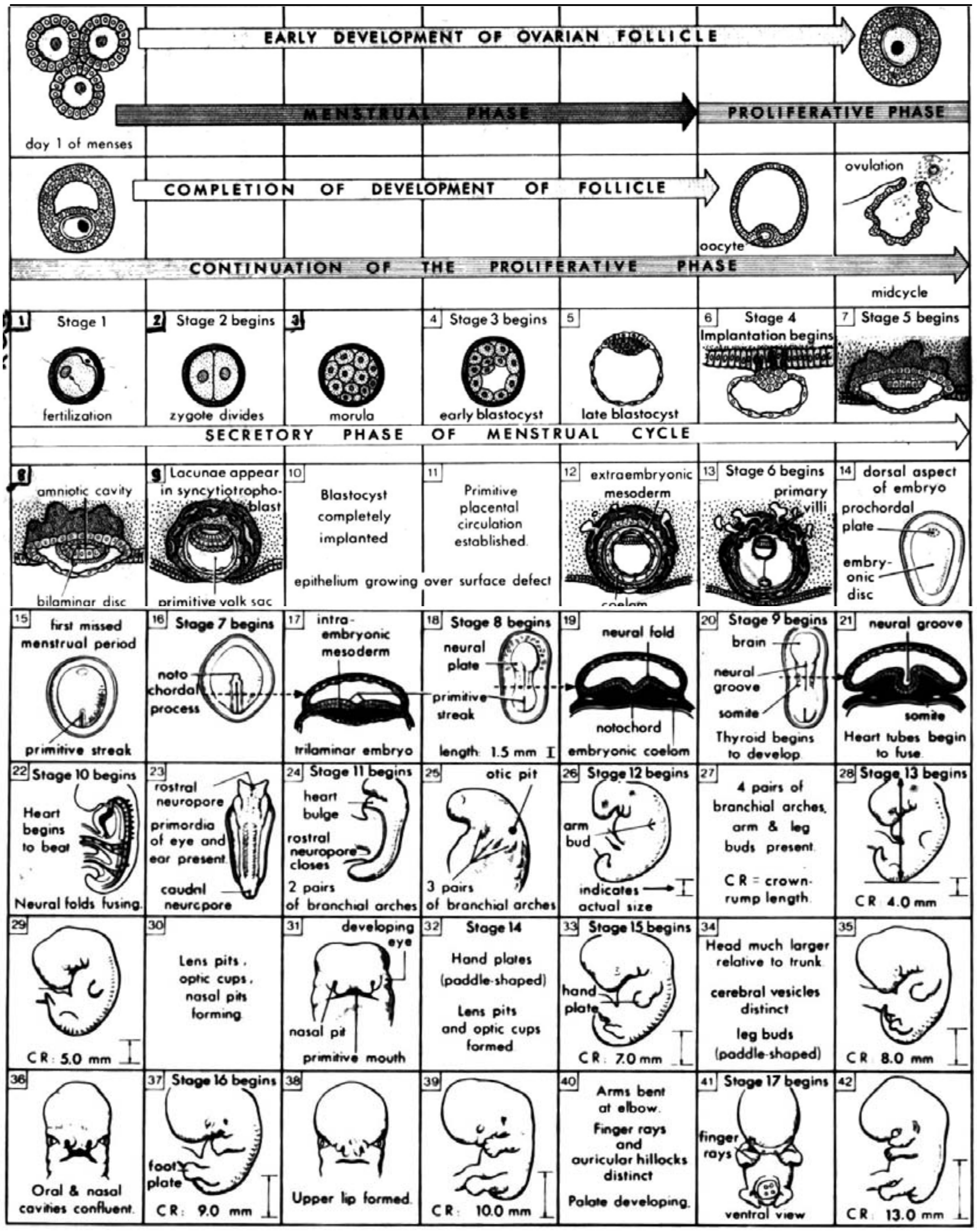

وێنەی قۆناغەکانی گەشەکردنی کۆرپەلەی مرۆڤ (١ –٦) هەفتە

دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ لە قۆناغی سەرەتاییدا (مرحلة النطفة)

کورتەیەکی مێژوویی:

نهێنی و راستییەکانی زانستی کۆرپەلەزانی تەنها لە کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم و سەدەی بیستەمدا دۆزرانەوە، ئەویش بەهۆی ئەو بەرەوپێش چوونە گەورەیەی تەکنۆلۆژیاوە بوو کە ئەم دوو سەدەیە بەخۆیانەوە بینی، بەڵام دەبینین پێشتر مرۆڤ تەنها بەخەیاڵ تەصەوری دروست بوونی کۆرپەلەی کردووە و وەسفی کردووە، چونکە لەو کاتانەدا ئەو هۆکارانە نەبوون کە لێکۆڵینەوەی زانستی پێبکات.

- بابەتی دروست بوونی پێشتر و دوست بوونی کامل (**التكوين السابق و الخلق الكامل**- **Preformation theory**) بەسەر بیروبۆچوونی ئەو سەردەمانەدا زاڵبوو کە تاوەکو سەدەی شانزەیەمی زایینیش تەنها ئەم بیروبۆچوونە زاڵبوو، کە لە کتێبەکانی مامانیدا دەووترا کۆرپەلەی مرۆڤ لە خوێنی مانگانەی ئافرەتەوە (**دم الحيض**)ەوە دروستدەبێت، و بەکاملی لەو خوێنەدایە و لە مناڵدانی ئافرەتدا تەنها لە قەبارەدا گەورە دەبێت، و پاشان لەدایك دەبێت، واتە تۆوی پیاو هیچ رۆڵێکی لەم دروستبوونەدا نییە، کە ئەم بیروبۆچوونە هەڵەیە (**أرسطو طاليس**)ی یۆنانی ووتویەتی لە سەدەی چوارەمی پێش زاییندا، و بە درێژایی سەدەکان تەنها ئەم بیروبۆچوونە باسکراوە.

(بروانە وێنەی ژمارە-١-)

ئەم بیروبۆچوونە هەڵەیە هەر بەو شێوەیە مایەوە تاوەکو لە ساڵی (١٦٧٣)دا (ڤان لیڤینهۆك) ووردبین (مایکرۆسکۆب)ی دروستکرد، و بەهاوکاری زانا (هام) خانەی زاووزێی نێرینە (تۆو: **الحيوانات المنوية**- **SPERMS**) یان دۆزییەوە، کە بینییان ووردەکارییەکی زۆر لە دروست بوون و شێوەیدایە، بۆیە پاش ماوەیەك ئەو بیروبۆچوونە پەیدابوو کە لەتۆوی پیاوەوە کۆرپەلە دروست دەبێت کە زانا

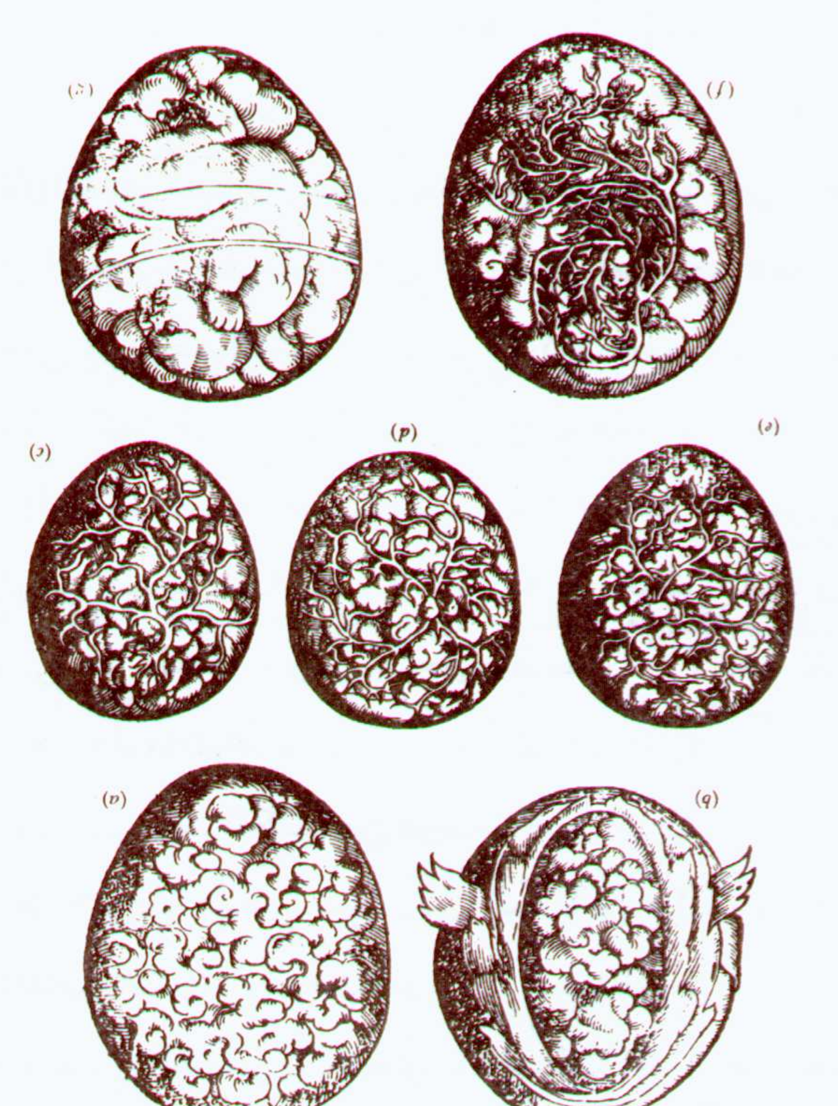

وێنەی ژمارە (١)

چەند وێنەیەکی کتێبی جاکوب رویف (١٥٥٤ ز) کە بیروبۆچونی (ئەرستۆتالیس) روون دەکاتەوە

سوامردام **Suammerdam** (١٦٨١ - ١٧٨١) ووتویەتی کە کۆرپەلە بە بچووککراوەیی لە بەشی پێشەوەی سپێرمی پیاودایە و پاشان لەناو مناڵدانیدا جێگیر دەبێت، گەورە دەبێت و لەدایك دەبێت، کە ئەو وێنەیەی (هارتسوکر) لە ساڵی (١٦٩٤)دا بلاویکردەوە سەلمێنەری ئەم ووتەیەن، و روونی دەکەنەوە کە میکرۆسکۆبی ئەو کاتە ووردەکاری پێکهاتنی تۆویان دەرنەخستووە و زانایان لە خەیاڵی خۆیانەوە ئەو پێکهاتەیان باسکردووە.

(بروانە وێنەی ژمارە -٢-)

هەروەها زانا (دیگراف) لە ساڵی (١٦٧٢)دا کە هێلکەی پێگەیشتووی ئافرەت (حويصلات گراف- **Graafian follicle**)ی دۆزییەوە بە پێچەوانەوە دەیوت کە کۆرپەلە بە کاملی لەناو هێلکەدایە، بەم شێوەیە دەبینین کە هەر بیرۆکەی دروستبوونی پێشتر زاڵ بووە و زانایان باوەڕیان پێیبووە، جیاوازی تەنیا لەوەدا بووە کە ئایا کۆرپەلە بە کاملی لەناو تۆو یان هێلکەدایە، کە ئەم موناقەشەیە لەنێوان ئەم دوو بیروبۆچوونەدا کۆتایی نەهات تاوەکو زانا (سبالانزانی) لە ساڵی (١٧٧٥)ی زایینیدا سەلماندی کە هەردوو تۆوی پیاو و هێلکەی ئافرەت پێویستن بۆ دروست بوونی کۆرپەلە.

بەڵام دەبینین قورئان و سوننەتی پیرۆز پێش ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر ئەم راستییە زانستییەیان زۆر بەووردی

باسکردووە و دووبارە کردووەتەوە، کە وەکو باسمان کرد تەنها دووسەد ساڵ دەبێت زانایان گەیشتوونەتە ئەم ڕاستییە کە ئێمە لەمڕۆماندا وەکو موعجیزەیەك سەیری دەکەین، ئێستاش فەرموون ئێوەو ئەو ئایەت و فەرموودە پیرۆزانە:

– **﴿یاءیها الناس إنا خلقناکم من ذکر وأنثى﴾ (الحجرات: ١٣)**. واتە: ئەی خەڵکینە بەدڵنیاییەوە بزانن کە ئێمە ئێوەمان لەنێر و لەمێ دروست کردووە (واتە نێر و مێ هەردووکیان پێویستن بۆ دروست بوونی کۆرپەلەی مرۆڤ).

– **﴿إنا خلقنا الإنسان من نطفة أمشاج﴾** (الدهر:٢). مانای (أمشاج) واتە: تێکەڵ، کەواتە مانای ئایەتەکە ئەوەیە کە دەفەرموێت: ئێمە مرۆڤمان لە نطفەیەکی تێکەڵاو دروست کردووە (تێکەڵاو لەتۆوی پیاو و هێلکەی ئافرەت) کە ئەنجامی یەکگرتنیان لەناو منداڵداندا بریتییە لە دروستبوونی خانەی یەکەم (هێلکەی پیتێنراو Zygot).

– لە فەرموودەیەکی پیرۆزی پێغەمبەردا (ﷺ) هاتووە:

﴿مر یهودي برسول الله (ﷺ) وهو یحدث أصحابه، فقالت قریش: یا یهودي ان هذا یزعم أنه نبي فقال لأسألنه عن شئ لایعلمه الا نبي، قال: فجاء حتى جلس ثم قال: یا محمد مم یخلق الأنسان؟ فقال رسول الله ﷺ : (یا یهودي من کل یخلق من نطفة الرجل ونطفة المرأة)﴾. رواه أحمد بسند صحیح.

واتە: ڕۆژێك جوولەکەیەك بەلای پێغەمبەردا ڕۆی کە لەو کاتەدا قسەی بۆ هاوەڵە بەڕێزەکانی دەکرد، لەو کاتەدا قورەیشییە بێباوەڕەکان پێیان ووت ئەی جوولەکە ئەم پیاوەی دەیبینیت وا خۆی پیشان دەدات کە دەڵێت من پێغەمبەرم، جوولەکەکەش ووتی ئێستا پرسیارێکی لێدەکەم کە ئەگەر پێغەمبەر نەبێت نایزانێت، ئەوە بوو هات و لەلای پێغەمبەردا دانیشت و پاشان پرسیاری کرد: ئەی موحەممەد مرۆڤ لەچییەوە دروست دەبێت، پێغەمبەریش فەرمووی: ئەی جوولەکە بزانە کە بنچینەی مرۆڤ لە هەردوو **نطفة** ی پیاو و **نطفة**ی ئافرەت بەیەکەوە دروست دەبێت.

هەر بەهۆی ئەم ڕاستییە قورئانییەوە بوو کە موسوڵمانان بەگشتی و زانایانی ئیسلام بەتایبەتی باوەڕی تەواویان هەبووە کە منداڵ لە هەردوو دایك و باووکەوە دروست

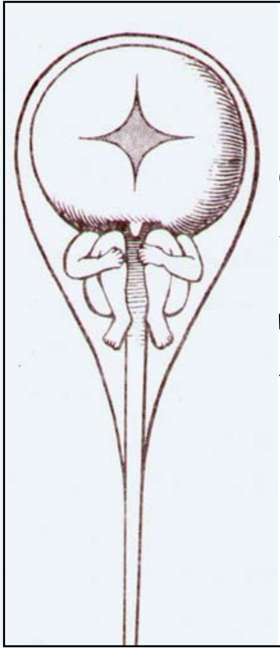

وێنەی ژمارە (٢) وێنەی تۆوی پیاو کە هارتسوکر لە ساڵی(١٦٩٤ز)دا بە خەیاڵ دایناوە.

دەبێت کە لە سەردەمانی کۆنیشدا زانست بەهەڵە باسی دروست بوونی کۆرپەلەی دەکرد بەڵام موسوڵمانان ئەو قسانەیان ڕەتدەکردەوە، وەکو دەبینین زانای موسوڵمانی ناسراو **﴿ئیبن حەجەری عەسقەلانی﴾** کە لە سەدەی پانزەیەمی زایینیدا ژیاوە لە کتێبی **(فتح الباري شرح صحیح البخاري)**دا دەڵێت:

(و زعم کثیر من أهل التشریح أن مني الرجل لا أثر له في الولد الا في عقده، وأنه إنما یتکون من دم الحیض، وأحادیث الباب تبطل ذلك) ج١١ ص٤٧٧ – ٤٩١. دەڵێت: زۆرێك لە زانایانی توێکاری لەم سەردەمەماندا وا تەصەوور دەکەن و دەڵێن کە تۆوی پیاو ڕۆڵی نییە لە دروست بوونی منداڵدا و کۆرپەلە لە سکی دایکدا تەنها لە خوێنی مانگانەی ئافرەتەوە دروست دەبێت، کە فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) ئەم قسەیە ڕەتدەکەنەوە و ئەم قسەیە ڕاست نییە.

کەواتە لەوەی پێشەوە بۆمان دەردەکەوێت کە زانستی کۆرپەلەزانی تاوەکو کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم بەرەوپێش چوونێکی ئەووتۆی بەخۆیەوە نەدی، ئەوەبوو لەو کاتە بەدواوە زانستی کۆرپەلەزانی تاقیگەیی (تجریبي) لەسەر دەستی کۆمەڵە زانایەك پەیدابوو، لەوانە **(فون باير)** و **(هیگل)**، زانا **(فون باير)** یەکێکە لەوانەی کە هەنگاوێکی گەورەی بە زانستی کۆرپەلەزانیدا ئەویش بە دارشتنەوەی بیروبۆچوونەکان و تاقیکردنەوەکانی زانستی کۆرپەلەزانی، چەندین زانای بەناوبانگی تریش ڕۆڵی گرنگیان هەبووە لەم سەردەمەدا، لەوانە زانایان: **(ویلسون، روس هاریسون، هانس سبیمان، و یوهانس هولتفرتر)**، و چەندین زانای تریش.

قۆناغی سێیەمی پێشکەوتنی زانستی کۆرپەلەزانی لە چلەکانی سەدەی بیستەمەوە دەستی پێکرد کە تا ڕۆژگاری ئەمڕۆمان بەردەوامە، ئەویش لەدوای دۆزینەوە چەندین ئامێری زانستی پێشکەوتووەوە، لەوانە: ووردبینی ئەلیکترۆنی، ئامێری وێنەگرتنی وورد و پێشکەوتوو، کۆمپیوتەری پێشکەوتوو، ئامێری دۆزینەوەی پرۆتین و کاربۆهیدرات و ترشە ناووکییەکان و جیاکردنەوەیان لەیەکتری، کە ئەم ئامێرە پێشکەوتووانە وای لە زانایان کردووە کە چەندین تاقیکردنەوەی وابکەن کە پێشتر خەڵکی بەخەوو خەیاڵیان دەزانی، و لێرەوە زانستی کۆرپەلەزانی گەورەترین پێشکەوتنی بەخۆیەوە بینی.

لێرەوە بۆمان دەردەکەوێت کەئەو ڕاستییانەی کۆرپەلەزانی کە لە قورئان و سوننەتدا هاتووە هەر دەبێت وەحی بێت، و لەلایەن بەدیهێنەری مرۆڤ و کۆرپەلەکەشییەوە بێت، چونکە هیچ مرۆڤێك و هیچ زانستێك ئەم ڕاستییانەی لەپێش ١٤٠٠ ساڵ لەمەوبەر نەزانیوە.

لە هەموو ئاوەکەوە کۆرپەلە دروست نابێت

وەکو پێشتر باسمان کرد بەهۆی یەکگرتنی تۆوی پیاو و هێلکەی پێگەیشتووی ئافرەتەوە کۆرپەلە دروست دەبێت بەڵام بابزانین تەنها لەیەك تۆوی پیاو (سپێرم) و یەك هێلکەی ئافرەتەوە ئەو کۆرپەلەیە دروست دەبێت، ئەمە ڕاستییەکی زانستی سەلمێنراوە لە ڕۆژگاری ئەمڕۆماندا، پێغەمبەر(ﷺ) لە فەرموودەیەکی پیرۆزیدا هەمان ڕاستی دوویات کردووەتەوە کە دەفەرموێت: ﴿**ما من کل الماء یکون الولد**﴾ (رواه مسلم ٢ - ١٠٦٤). واتە : لە هەموو ئاوی پیاوەوە منداڵ دروست نابێت (کەواتە لە بەشێکی ئاوەکەوە کۆرپەلە دروست دەبێت).

پاك و بێگەردی بۆ پەروەردگار و پێغەمبەرە بەڕێزە ڕاستگۆ و دەست پاکەکەی، زانستی نوێ سەلماندوویەتی کە لە هەموو ١سم٣ لەئاوی پیاودا نزیکەی ٨٠ - ١٢٠ ملیۆن تۆو (سپێرم) هەیە، واتە هەموو پیاوێك لە کاتی جووت بووندا نزیکەی ٥٠٠ ملیۆن تۆوی دەبێت، کە لەناو ئەم هەمووەدا تەنها یەك دانەیان هەلی هەیە بۆ ئەوەی کە لەگەڵ هێلکەکەدا یەکبگرێت و هێلکەی پیتێنراو (**Zygot**) دروست بکات، کە ئەم پیتاندنە لەبۆری هێلکەدان (**Fallupian Tube**) دا ڕوودەدات.

(بڕوانە وێنەکانی ژمارە: ٣، ٤، ٥، ٦، ٧)

کەواتە لە هەموو ئاوەکەوە کۆرپەلە دروست نابێت.

هەروەها لە ئافرەتیشدا هەموو مانگێك هەزاران هێلکۆکە چالاك دەبن لە هەردوو هێلکەدانی ئافرەتدا و لەناو هەموویاندا تەنها یەك دانەیان پێدەگات و هێلکەی پێگەیشتووی لێدروست دەبێت و ئەوانی تر دەپووکێنەوە، کە ئەم هێلکە پێگەیشتووە دەتەقێتە کۆتایی بۆری هێلکەدان لەناوسکدا، و بەبوونی تۆو یەکگرتنیان ڕوودەدات و هێلکەی پیتێنراو، پاشان کۆرپەلە دروست دەبێت و پاشان دەچێتە ناو مناڵدان و جێگیر

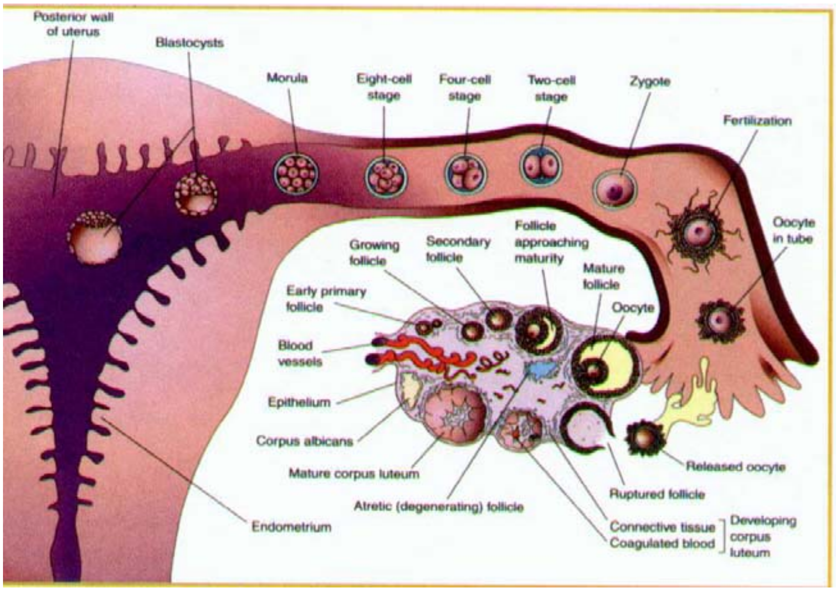

وێنەی ژمارە (٣)

وێنەیەکی خەملێنراو بۆ قۆناغەکانی هێلکە لەکاتی دەرچوونی لەهێلکەدان تا گەیشتنی بۆ ناو منداڵدان

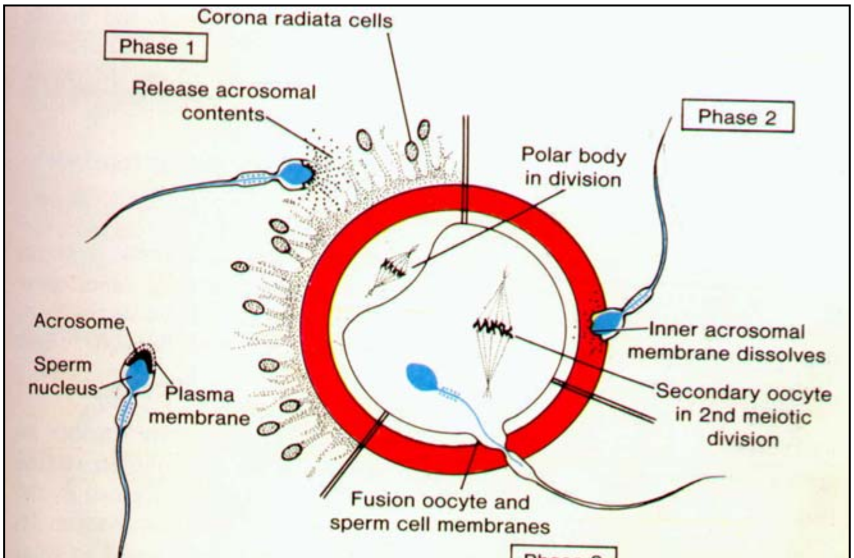

وێنەی ژمارە (٤)

هێلکاری کاتی یەکگرتنی تۆو و هێلکە

دەبێت، بەڕاستی پێغەمبەری خودا ڕاستی فەرمووە کە: لە بەشێکی ئاوی پیاو هەروەها ئافرەتیش منداڵ دروست دەبێت.

- ئایەتێکی پیرۆزی قورئانیش هەمان ڕاستی باس کردووە کە دەفەرموێت: ﴿**أیحسب الأنسان أن یترك سدی، ألم یك نطفة من مني یمنی، ثم کان علقة فخلق فسوی، فجعل منه الزوجین الذکر والأنثی**﴾. **یمنی: بمعنی تقدر**، واتە: ئایا مرۆڤ وا گومان دەبات هەروا وازی لێبهێنین بێ لێپرسینەوە، ئایا ئەو لەسەرەتاوە کە دروستمان کرد تنۆکێك ئاو نەبووە کە ئەندازەمان بۆ داناو (تقدیر)مان کرد، لەم ئایەتە پیرۆزەدا سێ موعجیزە هەیە کە یەکەمیان وەکو باسمان کرد دەفەرموێت لەبەشێکی تۆو (مني)یەوە مرۆڤ دروست دەبێت.

هەروەها وەکو پێشتریش باسمان کرد دەفەرموێت منداڵ بەرهەمی هەردوو دایك و باوکە، ئیعجازی سێیەم لە ئایەتی سێیەمدایە ﴿**فجعل منه الزوجین الذکر والأنثی**﴾ کە دەفەرموێت: ئێمە هەر لەو تۆوەی پیاوەوە نێر و مێی کۆرپەلەکە دیاری دەکەین، کە ئەو (**هاء**) بزوێنەی لەووشەی (**منه**)دایە دەگەڕێتەوە بۆ ووشەی (**مني**) واتە هەمووتان بە دڵنیاییەوە بزانن کە:

نێر و مێی کۆرپەلە بەهۆی تۆوی پیاوە وە دیاری دەکرێت

ئەم ڕاستی‌یە زانستی‌یە زۆر نوێ‌یە و زانستی کۆرپەلەزانی بۆی دەرکەوتووە کە بینراوە لە مرۆڤدا دوو جۆر کرۆمۆسۆمی جنسی هەیە (کرۆمۆسۆمەکان بریتین لەو تەنۆلکانەی کە هەموو سیفاتەکانی بۆماوەیی مرۆڤیان تێدایە و لە هەموو خانەکانی لەشدا هەن لەناو ناووکی خانەکەدا، و دوو جۆریان هەیە (کرۆمۆسۆمی لاشەیی و کرۆمۆسۆمی جنسی کە لە بابەتی داهاتوودا بەدرێژی باس کراون) ، لەکاتی دروست بوون و جیابوونەوەی خانەکانی زاووزێدا (کە بریتین لە تۆو لە گوندا لە پیاو و هیلکۆکەکان لە هێلکەدانی ئافرەتدا) بینراوە کە خانەکانی زاووزێی پیاو کە لە گوندا لە پیاودا دابەش دەبن و جیادەبنەوە و پاشان تۆو (سپێرم) دروست دەکەن، دوو جۆر کرۆمۆسۆمی جنسی‌یان تێدایە: (Y ، X) واتە لە گوندا دوو جۆر تۆو (سپێرم) دروست دەبێت:

جۆرێکیان کرۆمۆسۆمی (X)ی تێدایە و جۆرەکەی تریان کرۆمۆسۆمی (Y)ی تێدایە، بەڵام لەئافرەتدا تەنها یەک جۆر کرۆمۆسۆمی جنسی هەیە کە ئەویش تەنها لە جۆری (X)ی هەیە، واتە ئەو هێلکۆکانەی لەناو هێلکەدانەکاندا دروست دەبن تەنها لە جۆری (X) کرۆمۆسۆمی جنسی‌یان هەیە.

(بڕوانە وێنەی ژمارە ٨)

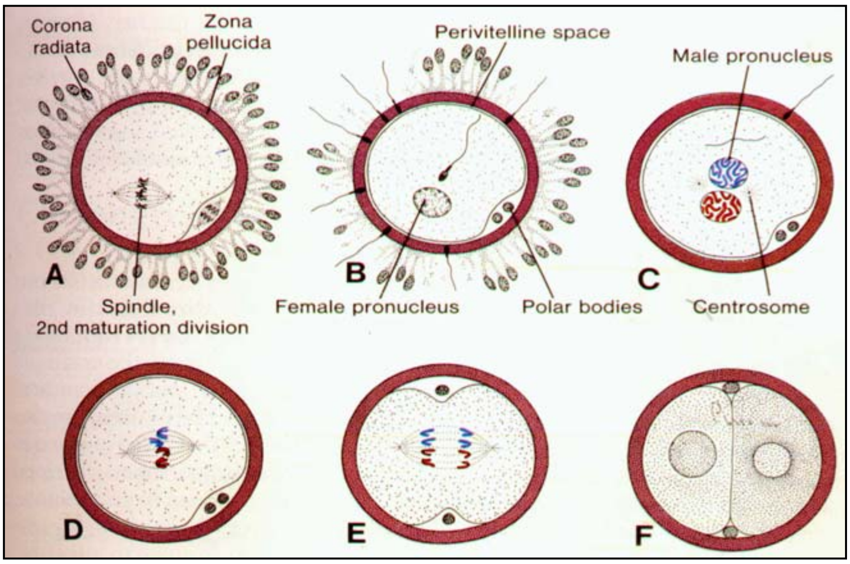

وێنەی ژمارە (٥)
هێڵکاری دروستبوونی خانەی یەکەمی کۆرپەلە و

کاتێک سپێرمێک کە هەڵگری کرۆمۆسۆمی (Y)ی بێت، لەگەڵ هێلکەیەکدا کە تەنها هەڵگری کرۆمۆسۆمی X ن یەکبگرێت، ئەوا ئەو هێلکەپیتێنراوە و پاشانیش کۆرپەلەکە نێر دەردەچێت (XY)، لەهەمان کاتدا ئەگەر سپێرمێک کە کرۆمۆسۆمی(X)ی هەڵگرتووە لەگەڵ هێلکەدا کە هەڵگری (X)ە یەکبگرێت ئەوا کۆرپەلەکە مێینە دەردەچێت (XX).

– ئەم ڕاستی‌یە زانستی‌یە لە ئایەتێکی تری قورئاندا هاتووە کە دەفەرموێت: **﴿وأنه خلق الزوجين الذكر والأنثى من نطفة إذا تمنى﴾** (سورة النجم: ٤٥ – ٤٦).

تمنى: بمعنى تخرج. واتە : پەروەردگار نێرو مێی مرۆڤ دیاری دەکات لە (مني) واتە تۆوی پیاو لە کاتێکدا کە دەردەچێت لە پیاوەوە، ئا لێرەدا زیاتر بۆمان دەردەکەوێت کە قورئان و زانستی نوێ هەمیشە یەکدەگرنەوە و هاوئاهەنگی یەکترین.

– هەروەها لە ئایەتێکی تریشدا دەفەرموێت: **﴿من نطفة خلقه فقدره﴾ (عبس:١٩)**. واتە: پەروەردگار مرۆڤی لە (نطفة) وە دروست کردووە و ئەندازەی هەموو شتێکی بۆ دیاری کردووە، هەر لە دیاری کردنی جنسی کۆرپەلەکە، پاشان ئەندازە بۆدانان و دیاری کردنی ڕەنگی قژ، ڕەنگی پێست، درێژی باڵای، جۆری خوێن، زیرەکی، هەموو سیفاتەکانی تریش هەر لە تۆی پیاو و هێلکەی ئافرەتەکەوە (کە ئەو نطفەیە و پاشانیش کۆرپەلەکە دروست دەکەن) بۆ منداڵەکە دەگوێزرێتەوە بەهۆی کرۆمۆسۆمەکانەوە، کە وەک باسمان کرد ئەم کرۆمۆسۆمانە و جیناتەکانی سەریان بەهۆی ترشەڵۆکە ناووکی‌یەکانەوە (DNA) کە شیفرەی دروست کردنی ئەو سیفاتانەیان تێدایە لە داهاتوودا ئەو سیفاتانە بۆمنداڵەکە دروست دەکەن.

پاک و بێگەردی بۆ ئەو خودایەی کە بەدیهێنەر و ڕاگری ئەم ووردەکاری‌یەیە لە دروستبوونی مرۆڤدا.

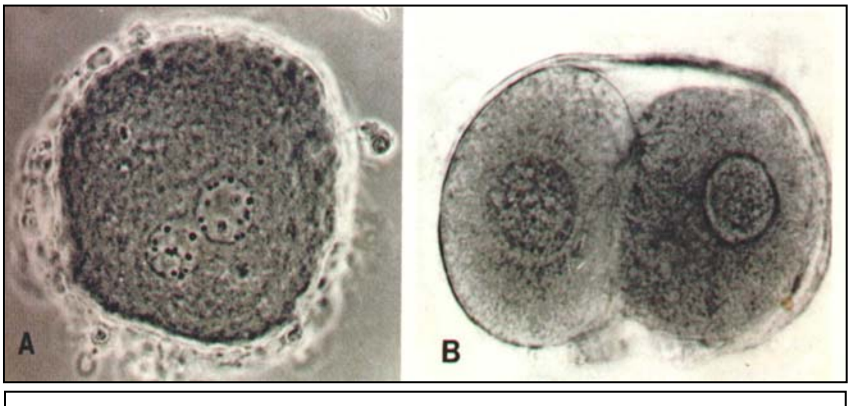

وێنەی ژمارە (٦)
وێنەیەکی ڕاستەقینەی دروستبوونی یەکەم خانە و دابەش بوونی

لە پوختەیەکەوە دروست دەبێت

– قال تعالى: ﴿ولقد خلقنا الإنسان من سلالة من طين﴾ (السجدة: ٧-٨). السلالة: بمعنى الخلاصة. واتە: ئێمە مرۆڤمان لە پوختەیەکەوە دروستکردووە کە سەرچاوەی سەرەکی یەکەم جاری لە گڵەوە بووە.

هەروەها لە ئایەتێکی پیرۆزی تریشدا دەفەرموێت: ﴿الذي أحسن كل شئ خلقه، وبدأ خلق الإنسان من طين ثم جعل نسله من سلالة من ماء مهين﴾ (السجدة: ٧- ٨).

واتە : ئەو پەروەردگارە هەموو شتێکی بە وردەکاریی تەواوەوە دروست کردووە و مرۆڤیشی یەکەم جار لە سەرەتاوە لە گڵ دروست کرد (زانای کۆرپەلەزانی ئەمریکی مارشال جونسون لە یەکێك لە کۆنگرە زانستییەکاندا ووتی: زانایانی کیمیا لەم بابەتەیان کۆڵیەوە و بۆیان دەرکەوت کە گڵ نزیکترین ماددەیە لە پێکهاتنی لەشی مرۆڤ و گونجاوترین ماددەشە بۆ پەیدابوونی ژیان لێیەوە!!) و پاشانیش نەوەکانی لە پوختەیەکی ئاوێکی کەمەوە دروست دەکات (کە مەبەستی ئاوی پیاو و ئافرەتە).

زانستی نوێی ئەمڕۆمان سەلماندوویەتی کە لەناو خانەکانی زاووزێی مرۆڤدا (کە بریتین لە تۆوی پیاوو هێلکەی ئافرەت) کرۆمۆسۆم هەیە، کە هەڵگری هەموو سیفاتە بۆماوەییەکانن و لە کۆرپەلەکەدا دروستی دەکەن، واتە دەتوانین بڵێین کە ئەو هێلکە پیتێنراوەی لەو دووانەوە دروست دەبێت پوختەیەکی مرۆڤ و هەموو سیفاتەکانی تێدایە.

ئەو هێلکە پیتێنراوە (٤٦) کرۆمۆسۆمی تێدایە (لە مرۆڤێکی ئاساییدا ژمارەی کرۆمۆسۆمەکانی هەموو خانەکانی لەش بریتییە لە (٤٦) کە بە نیوەیی لە دایك و باوکەوە وەریدەگرێت (هەموو سپێرمێکی پیاو و هێلکەیەکی ئافرەت تەنها ٢٣ کرۆمۆسۆم هەڵدەگرن) و بە یەکگرتنی ئەو دووانە ژمارەی ئاسایی کرۆمۆسۆمەکانی لەش دروست دەبێت.

ئەگەر کرۆمۆسۆمێك جیابکەینەوە و بەهۆی ووردبینی ئەلیکترۆنییەوە سەیری بکەین دەبینین شێوەیەکی لوولپێچی هەیە.

(بڕوانە وێنەی ژمارە ٩)

ئەگەر ئەو شێوە لوولپێچییە بکەینەوە بە شێوەیەکی درێژ دەیبینین کە وەکو پەیژە وایە، هەر پلیکانەیەکی ئەم پەیژەیە هەڵگری سیفەتێکی بۆماوەیی تایبەتییە، ئەو خاڵەی کە بەلای ڕوومەتتەوەیە و لە دایك و باوکتەوە بۆت ماوەتەوە بزانە کە بەهۆی ئەو کرۆمۆسۆمانەوە بۆت ماوەتەوە، ئا لێرەوە

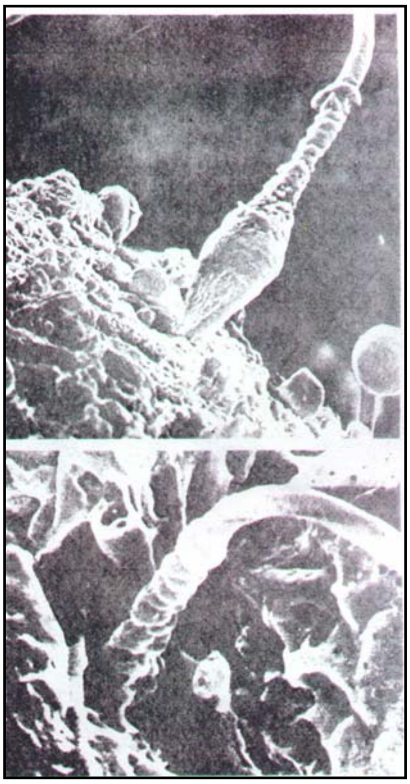

وێنەی ژمارە (٧)
دوو وێنەی ڕاستەقینەی ووردبینی ئەلیکترۆنی لەکاتی بەرکەوتنی تۆو لەگەڵ دیواری هێلکەدا و پاشان چوونە ناوەوەی.

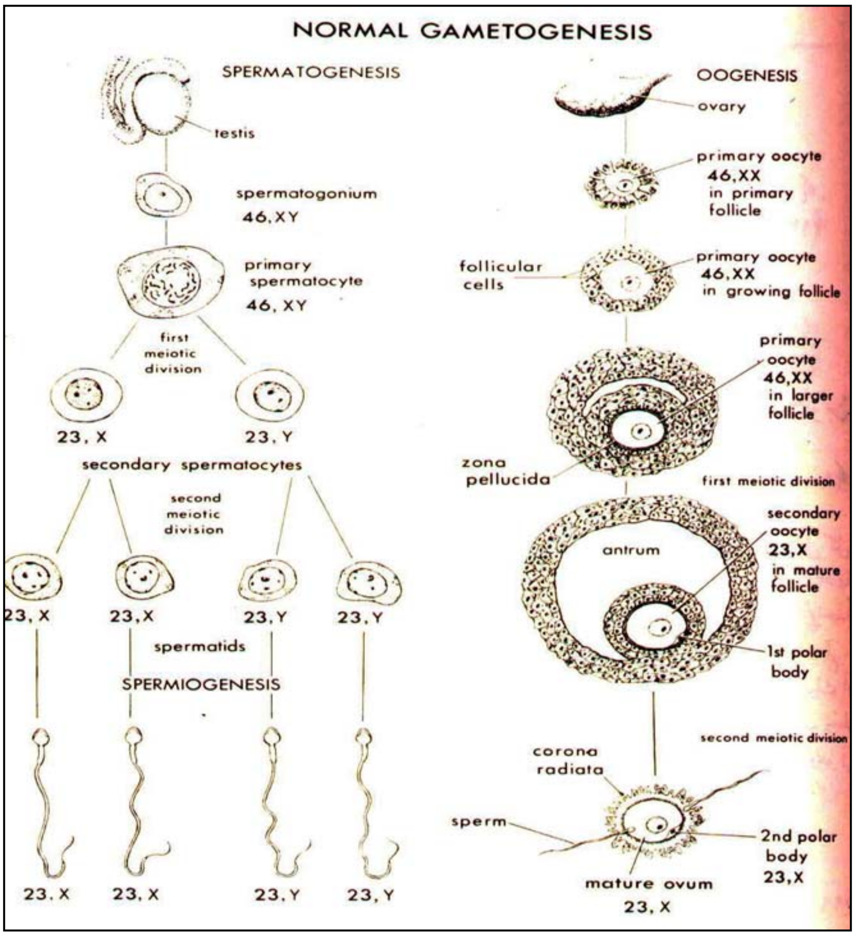

هێلکە (ئافرەت)　　وێنەی ژمارە (٨)　　تۆو (پیاو)
هێڵکاری گەشەکردنی خانەکانی سێکسی نێر و مێ تا دروستبوونی تۆو و هێلکە

وێنەی ژمارە (٩)
کرۆمۆسۆمەکان (شیفرەی نهێنی دروست بوونن)

گەیشتینە ئەو ڕاستییەی کە مرۆڤ لە پوختەیەکی ئەو ئاوە (نطفة)یەوە دروست دەبێت کە پڕاوپڕی ئەو فەرموودە پیرۆزانەیە کە لە سەرەوە باسکران.

کێ باوەڕی دەکرد و بە خەیاڵیدا دەهات لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) کە (نطفة) ئەم هەموو نهێنییانەی تێدایە، (کە لە ژمارەی داهاتوودا بە دوور و درێژی باسی قۆناغی (نطفة) دەکەین لە قورئان و سوننەت و ڕاستییە زانستییە سەلمێنەرەکانیشی دەخەینەڕوو)، بەڵام دەبینین قورئانی پیرۆز لەو کاتەدا ئەم زانیارییانەی وەکو ڕاستییەکی بێگومان باسکردووە و (تحدی)ی هەموو مرۆڤەکانیشی پێکردووە، دەبا لێرەدا هەموومان بەگشتی ئەو ڕاستییە دووپات بکەینەوە کە قورئان و سوننەتی پیرۆز تەواوکەری بەردەوامی یەکترین و زانستی نوێی ئەمڕۆش سەلمێنەری ڕاستییەکانی قورئان و سوننەتی بەڕێزە.

* * * *

سەرچاوەکان :

١ – قورئانی پیرۆز.

٢- فتح الباري شرح صحيح البخاري – الشيخ إبن حجر العسقلاني.

٣- صحيح مسلم بشرح الإمام النووي.

٤- علم الأجنة في القرآن والسنة - الشيخ عبدالمجيد الزنداني و مجموعة من العلماء الغربيين.

٥- مطابقة علم الأجنة لما في القرآن والسنة- د. ناطق محمد جواد النعيمي.

٦- الطب محراب للأيمان- الأجزاء (١، ٢)- د. خالص جلبي كنجو.

٧- مجلات (الإعجاز)/ الأعداد (١، ٢) - هيئة الإعجاز العلمي في القرآن والسنة برابطة العالم الإسلامي.

٨ – شريط فيديو عن علم الأجنة – الشيخ عبدالمجيد الزنداني.

٩- المؤتمر الطبي الإسلامي الدولي الأول عن الإعجاز الطبي في القرآن والسنة – القاهرة / (٣ شرائط فيديو).

10- Developing Human – third edition – (with Islamic additions) – Keith L. Moore.

11- Langman's Medical Embryology – fifth edition - T.W. Sadler. ✪

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْأِنْسَانَ مِنْ سُلاَلَةٍ مِّنْ طِين، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِين، ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَاماً فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الخَالِقِين.

گەردوون لەڕوانگەی قورئانەوە

ئەستێرە

نووسینی: مەریوان ئەحمەد ڕەشید
بەشی فیزیا- کۆلیجی زانست - زانکۆی سلێمانی
Email: mariwanahmed@Yahoo.com

ئەستێرە یەکەیەکی بنەڕەتی و گرنگی ئەم گەردوونەیە بۆیە لێکۆڵینەوە و توێژینەوە لە سیفات و دیاردەکانی تایبەتمەندی خۆی هەیە و هەر لە مێژەوە فەیلەسوف و زانایان هەوڵیانداوە لەو سیفاتانە تێ بگەن و وەڵامی زۆرێك لە پرسیارەکان بدەنەوە لەوانە: ئایا ماوەی نێوان ئەستێرەکان ماوەیەکی فراوانە ؟ ئایا ئەستێرەکان لەناو دەچن و چۆن؟ ڕووناکی و گەرمی ئەستێرەکان چۆنە ؟ ...

کەمی زانست لە سەردەمەکانی پێشوودا لەلایەك و نەبوونی ئامراز و ئامێرەکان بۆ پێوانە و تێڕوانین و چاك ئەنجامدانی کاری لێکۆڵینەوە لەلایەکی ترەوە ڕێگربوون لە وەڵامدانەوەی پرسیارەکاندا، ئەمە سەرەڕای ئەوەی ئەم تەنە گەردوونییانە بۆ خۆیان سیفاتیان ئاڵۆزە و پەیبردن بەو سیفاتانە خۆی لە خۆیدا کارێکی ئاسان نییە.

ئەمڕۆ زانستی نوێی گەردوون لە سەرەتای لێکۆڵینەوە و توێژینەوەدایە و ئێستا دەتوانێت هەندێك سیفات لێك بداتەوە. سەبارەت بە سیفەتی دووریی نێوان ئەستێرەکان ئەوە بۆ زانایان ڕوون بۆتەوە کە سەرەڕای ژمارەی زۆری ئەستێرەکان کە بە دوو سەد هەزار ملیۆن ئەستێرە لە قەڵەم دەدرێت لە گەلەستێرە (مجـرة)ی خۆماندا، ماوەی نێوان ئەستێرەکان بە گشتی زۆرە و ئەستێرەیەك بۆ ئەستێرەیەکی تر نزیکەی چوار ساڵی ڕووناکییە، واتە: چوار ساڵ بە خێرایی ڕووناکی بڕۆین کە لە هەر چرکەیەکدا سێ سەد هەزار کیلۆ مەتر ببڕین ئینجا لە ئەستێرەیەکەوە دەگەینە ئەستێرەیەکی تر!!! لەمەوە بۆمان دەردەکەوێت کە ماوەی نێوان ئەستێرەکان و جێگاو شوێنیان چەند گرنگ و سەرنج ڕاکێشن و وەك باس کرا ئەمڕۆ زانستی نوێی گەردوون ئەو ڕاستییەی بۆ ڕوون بووەتەوە.

بەڵام کاتێك تەماشای قورئانی پیرۆز دەکەین کە لە سوورەتی (الواقعة) ئایەتی (٧٥-٧٦) دا دەفەرمووێت: (فلا أقسم بمواقع النجوم • وإنَّه لقسم لو تعلمون عظيم)

ئەوەمان بۆ ڕوون دەردەکەوێت چۆن پەروەردگار باس لە شوێن و جێگەی ئەستێرەکان دەکات و سوێندی پێدەخوات، سوێندێك کە لەلایەن خاوەنی گەردوون خۆیەوە بێت بۆ یەکێك لە دیاردە گەردونیەکان دەبێت ئەو دیاردەیە چەند گەورە بێت!! هەر لەو ڕوانگەیەوە بۆمان دەردەکەوێت کە ئەو سیفەتەی ئەستێرەکان چەند گرنگە و پێش چواردە سەدە زیاتر ئاماژە بۆ ئەو مەسەلەیە ئیعجازێکی زانستی گەورەی قورئانە.

زانستی نوێی گەردوون سەبارەت بە تەمەنی ئەستێرەکان گەیشتە ئەو ڕاستییەی کە کرداری ناووکەیەکبوون (الإندماج النووي) لە ئەستێرەکاندا ڕوودەدات بەجۆرێك هاوسەنگییەك لە بەرامبەر هێزی کێش کردن ڕووەو ناوەوەی ئەستێرەکە بەئەنجام دەگەیەنێت. لە ئەستێرە تازە پێگەیشتووەکاندا کرداری ناووکە یەکبوون بەهۆی گۆڕانی بەردەوامی گازی هایدرۆجین بۆ گازی هیلیۆم ئەنجام دەدرێت و گەرمیو ڕووناکیو تیشکی تر بەهۆی فەوتاندنی بەشێك لە هایدرۆجین لە ئەنجامی کردارەکەوە دروست دەبن، پاش ئەوەی بەتێپەڕبوونی ملیۆنەها ساڵ زۆربەی ماددەی ئەستێرەکە بوو بە گازی هیلیۆم کە لە هایدرۆجین قورسترە گازی هیلیۆم دەبێتە سووتەمەنی ئەستێرەکە و کرداری ناووکە یەکبوونی بەسەردا دێت و بەهەمان شێوەی پێشوو ئەنجامی ئەو کردارە ماددەی هیلیۆمیش بەشێکی لێ دەبێتە ووزە ئەم کردارەش بە تێپەڕبوونی کات وا دەکات کە

ماددەی ئەستێرەکان لە ماددەی سووکەوە بگۆڕێن بۆ ماددەی قورستر تا لە هەندێکیاندا دەگەنە ماددەی ئاسن. هەر هەنگاوێك لەو هەنگاوانە بریتی‌یە لە قۆناغێکی ژیانی ئەستێرەکان، بەجۆرێك کە هایدرۆجین ماددەی سەرەکی سووتەمەنی ئەستێرەیەك بێت

دەووترێت ئەو ئەستێرەیە لە قۆناغی لاوێتی‌دایە و تا ماددەکەی بەرەو قورس تر بڕوات بەرەو پیرێتی دەچێ وتوانای ووزەدانی کەمتردەبێتەوەو لە هەندێکیاندا کە دەگاتە ئەو قۆناغەی کە ماددەی ئاسنی تیاکۆبۆتەوە دەوترێت ئەستێرەکە لە قۆناغی مردندایە، ئەمە سەرەڕای ئەوەی پێش ئەو قۆناغە دیاردەی مردنیش بەپێی بارستەی ئەستێرەکە دەبێت چ بە تەقینەوەیەکی (نۆڤا یان سوپەر نۆڤا) یان کونە ڕەشەکان (الثقوب السوداء) یان هەر دیاردەیەکی تر. لە هەموو ئەمانەوە بۆمان دەردەکەوێت کە ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەستێرەکانی گەردوون گەرمی و ڕووناکی‌یان نامێنێت و دەکوژێنەوە.

قورئان باس لە ئەستێرە پرشنگدار و نزیکەکەی زەوی‌یەکەمان دەکات کە خۆرە و سەرچاوەی گەرمی و ڕووناکی‌یە بۆ کۆمەڵەی خۆر بە زەویشەوە کە چۆن ڕۆژێك لە ڕۆژان نامێنێت و دەکوژێتەوە و هەروەك لە ئایەتی (١)ی سوورەتی پیرۆزی (التكوير)دا باس لە مردن و لە ناوچوونی خۆر دەکات و دەفەرموێت:- (إذا الشمس كورت).

ئاماژەکردنی قورئان بۆ ئەم سیفەتەی ئەستێرەکان ئیعجازێکی زانستی تری قورئانە لەم بوارەدا.

هەر سەبارەت بەگەرمی و ڕووناکی ئەستێرەکان دەڵێین پەروەردگار لە سوورەتی (ملك)دا کە دەفەرموێت: (وَلَقَد زَيَّنا السماء الدنيا بمصابيحَ...) شوبهاندنێکی جوانی ئەستێرەکانی تێدا دەخوێنرێتەوە هەر وەك چۆن چرا ڕووناکی و گەرمی دەدات، ئەستێرەکانیش بەم کرداری ناوکەیەکبوونە ڕووناکی و گەرمی دەدەن.

گەر زیاتر بچینە ووردەکاری کرداری ناووکە یەکبوونی ئەستێرەکانەوە دیاردەی سەر سووڕهێنەری زیاترمان بۆ دەردەکەوێت کە لەم ساڵانەی دوایی‌دا زانایان هەستیان پێ‌کردووە سەبارەت بە چۆنیەتی پەیدابوونی ماددەی ئاسن لە زەوی و هەسارەکانی تری کۆمەڵەی خۆردا بە گشتی، هەرگیز ووزەی زەوی و ئەو هەسارانە ئەوەندە نی‌یە کە بتوانێت ئاسن دروست بکات و بۆیان دەرکەوتووە کە تۆخمی ئاسن لە بۆشایی دەرەوە هاتووەتە سەر زەوی، ئەویش ئەنجامی دروست بوونی ئەو تۆخمە لەو ئەستێرانەدا کە بە نۆڤا و سوپەر نۆڤا ناو دەبرێن و پلەی گەرمی ناو جەرگەکەیان سەدان بلیۆن پلەی سەدی دەبێت، وەك لەوەوپێش باسمان کرد ئاسنیان تیا دروست بووە کاتێك دووچاری مردن دەبن و دەتەقنەوە ماددەی ئاسنەکەیان بڵاودەبێتەوە و بەهۆی هێزی کێش کردنەوە دەگەنە تەنە گەردوونی‌یەکان، یەك لەوانەش زەوی‌یە، کەواتە ئاسن لە بۆشایی دەرەوە هاتۆتە سەر زەوی و هی خودی زەوی خۆی نی‌یە، قورئانیش ئاماژە بەو ڕاستی‌یە دەکات و ئیعجازێکی زانستی تری قورئانە و لە ئایەتی (٢٥)ی سوورەتی پیرۆزی (الحديد)دا ڕەنگ دەداتەوە کە دەفەرموێت:-

(.... و أنزلنا الحديد فيه بأس شديد ....).

هەموو ئەمانەو چەندین نموونەی تر لە سیفاتی ئەستێرەکان گرنگی ئیعجازی زانستی قورئان دەردەخەن کە چۆن ئاینی پیرۆزی ئیسلام هەر لە سەرەتاوە گرنگی بە زانست و توێژینەوە زانستی‌یەکانداوە و هەندێك سوورەت بەم ناوانەوە نراون وەك سوورەتەکانی (النجم ، الشمس)

بۆ ئەم باسە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە :-

١- قورئانی پیرۆز.

2- Mir Anees-u-dim, THEUNIVERSE SEEN THROUGH THE QURAN, Al-Attique Publisher Inc, CANADA 1999.

3- Prof. Zaghloul El-Naggar, Scientific Sings in the Quran , Al-E'IJAZ Magazine, No.2, 1996

ئیعجازی زانستی لەو فەرموودانەی کە مەی بە دەرمان دانانێن

ئامادە کردن و وەرگێڕانی:
جمال محمد أمين
Jamalli_59 @ yahoo.com

پزیشکەکان زۆر لە کۆنەوە و لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) و لە دوای ئەویش بانگەشەی ئەوەیان دەکرد کە مەی وەك دەرمانێکی چارەسەرکار دەبێت ئەگەر بە بڕی گونجاو بەکارهێنرا. هەر ئەوان دەیان ووت کە: "مەی" بۆ لەش و تەندروستی زۆر باشە و لەش بەهێز دەکات و، بیر تیژ دەکات و، جگەر پاك دەکاتەوە و، زۆر سوودی تریشی هەیە. بەڵام پێغەمبەری ئیسلامیش دەفەرموێ: (إنها داء وإنها ليست بشفاء). زۆر فەرموودەی دیکەش هەیە کە جەخت لەوە دەکەنەوە: "مەی" خۆی لە خۆیدا نەخۆشییە و چارەسەر نییە بۆ نەخۆشییەکان وەك:

١) عن وائل بن حجر: أن طارق بن سويد الحضري سأل رسول الله (ﷺ) عن الخمر يجعل في الدواء، فقال (ﷺ): (إنها داء وليست بدواء). أخرجه مسلم. (كتاب الأشربة من صحيحه) و الترمذي و ابن ماجه.

٢) عن طارق بن سويد قال: (يا رسول الله إن بأرضنا أعناباً نعصرها فنشرب، قال: لا، فراجعته قلت: إنا نستشفي للمريض قال: إن ذلك ليس بشفاء ولكنه داء). أخرجه مسلم و ابن حبان.

٣) عن أبي الدرداء عن النبي (ﷺ): (إن اللهَ أنزل الداء وجعل لكل داءٍ دواءً، فتداوَوْا، ولا تَتَداوَوْا بالحرام). أخرجه أبوداود وابن السني وأبو نعيم.

٤) ئەبو داود دەگێڕێتەوە کە (دەیلەمی حیمیەری) لەگەڵ وەفدێکی یەمەنیدا هاتن بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و لێیان پرسی: ئێمە لە ناوچەیەکی زۆر ساردداین و کاری قورس دەکەین و، لەو گەنمەش خواردنەوەیەك دروست دەکەین

و دەیخۆینەوەو و بەهێزمان دەکات دژی سەرمای وولاتمان. پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: ئایا سەرخۆشتان دەکات؟ ووتیان بەڵێ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی دە وازی لێ بێنن و مەیخۆنەوە.

تا ئەمڕۆش بەردەوام مەی دەخورێتەوە بەو خەیاڵەی کە گوایە گەرمی دەدات بە لەش و مرۆڤ لە سەرما دەپارێزێت!

لە راستیدا ئەو هەست کردن بە گەرمییە لە ئەنجامی فراوان بوونی لوولە خوێنینەکانی ژێر پێستەوەیە و دەبێتە هۆی لەدەستدانی گەرمیی لەش و ڕێگرتنیش لە کاری ئەو ناوچەیەی دەماغ کە بەرپرسە لە ڕێکخستنی گەرمیی لەش، لە ناوچەی (Hypothalamus) لە مێشکدا، کە دیسان ئەوەش دەبێتە هۆی دابەزاندنی پلەی گەرمیی لەش. هەر بۆیە ساڵانە و لە بۆنەکانی وەك سەری ساڵ و جەژنی لە دایك بووندا کارەساتی مردن و ڕەق بوونەوەی دەیان و سەدان کەس ڕوو دەدات لە ئەمەریکا و رووسیا و وولاتانی دیکە، کە شەوانە لەسەر جادە و کۆڵانەکاندا دەمێننەوە و بەو هەستکردنە درۆینەیەی گەرمی کە بە هۆی مەی خواردنەوە بەدەستی دەهێنن لەو کوچە و کۆڵانانەدا ڕەق دەبنەوە!

گۆڤاری پزیشکیی ئەمەریکای باکوریش لە ژمارەی شوباتی (١٩٨٤)دا نووسیویەتی: خواردنەوەی مەی گرنگترین هۆکارێکە بۆ ڕوودانی مردن لە ئەنجامی دابەزینی پلەی گەرمیی لەشەوە.

٥) هـەروەها پێغەمبـەر (ﷺ) ئەفەرموێت: (من تداوى بالخمر فلا شفاه الله). ئەبوو نەعیم ڕیوایەتی کردووە و لە کتێبی (الطب النبوي)دا هێنراوە.

٦) هـەروەها پێغەمبـەر (ﷺ) دەفەرموێت: (إنَّ الله لم يجعل شفاءَكم فيما حرم عليكم). هەروەها سەبارەت بە ئایەتی ژمارە (٢١٩)ی سوورەتی (البقرة) کە باس لە مەی و قومار دەکات، زانایانی ڕاڤە ڕاکانیان دەردەبڕن، دەقی ئایەتەکەش: ﴿يسألونك عن الخمر والميسر قل فيهما إثمٌ كبيرٌ ومنافع للناس وإثمهما أكبر من نفعهما﴾. زانایانی تەفسیر هەر هەموویان کۆکن لە سەر مانای (إثم كبير) واتە: گوناهی زۆر گەورە و، مەی و قومارکردن بە سەرچاوەی هەموو تاوانەکان دادەنێن، چونکە لە باری نەمانی عەقڵدا هەموو گوناه و تاوانێک بەرجەستە دەبێت و پێغەمبەر (ﷺ) مەی ناو دەبات بە (أم الخبائث-سەرچاوەی چەپەڵییەکان).

بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە ئەوەیە کە تێگەیشتنی ئەو زانایانەیە بۆ ووشەی (منافع) جۆراوجۆرە" ئەوەتا "طبري" دەفەرموێت: (سوودەکانی مەی ئەو نرخانەی بووە کە بەدەست دەهێنران پێش حەرامکردنی و ئەو خۆشی و چێژەش دەگرێتەوە کە لە خواردنەوەیەوە بە دەست دێت). "ابن كثير" دەفەرموێت: (سوودە دونیاییەکانی مەی لەوەدایە کە بۆ لەش باشە، خواردن هەرس دەکات، پاشەڕۆ دەردەکاتە دەرەوە، بیر تیژ دەکات و، چێژ و خۆشی دەدات بەو کەسەی کە دەیخواتەوە، بەڵام ئەو سوودانە هەموویان یەکسان نین بە زیان و خراپییەکانی کە پەیوەستن بە عەقڵەوە و بە ئاینیشەوە، بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وإثمهما أكبر من نفعهما﴾.

"قرطبي"ش دەفەرموێت: (ووتراوە کە سوودەکانی مەی بۆ لەش ئەوەیە کە یارمەتی خواردن هەرس کردن دەدات، لاواز بەهێز دەکات و، ترسنۆک ئازا دەکات و، ڕەنگ پاک دەکاتەوە و، چێژیش دەدات بە بخۆری، هەروەها یارمەتیی کاری سێکسی دەدات).

"سەعید حەووا"ش دەڵێت: (سودەکانی لەوەدایە کە هەندێک کەڵک بە لەش دەگەیەنێت لە هەندێك باردا).

"فەخری ڕازی"ش ئەو سوودانەی "مەی"ی باس کردووە و، باسی لەوەش کردووە کە پلەی گەرمیی لەش بەرز دەکاتەوە لە کاتی سەرمادا.

لە ڕاستیدا ئەگەر ئەو هەموو سیفەتانە لە مەیدا هەبن و بەو جۆرە سوودبەخش بێت ئەوا پێویستە کە بەکاربهێنرێت و هەموو کەس بیخواتەوە، بەڵام لە ڕاستیدا هەموو ئەو سوودانەی کە باسکران هەموو ڕووکەشییە و خەیاڵە بەستراوەتەوە بە "مەی"ەوە، چونکە لاواز بەهێز ناکات، بەڵکو ئەوەندەی تر لاوازی دەکات.. هەروەها نەك یارمەتیی هەرس کردنی خواردن نادات، بەڵکو دەبێتە هۆی هەوکردنی کۆئەندامی هەرس هەر لە دەمەوە تا دەگاتە ڕیخۆڵەکان... ناشبێتە هۆی بەهێزکردنی توانای سێکسی، بەڵکو عەقڵ دەبات و لەو کاتانەشدا تاوانی گەورە ڕوودەدات وەك دەستدرێژیی سێکسی بۆ سەر دایك و خوشکەکەی. بەلای کەمەوە نیوەی تاوانەکانی داگیرکردنی جەستەیی لە جیهاندا لەژێر کاریگەریی مەیدا ڕوو دەدات..

هەروەها مەی بە هیچ جۆرێک خۆشی بۆ بخۆرەکەی ناهێنێت، و ئەو خۆشییەی کە باسیشی دەکرێت کاتییە و زۆر جار بە شەڕ و شۆڕ و ڕق و تاوان کردن کۆتایی دێت. سەبارەت بەوەش کە ترس ناهێڵێت و ترسنۆك ئازا دەکات، ئەوەش لە ئەنجامی لەدەستدانی عەقڵ و ژیرییەوە دەبێت کە خاوەنەکەی تووشی سەرکێشی و لاساری دەکات.

بە پێی ئامارەکانیش ٨٦٪ی تاوانەکان لەژێر کاری مەی خواردنەوەدا ئەنجام دەدرێن و ٥٠٪ی کارەساتەکانی ڕێگاوبان بە هۆی مەی خواردنەوەیە...

هەروەها کە دەڵێن: مەی بخۆرەکەی دوور دەخاتەوە لە ڕەزیلی و ڕژدی و بەخیلی، ئەوەشیان هەر لە ئەنجامی نەمانی عەقڵەوەیە و کەسی مەی خۆر پارەکەی لە شتی باش و بەکەڵك و یارمەتی هەژاران و داماواندا سەرف ناکات، بەڵکو سەرف کردنەکەی لە پێناوی غەیری خوادایە.

ئەوەش کە دەڵێن ئارەق خواردنەوە ڕەنگ پاك و جوان دەکات، زۆر لە ڕاستییەوە دوورە، چونکە ئەو سوور بوونەوەیەی دەم و چاو لە ئەنجامی کشانی موولوولە خوێنینەکانی ژێر پێستی دەم و چاوەوەیە، ئەو سووربوونەوەیە نیشانەی نەخۆشییە نەك جوانی و لەشساغی؟!.

جگە لەوانەش، دەستەواژەی: "مەی لەش گەرم دەکاتەوە و ناهێڵێت بخۆرەکەی سەرمای ببێت" ئەوا ئەو دەستەواژەیە هیچ شوێنێکی لە نۆژداریی نوێدا نییە.

ڕێکخراوە تەندروستییە جیهانییەکان و توێژینەوە زانستییەکان هەردەم وریایی دەدەن لەبارەی مەترسییەکانی خواردنەوەی "مەی".

ئەوەتا بە پێی ڕاپۆرتێکی ڕێکخراوەی تەندروستیی جیهانی لە ژمارە (٦٥٠)ی ساڵی ١٩٨٠ کە سەبارەت بە کحول و گیر و گرفتەکانییەتی، هاتووە: (خواردنەوەی مەی کاریگەریی خراپی لە سەر تەندروستی هەیە و گیرو گرفتەکانی لە هی ماددە سڕکەرەکانی "هێرۆیین" و "مۆرفین" زیاترە).

هەروەها لە ڕاپۆرتێکی کۆلێژی شاهانەی پزیشکە دەروونییەکانی بەریتانیا لە ساڵی (١٩٨٦)دا هاتووە کە: (کحول ماددەیەکە دەبێتە هۆی تێکدانی تەندروستیی مرۆڤ، مەترسییەکانی زۆر زیاترە لە مەترسییەکانی سەرجەمی ماددە بێهۆشکەرەکان و، زۆربەی مەترسییەکانی کحول لەسەر تەندروستیی گشتی لەو ژمارە زۆرەی خەڵکەوە دێت کە بە شێوەیەکی مامناوەندی کحول بەکاردەهێنن). بەوەش ئەو ڕاپۆرتە بەرپەرچی ئەوە دەداتەوە کە هەندێك لە زانا و پزیشکە کۆن و تازەکان ئاماژەی بۆ دەکەن کە گوایا خواردنەوەی مەی بە شێوەیەکی مامناوەندی تەندروستی باش دەکات.

لە ڕاستیدا مەی خواردنەوە بە هەر شێوەیەك بێت تەندروستی دادەڕمێنێت و، ڕاپۆرتی کۆلێژی شاهانەی بەریتانی لە ساڵی (١٩٨٧)یشدا جەخت لەسەر ئەو واتایە دەکاتەوە کە بە ناونیشانی (ئاکام و مەترسییەکانی خواردنەوەی کحول، بەڵایەکی مەترسیدار و شەڕێکی دەستەو یەخەیە).

لە و ڕاپۆرتەدا هاتووە کە: مەترسییە تەندروستییەکانی پەیوەست بە کحولەوە و بە پلەی یەکەم تەنها لەوەوە نایەت کە ژمارەیەکی کەم لە مەی خۆران بە بڕی زۆر مەی دەخۆنەوە، بەڵکو مەترسیی گەورە لە سەر تەندروستی گشتی لەوەوە دێت کە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵك مەی دەخۆنەوە بە بڕی مامناوەندی و بەڕێك و پێکی.

خواردنەوەی (٦٠مل) لە کحول ڕۆژانە، دەبێتە هۆی زیاد بوونی مەترسیی بەرزیی پەستانی خوێن و دەماخەوەستێ، نەخۆشییەکانی جگەر، لاوازیی توانای سێکسی و نەزۆکی و نەخۆشییەکانی کۆئەندامی دەمار (بەڵام بۆ ئافرەتان خواردنەوەی نیوەی ئەو بڕە بەسە بۆ ئەوەی تووشی ئەو نەخۆشییانە ببن).

ئەم ووشانەش کە لەم ڕاپۆرتەدان بە تەواوی دژ بەو ووتانەن کە زانایانی وەك (ئیبن سینا و ڕازی) و زۆری دیکە ووتویانە دەربارەی بەکارهێنانی مەی بە شێوەی مامناوەندی کە گوایا بێزیانە و تەندروستی بەخش دەبێت بۆ مرۆڤ.

لە کتێبی (الف باء الکحول) کە گۆڤاری پزیشکیی بەناوبانگ (BMJ) لە ساڵی (١٩٨٨)دا دەری کردووە، ئەوە هاتووە کە: (لە نێوان پێنج یەك تا سێ یەکی هەموو ئەو حاڵەتانەی نەخۆشییەکانی سك کە داخڵی نەخۆشخانە دەبن بە هۆی مەی خواردنەوەیە. تەنها لە (ئینگلتەرە)دا هەموو ساڵێك (سێ سەد هەزار) تا (نیو ملیۆن کەس) داخڵی بەشەکانی نەخۆشییەکانی سك دەبن لە نەخۆشخانەکاندا کە هۆکارەکانی خواردنەوەی "مەی"یە.

توێژینەوەی (مالۆ) لە سوید دەریخستووە کە (٢٩٪)ی هەموو ڕۆژەکانی داخڵ بوون لە نەخۆشخانەکاندا بە هۆی خواردنەوەی "مەی"ەوەیە.

هەروەها جارێکی دی لە کتێبی (الف باء الکحول)دا هاتووە کە (٢٥٪)ی هەموو حاڵەتەکانی ژەهراوی بوون لە بەریتانیادا بە هۆی خواردنەوەی "مەی"ەوەیە و، ٦٠٪ی هەموو ئەو بە ساڵاچووانەی کە داخڵی نەخۆشخانەکان دەبن لە

بەریتانیا و بە هۆی کەوتنە خوارەوە، یان دابەزینی دڵ، یان لەدەستدانی زاکرە و تێکچوونی بیرو مێشکیان، (٦٠٪)ی ئەوانە بە هۆی خواردنەوەی "مەی"ەوەیە.

لە ڕووسیاشدا (٩٠٪)ی هەموو حاڵەتەکانی ژەهراوی بوون بە کحول کە داخلی نەخۆشخانەکان بوون بە هۆی خواردنەوەی "مەی"یەوە مناڵن و لە خوار تەمەنی (١٥ ساڵی)یەوەن و سێ یەکیشیان لە خوار تەمەنی (١٠ ساڵی)یەوەن.

بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوەی تەندروستیی جیهانیش لە کۆبونەوەی (٦٣)هەمینیاندا لە خولی (٣٢)ی ساڵی ١٩٧٩دا: (مەی خواردنەوە یەکێکە لە گەورەترین گرفتە تەندروستی‌یەکان لە جیهاندا، و بەردەوام بوون لە سەر خواردنەوەی کۆسپە لە بەردەم پێشکەوتنی تەندروستی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لە زۆربەی کۆمەڵگاکاندا و، لەمپەرێکی زۆر گەورەیە لە بەردەم بواری تەندروستی‌دا و، یەکێکە لە گرنگترین هۆکاری داڕماندنی تەندروستیی گشتی کە هیچ چارەسەرێکی نی‌یە).

مردن بەهۆی "مەی"ەوە:

مەی خواردنەوە دووەم هۆکاری مردنە لە ئەمەریکا و ساڵانە (سەد وبیست و پێنج هەزار) کەس بەهۆی ئەو نەخۆشی و دەردو بەڵاو کارەساتانەوە دەمرن کە لە ئەنجامی مەی خواردنەوە دروست دەبن. لە بەر ئەوەش کە جگەرەکێشان زیاتر بڵاوە، ئەوا قوربانی‌یەکانی جگەرەکێشان بە پلەی یەکەم دێن و لە ئەمەریکا ساڵانە (سێ سەد و پەنجا هەزار) کەس دەمرن بە هۆی جگەرەکێشانەوە.

بەڵام لە بەریتانیا بەپێی ڕاپۆرتێکی کۆلێژی شاهانەی پزیشکەکان ژمارەی قوربانی‌یەکانی مەی خواردنەوە دەگاتە (چل هەزار) کەس کە لە دواتردا ئەو ژمارەیە کرا بە (بیست و پێنج هەزار) کەس، ئەوەش لەبەر ئەوەی بەشێك لە هۆکاری مردنەکان دەگەڕایەوە بۆ دیاردەی خۆکوشتن، ئیتر نازانرێت هۆکاری خۆکوشتنەکە سەرخۆش بوون و بێئاگایی بووە، یان تاوانەکە پێش مەی خواردنەوەکە بووە؟

گومانی تێدا نی‌یە کە مەی خواردنەوە هۆکاری سەرەکی‌یە لە ڕوودانی هەموو تاوانێکدا، تەنانەت خۆکوشتنیش، بەڵام قوربانی‌یەکانی جگەرەکێشان هەمیشە لە پێشەوەیە، و ساڵانە لە وڵاتێکی وەك بەریتانیادا ژمارەیان دەگاتە (سەد و چل هەزار) کەس.

وا لە خوارەوەش هەندێك لەو نەخۆشی‌یانە ناو دەبەین کە بە هۆی مەی خواردنەوە پەیدا دەبن، ئەمەش بەرپەرچدانەوەی تەواوەتیی ئەو بیرۆکەیە دەگەیەنێت کە پێشتر دەوترا بەکارهێنانی مەی بە شێوەی مامناوەندی سوودی دەبێت بۆ لەش!

مەی و کۆئەندامی هەرس کردن

گۆڤاری جیهانی Medicine International ژمارە (٦٢)ی ساڵی ١٩٨٩ نووسیویەتی:

(مەی خواردنەوە دەبێتە هۆی زیادبوونی شێرپەنجەی سورێنچك، و هۆی خوێن بەربوونی سورێنچك و هەوکردنی هەمیشەیی، و ڕوودانی سکچوون، و مایەسیری، جگە لەوانەش هەوکردنێکی توندی پەنکریاس کە لەوانەیە بکوژ بێت، بەپێی ئەو توێژینەوانەی کە لە سەر خوێندکارانی کۆلێژی پزیشکی کراون دەرکەوتووە کە (١٨٠گم) لە کحول ڕۆژانە دەبێتە هۆی نەخۆشی‌یە مەترسیدارەکانی جگەر کە سێیەم هۆکاری مردنە لای پیاوانی کامڵبوو لە ئەمەریکادا، و چوارەم هۆکاری مردن لای ئافرەتان. هەروەها شێرپەنجەکانی: دەم، جگەر، قورگ، و هەوکردنیان بەهۆی "مەی"یەوەیە.

مەی و نەخۆشی‌یەکانی دڵ

گۆڤاری جیهانی (Postgraduate Medicine) لە ژمارەی (٩١)ی ساڵی (١٩٩٢)دا نووسیویەتی:

(بە پێی توێژینەوە جیاجیاکان دەرکەوتووە کە خواردنەوەی مەی هۆکاری سەرەکیی زۆربەی سنگەکوتێ و مردنە کوتوپڕیی‌یەکانە، چونکە خواردنەوەی مەی بە تەواوەتی کار دەکاتە سەر دڵ و لێدانەکانی تێك دەدات. بەپێی توێژینەوەیەکیش کە لە سەر (دوو هەزار) کەس ئەنجامدراوە کە تووشی مردنی کتوپڕی هاتوون، دەرکەوتووە کە نیوەی ئەو ژمارەیە بە هۆی خواردنەوەی "مەی"یەوە بووە.

هەروەها بەپێی توێژینەوەیەکی تریش دەرکەوتووە کە خواردنەوەی مەی هۆکاری تێکدانی سکۆڵەکانی دڵە لە لای ٦٣٪ی ئەو نەخۆشانەی کە لە خوار تەمەنی (٦٥) ساڵی‌یەوەن.

مەی و سێکس:

پێغەمبەر (ﷺ) ئەفەرموێت: (لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن).

هەروەها دەفەرموێت: (الخمر أم الفواحش وأكبر الكبائر، من شرب الخمر ترك الصلاة ووقع على أمه وخالته وعمته).

بەپێی ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوەی تەندروستی جیهانی ٥٠٪ی حاڵەتەکانی زەوتکردنی جەستەیی (الإغتصاب) بە هۆی کاریگەریی "مەی"یەوەیە و، هەروەها زۆربەی دەستدرێژییەکانی سەر مەحرەمەکان بە هۆی "مەی"یەوەیە.

جگە لەوانەش مەی خواردنەوە بە شێوەیەکی هێواش کاریگەریی خراپی لە سەر کۆئەندامی سێکسی هەیە، چونکە دەبێتە هۆی زیادکردنی زەوقی بخۆرەکەی، بەڵام لە لایەکی دیکەوە توانای سێکسی دادەبەزێنێت، چونکە کاردەکاتە سەر گلاند و ئەو ئەندامانەی کە پەیوەستن بەکۆئەندامی سێکسیەوە، و لەکاریان دەخات، یان کارەکانیان تێکدەدات لەلای هەردوو ڕەگەزی نێرو مێ.

مەی و کۆئەندامی دەرهاویشتن:

مەی خواردنەوە هۆکارێکی گرنگە بۆ تووشبوون بە نەخۆشییەکانی گورچیلە و، لە ئاکامیشدا پەککەوتنی گورچیلەکان، یان پەککەوتنی هەمیشەیی گورچیلەکان... هەروەها هەوکردن و سووربونەوەی پرۆستات و ئێش و ئازاری زۆر لە لای ئەوانەی کە نەخۆشیی پرۆستاتیان هەیە.

لەو نەخۆشییانەی دیکە کە هەر بە هۆی مەی خواردنەوە تووشی مرۆڤ دەبن: بەرزبوونەوەی پەستانی خوێن، دەماخەوەستێ، دابەزینی دڵ و تێکچوونی لێدانەکانی، کەمبوونەوەی توانای سیستەمی بەرگری کردن، و لاوازبوونی توانای خرۆکە سپییەکان بۆ بەرگری کردن لە لەش، و کەمبوونەوەی خوێن و شیبوونەوەی خرۆکە سوورەکان، و زیاد بوونی چالاکیی سپڵ، هەوکردنی ئەندامەکانی کۆئەندامی هەناسەدان، و تووشبوون بە سیلی سییەکان، و زیادبوونی شێرپەنجەی قورگ... ئەمانە و جگە لەمانەش کاریگەریی خراپی دەبێت لەسەر کاری کوێرە گلاندەکان و گلاندە سێکسییەکان، و کارەکانیان تێکدەدات، و ووردەکاریی و ڕێکوپێکییەکانیان ناهێڵێت.

شایانی باسە کە تەنها نیوەی ئەو بڕەی مەی کە پیاو بەکاریدێنێت بەسە بۆ ئەوەی کە لەشی ئافرەت بە جارێك هەڵبوەشێنێت، چونکە دەبێتە هۆی تێکچوونی سووڕی مانگانە، و لە بارچوون و تێکچونی کۆرپەلە لە سکی دایکیدا، و لە دایکبوونی بە ناتەواوی و کەم و کورتییەوە.

لە کتێبی (هاریسۆن)ی پزیشکی چاپی (١٩٩١)دا هاتووە:

لەوانەیە خواردنەوەی مەی بە بڕێکی کەم یان مامناوەندی ببێتە هۆی کەم کردنەوەی کۆلیسترۆڵی کەمچڕیی لە خوێندا و زیادبوونی کۆلیسترۆڵی زۆرچڕیی لە خوێندا، ئەوە شتێکی باشە، بەڵام لە چەندین لای دیکەوە ئەو کحولە زیانبەخش دەبێت، چونکە دەبێتە هۆی تێکچونی ماسولکەکانی دڵ و لێدانەکانی دڵ و بەرزبوونەوەی پەستانی خوێن.

لە مانشێتی گۆڤاری (لانسێت)ی پزیشکیدا ژمارە (٢)ی ساڵی (١٩٨٧)دا هاتووە کە:

(پێویستە هەموو پزیشکەکان یەك پەیام و یەك بانگەواز بدەن بە خەڵکی، ئەویش ئەوەیە کە مەی خواردنەوە زیانبەخشە بە لەش بە هەموو جۆرێکی و بە هەموو بڕێکییەوە، و سەرچاوەی هەموو نەخۆشییە کوشندەکانی وەك: سنگەکوتێ و دەماغەوەستێ و جەڵتەی خوێن و جەڵتەی دڵ و دەماخە، و هۆکاری تێکچوونی لێدانەکانی دڵە و هۆکاری مردنی کوتوپڕییە).

* * *

بەو جۆرە ئیعجازی زانستیی فەرموودەکانی پێغەمبەر (دروودی لەسەر بێت) سەبارەت بە "مەی" دەردەکەوێت، لە کاتێکدا کە ئەو بیروڕا هەڵەیە باوبووە کە گوایا مەی خواردنەوە بە بڕی کەم و مامناوەندی سوودی دەبێت بۆ لەش و چارەسەری هەندێ نەخۆشی. ئەو بیروڕا هەڵانەش لە زۆربەی کتێبەکاندا لە کۆن و تازەدا تۆمار کراون. بەڵام وا زانستی پزیشکیی نوێ ئەو بیر و بۆچوونانە ڕەتدەکاتەوە و، زیانی زۆری مەی خواردنەوە دەردەخات، ئیتر بە هەر بڕێك ببێت.

سەرچاوە:

گۆڤاری (الأعجاز العلمي)/ ژمارە (٧)ی جومادی یەکەم (١٤٢١ ك)/ دەرکراوی (هیئة الإعجاز العلمي).

دۆسیەی ژمارە

لە چالاکییەکانی ناوەندی کوردستان بۆ

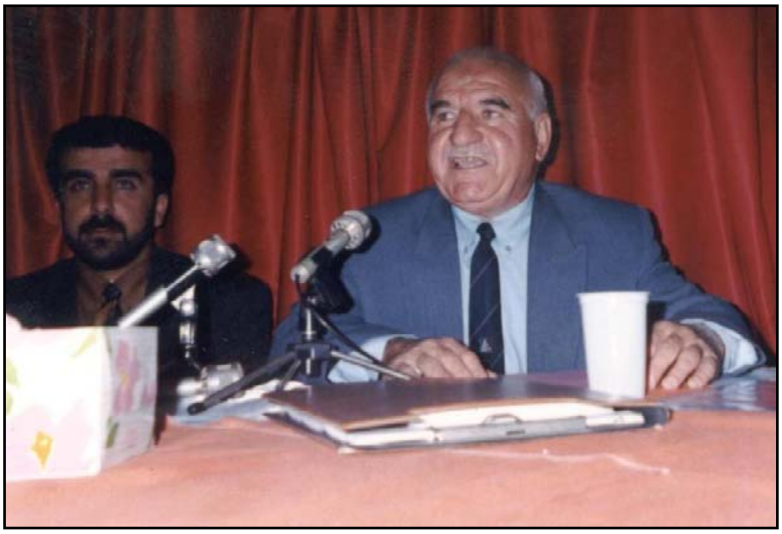

ڕۆژی پێنج شەممە (٢٠٠٢/٤/٢٥) ناوەندەکەمان لەهۆڵی مۆتێل میر یەکەم سیمیناری زانستی بەمەبەستی ناساندنی ناوەند سازدا.

سەرەتای سیمینار بەچەند ئایەتێك لە قورئانی پیرۆز دەستی پێکرد، و پاشان سەرۆکی ناوەند بەڕێز (م. نشأة غفور) دوای بەخێرهێنانی ئامادەبووان کورتەیەکی سەبارەت بە (ناوەند) و کارەکانی و ئامانج لە دامەزراندنی ناوەند ڕوونکردەوە.

بەڕێز (د. کاوە فرج سعدون) بیرۆکەی دامەزراندنی ناوەندی پێشکەش بەئامادە بووان کرد و ئاماژەی بەوەکرد کە لە سەرەتاوە چۆن بیرۆکەی دامەزراندنی ئەم ناوەندەیان لا گەڵاڵە بوو بۆ خزمەتکردنی قورئان و سوننەت لە بواری ئیعجازی زانستیدا.

شایانی باسە سیمینارەکان لەلایەن (کاک عادل شاسواری) یەوە بەڕێوە دەبران.

ئیعجازی زانستی لە قورئان سوننەتدا ....

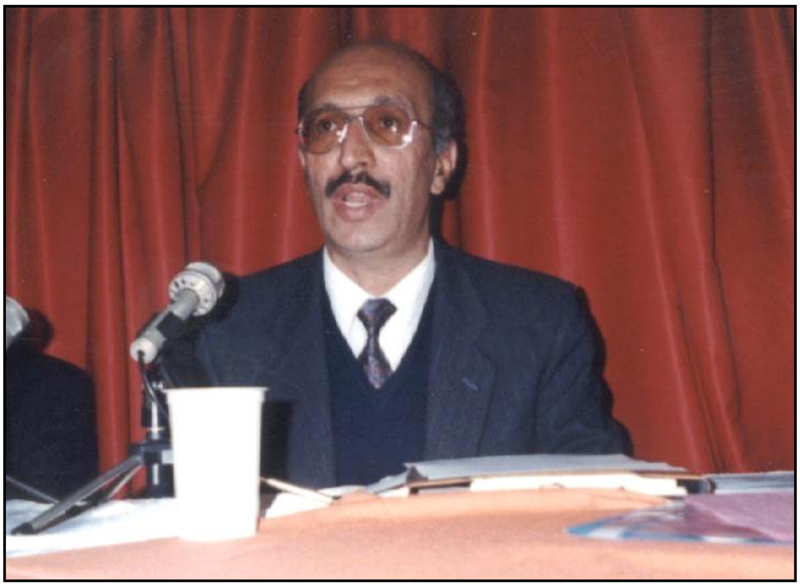

سیمیناری یەکەم بەناونیشانی (چەند تێڕوانینێك بۆ ئیعجازی قورئان لە دیدی زانای پایەبەرزی کورد ماموستا: سەعید نورسی‌یەوە) بوو، لەلایەن بەڕێز (ماموستا فاروق رسول یحیی)وە پێشکەش کرا.

سیمیناری دووەم لەلایەن (ماموستا شەماڵ عبدالرحمن موفتی)یەوە پێشکەشکراو، سێ تەوەرەی لەخۆ گرتبوو: (ئیعجازی ژمارەیی قورئان، گەردونزانی، قولآیی دەریاکان).

لەلایەن ئامادەبووانەوە گفتوگۆ و ڕاگۆڕینەوە سەبارەت بەباسەکان ئەنجامدرا.

سیمینارى یەکەم:

(ئیعجازی قورئان) و
چەند لایەنێکی لە دیدی زانایەکی گەورەی کوردەوە

فاروق رسول يحيى
faruq_r@hotmail.co

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على أشرف المرسلين سيدنا ومقتدانا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

میوانە خۆشەویستەکان!
ئامادەبووە بەڕێزەکان!

لە کانگای دڵمەوە خۆشحاڵم یەکەم: بە دامەزراندنی ئەم ناوەندە زانستییە بۆ خزمەتکردنی قورئانی پیرۆز، پاشان بۆ ئامادەبوونی ئێوەی بەڕێز لە کەسانی ڕۆشنبیری شارەکەمان لەوانەی کە ئومێدەوارم و لەو قەناعەتەشدام لە ناخی دڵیانەوە -وەك ئێمە - خۆشحاڵن بە دامەزراندنی ناوەندێکی ئاوا کە بایەخ بە ئیعجازی قورئانی پیرۆز بدات، بۆ ئەوەی وڵاتی ئێمەش هەرگیز لەو وڵاتانە دوانەکەوێت کە لە هەموو ڕوویەکەوە خزمەت بە قورئانی پیرۆز و سوننەتی خاوێنی پێغەمبەر دەکەن، دروودی لەسەر بێت.

بەڕێزان!

ئەو موحازەرەیەی کە لێرەدا بۆ ئەم هەژارە دانراوە، ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە ئیعجازی زانستییەوە نییە، بەڵکو تایبەتە بە ناساندنی وشەی "ئیعجاز" و، پوختە مێژوویەکی و، پاشان خستنەڕووی چەند لایەنێکی تری ئیعجاز لە دیدی زانای پایەبەرز و گەورەی نەتەوەکەمان بەدیعوززەمان مامۆستا سەعیدی نوورسی‌یەوە.

لە ڕاستیدا ئەم زانایە یەکەم کەس نییە کە لە بواری ئیعجازدا کتێبی نووسیبێت یاخود باس و بابەتی پێشکەش کردبێت. چونکە قورئانی پیرۆز – هەر خۆی – لەگەڵ نازڵ بوونیدا بە ئیعجازەکەی تەحەددای نەتەوەی عەرەبی کردووە. ئنجا هەر لە سەدەکانی پێشووەوە تا ئێستا گەلی کتێب و باس و بابەت لەسەر ئیعجازی قورئان پێشکەش کراوە. تا لەم سەردەمەی خۆیشماندا بواری "ئیعجازی زانستی" هاتە کایەوە، بۆ دەرخستنی ئیعجازی قورئان لە ڕووی زانستەکانی ڕۆژگار و سەردەمیشەوە.

لە پێش دا بە پێویستی دەزانم کە واتای زاراوەیی وشەی (ئیعجاز) و، ڕەگ و ڕیشەی زمانەوانیی ئەم وشەیە، بۆ ئێوەی بەڕێز بە پوختی باس بکەم.

وشەی ئیعجاز لە زمانی عەرەبیدا (مەصدەر)ە، واتە چاوگە" مەصدەری فیعلی چوار حەرفیی "أعْجَزَ"یە. چاوگەکەی: "إعجاز".

ئیعجازیش – وەك زاراوەیەك – بە واتای: دەرخستنی دەستەوسانیی کەس یان کەسانی بەرامبەر دێت لە هێنان و وتنی هاووێنەی قورئانی پیرۆزدا.

لە ڕاستیدا دەرخستنی ئەم دەستەوسانییەش خۆی لە خۆیدا مەبەستێك نییە، بەڵکو مەبەستی سەرەکی (لازم)ی واتاکەیەتی، وەك زانایانی ڕەوانبێژی دەڵێن. واتە مەبەست لە دەرخستنی دەستەوسانیی جگە لە خوای گەورە لەم بوارەدا چەسپاندنی ئەو ڕاستییەیە کە ئەم قورئانە پیرۆزە لە لایەن خوای گەورەوە ڕەوانە کراوە و پێغەمبەریش – دروودی لەسەر بێت – تەنها ڕاگەیەنەرێکی ڕاستگۆ و ئەمینی ئەو فەرمان و گوفتارانەیە. دەنا – گەر ئەو ئیعجازە نەبوایە – لە توانادا دەبوو گوفتاری وەك ئەو گوفتارە و فەرمانی وەك فەرمانەکانی ئەو بوترایە و پیشان بدرایە، کەچی "ئیعجاز" دەریخست کە ئەو کارە لە توانای کەسدا نییە. کەواتە قورئان گوفتاری خوای گەورەیە.

* * *

هەر یەك لە پێغەمبەرانی پێشوو – درووديان لەسەر بێت – خوای گەورە موعجیزەیەکی وای پێ بەخشیبوون کە بە ڕواڵەت لە جۆری شتانی بایەخ پێ دراوی ڕۆژگاری خۆیان چووە،

کەچی موعجیزەکەی ئەو پێغەمبەرە بەسەر ئەو شتانەدا زاڵ بووە و دەستەوسانیی خەڵکی ئەو سەردەمەشی دەرخستووە لە پووچەڵکردنەوەی دەعوا و موعجیزەی ئەو پێغەمبەرەدا.

بۆ نموونە: لە سەردەمی سەروەرمان مووسا پێغەمبەردا – دروودی لەسەر بێت – بایەخێکی گرنگ بە "سیحر" دەدرا، بۆیە خوای گەورە موعجیزەیەکی وای بەم پێغەمبەرە پایەدارە بەخشی کە ئەو سیحرەی مایەی شانازیی میسرییەکانی ئەوسا بووە و بایەخیان پێ داوە، پووچەڵ بکاتەوە و بەسەریدا زاڵ ببێت. ئەوەبوو گەورە ساحیرانی ئەو دەمە کە بۆ ئەوە هاتبوون دەعوای ئیعجازی مووسا پێغەمبەر – دروودی لەسەر بێت – هەڵبووەشێننەوە، هەر هەموویان لە مەیدانی پێشبڕکێدا سەری سوژدەیان بۆ خوای گەورە نایە زەوی و موسڵمان بوون و هاتنە سەر ئایینی حەزرەتی مووسا. چونکە بۆیان دەرکەوت ئەوەی کە حەزرەتی مووسا – دروودی لەسەر بێت – دەیڵێت و پێشچاوی دەخات گەلێ بەرزترە لە "سیحر" کە ئەوان خۆیان تیایدا پسپۆڕ و شارەزان و بایەخی پێ دەدەن..

لە سەردەمی حەزرەتی عیساشدا – دروودی لەسەر بێت – "پزیشکی" بایەخی پێ دەدرا و شارستانێتیی ئەو ڕۆژگارە گەلێ شانازیی پێوە دەکرد. لەبەر ئەوە، خوای گەورە موعجیزەیەکی وای پێ بەخشی کە دەستەوسانیی نەیارەکانی دەربخات و لە رووی "پزیشکی"یەوە بەسەر گرنگترین و بە برەوترینی شتانی ئەو ڕۆژگارەدا زاڵ ببێت. بەڵکو ئەم پێغەمبەرە سەروەرە – دروودی لەسەر بێت – لە ئاستێکی گەلێ بەرزتری پزیشکییەکەی ئەوانەوە

موعجیزەی پێشکەش دەکرد، وەک قورئان دەیگێڕێتەوە: ﴿وَأُبْرِئُ الأَكْمَهَ وَالأبرَصَ وَأُحيِي الْمَوْتى بِإِذْنِ اللهِ﴾ (آل عمران: ٤٩). واتە مردووی زیندوو کردووەتەوە کە تەنانەت پزیشکیی ئێستاش نەیتوانیوە ئەنجامی بدات!

جا هەروەک موعجیزەی پێغەمبەرانی پێشوو لە "شێوە" یان لە "ڕەگەز"ی ئەو جۆرە هونەر و زانست و شتە باوانەی ڕۆژگاری خۆیان بووە، پێغەمبەری سەروەریشمان – دروودی لەسەر بێت – کاتێ کە خوای گەورە ناردی و کردی بە دواهەمین پێغەمبەر، گرنگترین هونەر کە لەناو نەتەوەی عەرەبدا بایەخی پێ دەدرا ڕەوانبێژی و ڕەوانگۆیی بوو. چونکە لەبەر ئەوەی نەتەوەیەکی نەخوێندەوار بوون نەیاندەتوانی ڕووداوەکانیان بە نووسین تۆمار بکەن، ناچار بە شیعر و بە وتاری جوان تۆماریان دەکردن و لە پێشینانەوە هەڵیان دەگرت و لەو ڕێیەوە بۆ نەوەکانی دوای خۆیان دەگواستەوە و لە تیاچوون و فەوتان ڕزگاریان دەکرد. لەبەر ئەم پێویستییە سروشتییەی خۆیان، بایەخێکی گەلێ زۆریان بە "ڕەوانبێژی دەدا و لەم ڕێیەوە بازاڕی ڕەوانبێژی برەوی تەواوی پەیدا کردبوو، هەروەک گەورە ئەدیبی سەردەم: "مصطفى صادق الرافعي" دەڵێت: (دەوڵەتی ڕەوانبێژی لەناو عەرەبدا دامەزرابوو، بەڵام پێویستی بە پادشایەك هەبوو بڕواتە سەر تەختی ئەو دەوڵەتە و تاجی پادشایی بکاتە سەری، ئەو پادشایەش تەنها هەر قورئانی پیرۆز بوو" کە هات ئەو تاجەی کردە سەری و بوو بە پادشای سەر تەختی دەوڵەتی ڕەوانبێژی)[١]!

ئەو نەتەوەیەی کە هێندە هەنگاوی پێشکەوتوویان لە ڕەوانبێژیدا نابوو تا لەم ڕووەوە گەیشتبوونە لوتکەی توانای هێز و بەهرەکانی مرۆڤ، قورئانی پیرۆز هات و بە ئیعجازەکەی خۆی تەحەددای کردن! ئەوەبوو کە یەکەم جار عەرەبەکان ویستیان دەعوای پێغەمبەر – دروودی لەسەر بێت – پووچەڵ بکەنەوە، پێیان وابوو هەروەک شاعیر و ڕەوانگۆ و وتارخوێنەکانیان لە کاتی پێشبڕکێی

پێشتر پێیان وابوو کە ئەدیبەکانیان گەرکۆ ببنەوە دەتوانن لە بواری بەرەنگاربوونەوەی قورئاندا شتێك ئەنجام بدەن

نێوانیاندا هەندێ جار پەکیان دەکەوێت و دەستەوسان دەمێنن، پێغەمبەریش – دروودی لەسەر بێت – بە هەمان جۆر، پەکی دەکەویت و ڕۆژێک لە ڕۆژان دەست لە بانگەوازەکەی هەڵدەگرێت، کەچی ڕەوتی ڕۆژگار بۆچوونەکانی ئەوانی هەڵگێڕایەوە و پێغەمبەر – دروودی لەسەر بێت – بە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز پەیتا پەیتا تەحەددای دەکردن.

ئەوەتا قورئانی پیرۆز دەفەرموێ: ﴿قُلْ لَئن اجْتَمَعَتِ الإنْسُ والْجِنُّ على أنْ يَـأتوا بمثْـلِ هـذا الْقُـرآن لا يَـأتُونَ بمثْلهِ ولو كان بَعْضُهُم لبَعْضٍ ظهيراً﴾ (الإسراء:٨٨).

پێشتر پێیان وابوو کە ئەدیبەکانیان گەر کۆ ببنەوە دەتوانن لە بواری بەرەنگاربوونەوەی قورئاندا شتێک ئەنجام بدەن، بەڵام دوای تەحەددیی ئەم ئایەتە ئەو ئومێدەشیان درا بە بادا!

پاشان ئەوەیان کرد بە بیانوو کە گوایا محمد – دروودی لەسەر بێت – لە سەرچاوەی تری جگە سرووشی خواوە ئەو زانیاری‌یانە وەردگرێت، وەک قورئان خۆی دەیگێڕێتەوە کو وتوویانە: ﴿إنما يُعلِّمُـهُ بَشَـرٌ﴾ یان وتوویانە: دەمهەڵبەستی خۆیەتی. بەڵام قورئان فەرمووی: ﴿أمْ يَقُولُونَ افتَـراهُ قُـلْ فَـأْتُوا بِعَشْـرِ سُـوَرٍ مثْلـهِ مُفْتَرَياتٍ وادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِن دونِ اللهِ إنْ كنتم صادقين﴾ (هود: ١٣). واتە ئەگەر وایە و ڕاست دەکەن لە لایەن خۆیەوە ئەم قورئانەی هەڵبەستووە، یان لە لایەن سەرچاوەیەکی تری مرۆڤەوە فێر کراوە، ئەوا خۆ ئێوەش مرۆڤن، دەسا هەمووتان بە هەرەوەزی هەوڵ بدەن چەند سوورەتێک لە ئاستی ڕەوانبێژیی قورئاندا بهێنن، هەرچەند ناوەڕۆکەکەی دەمهەڵبەست بێت و وەکو ناوەڕۆکی قورئان ڕاست و دروست و بەرز و پایەدار نەبێت. کەچی ئەوان لەوەشدا دەستەوان مان!

قورئان بەم ئەندازەیە وازی لێ نەهێنان، بەڵکو بە بەردەوامی هەر تەحەددای دەکردن و داوای تەنانەت یەک سوورەتیشی لێ دەکردن کە هاووێنەی قورئان بێت و دەیفەرموو: ﴿وَإنْ كُنْـتُمْ فِي رَيْـبٍ مِمّـا نَزَّلْنـا علـى عَبْـدِنا فَـأتُوا بِسُـورَةٍ مِـنْ مِثْلِـهِ﴾ (البقرة:٢٣). کە نەیانتوانی یەک سوورەتیش لە وێنەی قورئان بهێنن، قورئان دەستەوەسانیی هەتاهەتایی ئەوانی ڕاگەیاند و هەڕەشەی ئاراستە کردن و فەرمووی: ﴿فَإِن لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَـاتَّقُوا النَّـارَ﴾! (البقره:٢٤). ئەوەبوو هەموویان دەستەوەسانیی خۆیان ئاشکرا کرد و، بە سەرجەم ڕەوانگۆکانیان و وتارخوێن و شاعیرانیان نەیانتوانی ئیعجازی قورئان پووچەڵ بکەنەوە. خۆ ئەگەر بە هەر هەمووشیانەوە بیانتوانی‌یایە شتێکی هاووێنەی قورئانیان بهێنایە و لەو ڕێیەوە دەعوای ئیعجازەکەیان هەڵبووەشاندایەتەوە، ئەوا قورئانیش وازی لە دەعوا و بانگەوازەکەی خۆی دەهێنا، کەچی لەبەر ئەوەی نەیانتوانی بەرەنگاری قورئان ببنەوە لە ناچاری‌دا دەستیان دایە شمشێر بۆ بەرگری لەخۆکردن و داکۆکی لە کەسایەتی و کەرامەتیان. چونکە وەک "جاحظ" لە سەدەی سێهەمی کۆچیدا و "مصطفى صادق الرافعي" و "سەعید نوورسی"ش لەم سەردەمەی خۆماندا وتوویانە: (گەر بیانتوانی‌یایە بە وتنی چەند بڕگە و ڕستەیەک ئیعجازی قورئان پووچەڵ بکەنەوە هەرگیز دەستیان نەدەدایە شمشێر بۆ بەرگری لەخۆ کردن)[2]! جوانترین وتە لەم ڕووەوە وتەکەی "جاحظ"ە کە دەڵێت:

(لما لم يمكن المعارضةُ بالحروف اضطروا إلى المقارعة بالسيوف)[3]!

لەوانەیە پرسیارێک بێتە پێش و بڵێت:

ئایا تا ئێستا هەوڵی "بەرەنگاری" یان "لاسایی کردنەوە"ی قورئان نەدراوە هەتا دەعوای ئیعجازەکەی هەڵبووەشێتەوە؟

لە وەڵام دا دەڵێین:

وەک ئاشکرایە هەر لە سەردەمی پێغەمبەرەوە – دروودی لەسەر بێت – کەسانێک هەبوون ویستوویانە بەرەنگاریی قورئان بکەن و بیانەوێت ئیعجازەکەی بەتاڵ بکەنەوە، هەندێکیشیان لاف پێغەمبەرایەتیی لێداوە و ویستوویانە لاسایی قورئان بکەنەوە، وەکو "موسەیلەمە"، کەسی وایشیان تێدا بووە کە لاف ئەوەی لێ نەداوە، بەڵام هەر ویستوویەتی کارێک ئەنجام بدات کە خەلکی لە قورئان دوور بخاتەوە. جا هەندێک لەوانە هەر لە کاتی خۆیدا چ خۆیان و چ هەوڵ و تەقالاکانیان لەناوچوون و، بە درێژایی سەردەمەکان نەک هەر بوون بە مایەی گاڵتەپێکردنی ئەدیب و ڕەوانبێژان، بەڵکو سووکایەتیی عەوام و مناڵانیش.. هەندێکی تریشیان دوای دەرکەوتنی دەستەوسانی‌یان

دانیان بە ڕاستیی ئیعجازی قورئاندا نا و موسڵمان بوون، وەك ئەو ئافرەتەی کە ناوی "سەجاح" بووە و لە پێشدا لاف پێغەمبەرایەتیی لێداوە، بەڵام دوایی موسڵمان بووە.. هەروەها وەك "تولەیحەی ئەسەدی" کە ئەویش ماوەیەك بە ناوی پێغەمبەرایەتییەوە خەڵکانێکی لە دەوری خۆی کۆ کردبووە، بەڵام دوایی هەر بۆ خۆی ئاڵای سپیی هەڵکرد و موسڵمان بوو. لە سەردەمەکانی دواتریشدا هەندێ کەس پەیدا بوون کە ئەو هەوڵە سەرنەگرتووەیان دا و پاشان هەر

ئایا ئەو هەموو کتێبانەی تا ئێستا بە زمانی عەرەبی دانراون هیچیان لە ئاستی قورئاندا نین؟

مامۆستا نوورسی وەڵام دەداتەوەکە:

(نەخێر.. چونکە دوو هاندەری یەکجار بەهێز هەن بۆ بەرەنگاریکردنی قورئان و هێنانی گوفتاری وەك ئەو:

یەکەم: سووربوونی دوژمنانی لەسەر بەرەنگاربوونەوەی.

دووەم: حەزی دۆستان و شوێنکەوتووانی بۆ چاولێکەری و لاسایی کردنەوەی.

قورئان لە هیچ کامی ئەم کتێبانە ناچێت و هیچ کامیشیان هەرگیز بەرەنگاریی قورئانی پێ ناکرێت

خۆیان باوەڕیان بە دەستەوسانیی خۆیان هێنا و چۆکیان بۆ ئیعجازی قورئان دادا، وەکو "موتەنەببی"ی شاعیر لە تافی لاویدا و، "ابن المقفع"یش کە دەگێڕنەوە - گەر ڕاست بێت - گوایا ویستوویەتی موعارەزەی قورئان بکات، بەڵام کاتێك کە ئەم ئایەتەی بیستووە: ﴿وَقِيلَ يا أَرْضُ ابْلَعِي ماءَكِ وَيا سَماءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْماءُ وَقُضِيَ الأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظّالِمِينَ﴾ (هود:٤٤) وازی لەو نیازەی هێناوە و وتوویەتی: موعارەزەی ئەم ئایەتە و لاسایی کردنەوەی هەرگیز لە توانای کەسدا نییە[٤]!

لەوانەیە پرسیارێکی تر لێرەدا بێتە پێش کە:

ئەوەتا لە ژێر تین و تەوژمی ئەم دوو ئارەزووە توندەی هەردوو لادا ملیۆنان کتێبی عەرەبی دانراون، بێ ئەوەی هیچ کام لەو کتێبانە بە هیچ جۆرێك لە قورئان بچێت! چونکە هەر کەسێك ئەو کتێبانە دەبینێت - چ زانا بێت و چ نەزان - ناچارە کە بڵێت: قورئان لە هیچ کامی ئەم کتێبانە ناچێت و هیچ کامیشیان هەرگیز بەرەنگاریی قورئانی پێ ناکرێت. جا یان ئەوەیە ڕەوانبێژیی قورئان لە هی هەموویان نزمترە، کە ئەمەش بە یەکدەنگیی دۆست و دوژمنانی مەحاڵ و بەتاڵە، یان قورئان لە سەرووی هەموویانەوەیە و پلەی لەوان بەرز و بڵندترە)[٥].

* * *

ئێستاش سەبارەت بە مێژووی دانانی کتێبی تایبەت بە ئیعجازی قورئانەوە پوختەیەك باس دەکەین[٦]:

بەپێی ئەو زانیاریانەی کە لە لامان گەڵاڵە بوون، یەکەم کەس کتێبێکی "سەربەخۆ"ی تایبەت بە هەندێ لایەنی ئیعجازی قورئان دانابێت ئەدیبی گەورە و پێشەوای پەخشاننووسانی چەرخی عەبباسی (جاحظ)ە کە لە ساڵی (٢٥٥)ی کۆچی ماڵئاوایی لە دنیا کردووە و، کتێبی (نظم القرآن)ی لەم بارەوە داناوە.

لە دوای ئەو (محمد بن يزيد الواسطي) کە لە ساڵی (٣٠٦)ی کۆچیدا وەفاتی کردووە، کتێبی (إعجاز القرآن)ی داناوە.

دوای ئەویش پێشەوا (عبد القاهيری جورجانی) کە گەورە زانای چەرخی خۆی و پێشەوای زانستەکانی ڕەوانبێژی و بواری ئیعجازە و لە ساڵی (٤٧١) یان (٤٧٤)دا کۆچی دوایی کردووە، ڕاڤەی کتێبەکەی (الواسطي)ی کرد و ناوی نا (المعتضد). ئنجا بەوەشەوە نەوەستا، بەڵکو کتێبێکی سەربەخۆی لەسەر ئیعجازی قورئان دانا بە ناوی (دلائل الإعجاز) کە تا ئێستاش بە سەرچاوەیەکی گرنگ دادەنرێت چ لە بواری ڕەوانبێژی و چ لە بواری ئیعجازدا.

دوای ئەوانیش، قازی ئەبووبەکری باقیلانی کە لە ساڵی (٤٠٣)دا وەفاتی کردووە، کتێبێکی بەناوبانگی لەسەر دانا بە ناوی: (إعجاز القرآن).

لە دوای ئەو زانایانە، گەلێ زانای پایەداری چەرخەکانی دواتر

بەردەوام لەم بوارەدا کتێبی تازە و بابەتی نوێیان پێشکەش کردووە، وەك ئیمام فەخرەددینی ڕازی کە لە ساڵی (٦٠٦)دا وەفاتی کردووە و، زەمەلکانی کە لە ساڵی (٧٢٧)دا وەفاتی کردووە و، گەلێ زانای تریش وەك ئیمامی سیووتی کە لە ساڵی (٩١١)دا کۆچی دوایی کردووە.

هەر بەم جۆرە کاری نووسین لە ئیعجازدا بەردەوام بووە تا لەم سەردەمەی خۆشماندا چەند کەسێکی پایەدار بە قووڵی و خەست و خۆڵی بە ناخی بابەتی ئیعجازی ڕەوانبێژیی قورئاندا ڕۆچوون و گەلێ کتێب و باس و بابەتی بەپێز و بەنرخیان پێشکەش کرد. لەناو ئەو بەرهەمانەشدا گرنگترینیان – بە پێی ئاگاداریی من – ئەم کتێبانەن: (إعجاز القرآن والبلاغة النبوية) نووسینی "جاحظ"ی ئەم سەردەمە: (مصطفى صادق الرافعي). هەروەها (النبأ العظيم) نووسینی (دکتۆر محمد عبدالله دراز). هەروەها (المعجزة الكبرى: القرآن) نووسینی: زانای گەورە و بەتوانا (محمد ئەبوو زوهرە). پێش ئەوانیش دوو کتێبی زانای مەزنی نەتەوەکەمان مامۆستا سەعیدی نوورسییە، یەکەمیان بەناوی: (إشارات الإعجاز في مظان الإيجاز) کە هەر خۆی بە زمانی عەرەبی دایناوە و، لەبەر وردی و خەست و خۆڵی و شایستەیی باسەکانی ئێستا کراوە بە مەنهەجی ڕەسمی لە بەشی دوکتۆرای زانستی تەفسیر لە زانکۆی ئەزهەری پیرۆز. دووهەم کتێبیش کتێبی (موعجیزاتی قورئانی)یە کە بە تورکی دایناوە و پاشان بە گەلێ زمانی تر تەرجەمە کراوە و بڵاو کراوەتەوە و، ئێمەش لەم ماوەیەی پێشوودا، بە یارمەتی و پشتگیریی خوای گەورە، کوردییەکەیمان خستە بازاڕەوە.

* * *

جا ئەگەر بمانەوێ بە پەلە بزانین مامۆستا نوورسی چیی لەبارەی ئیعجازی قورئانەوە وتووە، ئەوا بۆمان دەردەکەوێ گەلێ وەردەکاریی ئیعجازی لە قورئانی پیرۆزدا دەرهێناوە، بەڵام ئێمە لێرەدا هەر هێندە دەتوانین کە شتێکی کەمی بە پوختی لێ باس بکەین:

ئەم زانایە پێی وایە کە ئیعجازی قورئان تەنها لە یەك لایەنەوە نییە، بەڵکو گەلێ لایەنی زۆری هەیە.

یەکێك لەوانە: لایەنی وردیی هۆنینی قورئانە.

واتە: هۆنینی پیتەکانی لەناو وشەکانیدا و، وشەکانی لەناو ڕستەکانیدا و، ڕستەکانی لەناو ئایەتەکانیدا و، ئایەتەکانی لەناو سوورەتەکانیدا و، سوورەتەکانیشی لەناو سەرانسەری قورئاندا. واتە هەریەك لەوانە گەر لەو شوێنەی خۆیدا نەبوایە کە بۆی دانراوە ئیعجازی تێدا نەدەبوو، بەڵام هەر یەك لەوانە، بەم شێوەیەی ئێستای، نەخش و نیگارێکی ئیعجازیی قەشەنگیان پێکهێناوە. کەواتە تەنانەت حساب بۆ پیتیش کراوە لە هۆنینی قورئاندا، لە کاتێکدا کە هاتنەخوارەوەی قورئان بیست و سێ ساڵی خایاندووە!

جا هەروەك ئەم زانایە کتێبێکی سەربەخۆی سەبارەت بە لایەنی ئیعجازی هۆنینی قورئانەوە داناوە، لە کتێبی (موعجیزاتی قورئانی)شدا چەند نموونەیەکی لەسەر هێناوەتەوە و، لە (موعجیزاتی ئەحمەدی)شدا ئاماژەی بۆ کردووە.

وا یەکێك لەو نموونانە پێشچاو دەخەین، کە لەم ئایەتە پیرۆزەدا بە جوانی دەبینرێت:

﴿وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يا وَيْلَنا إِنَّا كُنَّا ظالِمِينَ﴾ (الأنبياء:٤٦).

ئەم ڕستەیە بۆ دەرخستنی سام و گەورەیی سزای دۆزەخ هێنراوە، بەڵام بە دەرخستنی کاریگەریی یەکجار سەختی کەمترینی ئەو سزایە! (تاکو دەریبخات کە ئەگەر کەمترینی ئەو سزایە هێندە سەخت بێت، دەبێ زۆرەکەی چۆن بێت)؟! لەبەر ئەوە، هەموو یەکێ لە سیما و ڕوخسارە پێکهێنەرەکانی ئەم ڕستەیەی کە بۆ "تەقلیل"(کەمپیشاندان) هێنراوە، بۆ ئەم تەقلیلە دەڕوانێت و بەهێزی دەکات، تاکو سام وگەورەیی ئەو سزایە دەربخات.

مامۆستا نورسی دەڵێت: هیچ گوفتارێك شایانی ئەوە نییە لەگەڵ قورئان دا بەراورد بکرێت

ئەوەتا وشەی ﴿لئِنْ﴾ بۆ گومان دروستکردنە! خۆ گومانیش "کەمی"ی ئەو شتە بە گوێی مرۆڤدا دەدات.

وشەی ﴿مَسَّ﴾ کە بەرکەوتنێکی کەمە، ئەویش "کەمی" دەگەیەنێت.

ئنجا ماددەی وشەی ﴿نَفْحَةٌ﴾ بۆن و بەرامەیەکی کەم دەگەیەنێت، کە ئەویش بە هەمان جۆر واتای "کەمی" بە دەستەوە دەدات. هەروەك صیغە و وەزنی وشەکەش، کە مەصدەری "المرّة"یە، بۆ یەك دانەی بچووك بەکار دێت، بەپێی "عیلمی صەرف". کە ئەمەش، بە هەمان جۆر، "کەمی" دەگەیەنێت.

تەنوینی تەنکیریش لە وشەی ﴿نَفْحَةٌ﴾دا بۆ مەبەستی "کەمی"ی نەفحەکەیە. بەو واتایەی کە شتێکی هێندە بچووکە وەختە هەر هەستی پێ نەکرێت، بۆیە ناناسرێت و بە "نەکیرە" ناوی دەبرێت!

وشەی ﴿مِنْ﴾یش بۆ "تَبعیض"ە. واتە بەشێکی کەم، کە ئەمەش بە هەمان جۆر "کەمی" دەگەیەنێت.

وشەی ﴿عَذاب﴾یش کە لە چاو "نکال" و "عقاب"دا جۆرێکی سووکەڵە و تەنکی سزایە، ئاماژە بۆ ئەو "کەمی"یە دەکات.

بەکارهێنانی وشەی ﴿رَبِّكَ﴾یش لە بریی: "القهّار، الجبّار، المنتقم" بە هەمان جۆر "کەمی"ی ئەو سزایە دەگەیەنێت، چونکە واتای سۆز و میهرەبانی بە گوێی هەستی مرۆڤدا دەدات!

بەم جۆرە، ئەم ڕستەیە ئەوە دەگەیەنێت کە:

ئەگەر لەگەڵ ئەم هەموو "کەمی"یەدا سزاکە تا ئەم ڕادەیە سەخت و کاریگەر و توند و تیژ بێت، دەبێ سام و مەترسیی عیقاب و تۆڵەی خوای گەورە چەندە گەورە بێت؟!

سەرنج لەم "ڕستە"یە بدە با بە چاوی خۆت ببینیت کە چۆن: هۆنینی وشە و سیما و ڕوخسارە پێکهێنەرەکانی، تەنانەت تەنوینەکەشی، هاوکاریی یەکتر دەکەن و بەدەم خواستی یەکەوە دەڕۆن و، هەریەکەیان لە لایەنی خۆیەوە یارمەتیی هاتنەدیی مەبەستەکە دەدات[٧].

ئەمە نموونەیەکە بۆ سەرتاسەری قورئان کە لە هەموو شوێنێکیدا وردیی ئەم هۆنینەی تێدا ڕەچاو کراوە.

* * *

ئێستاش دێینە سەر وەڵامی ئەو پرسیارەی کە بزانین ئایا هیچ گوفتارێك هەیە شایانی ئەوە بێت لەگەڵ قورئانی پیرۆزدا بەراورد بکرێت؟

لە وەڵامدا دەڵێین: نەخێر..

چونکە ئیمەی مرۆڤ لە بوارەکانی ئەدەب و ڕەوانبێژی و ڕەخنەسازیی ئەدەبیدا بایەخ بە یەك لایەنی گوفتار دەدەین، کە پێی دەڵێین: "مەقام". ئەوەتا زانایانی ڕەوانبێژی دەڵێن: (لکل مقام مقالٌ). هەروەك پێناسەی "ڕەوانبێژی" بەوە دەکەن کە: (مطابقة المقال لمقتضى الحال). واتە حاڵ و مەقام و بارودۆخی کەسی قسە بۆکراو داخوازی چی بێت و پێویست بە چی بکات، بەو پێیە گوفتارەکەی ئاراستە بکرێت.

جا کاتێ لەم ڕەهەندەوە دەڕوانین دەبینین ئەوانەی لە ئیعجازی ڕەوانبێژی دەدوێن زیاتر ئەم لایەنەیان ڕەچاو کردووە، بەڵام مامۆستا نوورسی دەڵێت:

بۆیە هیچ گوفتارێك شایانی ئەوە نییە لەگەڵ قورئاندا بەراورد بکرێت چونکە سەرچاوە و هێز و جوانیی "گوفتار" چوار دانەن:

یەکەم: قسەکەر.

دووهەم: قسەبۆکراو.

سێهەم: ئامانج.

چوارەم: مەقام.

کەواتە تەنها "مەقام" نییە وەك بۆچوونی هەندێ ئەدیب و ڕەخنەسازانی ئەدەب!

لەبەر ئەوە، دەبێ لە هەر گوفتارێکدا سەیر بکرێ کە: ئایا کێ وتوویەتی؟.. بە کێی وتووە؟.. بۆچی وتوویەتی؟.. لە بارەی چییەوە دواوە؟

جا مادەم "گوفتار" لەم چوار سەرچاوەیەوە هێز و جوانی بەدەست دەهێنێت، ئەوا کە بە وردی سەیری سەرچاوەکانی قورئان دەکرێت، پەی بە پلەی ڕەوانبێژی و، بەرزی و، جوانییەکەی، دەبرێت و، دەردەکەوێت کە هیچ گوفتارێک شایانی بەراورد کردن نییە لەگەڵ قورئانی پیرۆزدا[8]!

چونکە "قورئان" گوفتاری خوای گەورەی بەدیهێنەر و پەروەردگاری گەردوونە، کە خوایەکە هاوتا و هاو وێنەی نییە.. کێ دەتوانێ گوفتارێک بهێنێت کە قسەکەر و خاوەنەکەی وەکو خوای گەورە بێت و فەرمانی لە سەرانسەری گەردووندا جێبەجێکراو بێت، لە کاتێکدا کە هەر گەردوون خۆی بە هەموو ڕاستییەکانی ناوی و یەك بە یەکی گەردیلەکانیشی تەفسیری ئایەتی: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ (الشورى:١١) دەکات؟!

پاشان قسە بۆکراوی قورئان پێغەمبەری ئیسلامە - درودی لەسەر بێت - لە پشت سەریشیەوە گرۆی ئادەمیزادە هەتا ڕۆژی دوایی. ئایا چ گوفتارێکی بەرزی جگە لە قورئان هەیە کە قسەبۆکراوی وەکو پێغەمبەری بۆ ڕەخسا بێت؟! یان چ گوفتارێك هێندەی قورئان قسەبۆکراوی ملکەچ و گوێڕایەڵی بۆ دەستەبەر بووە؟!

سەرنجی قورئانی پیرۆز بدە، دەبینیت وا چواردە سەدەی ڕەبەقە و ئێستا پێمان ناوەتە سەدەی پازدەهەمیشەوە، هیچ ڕۆژ و سەعاتێك نییە، بەڵکو هیچ خولەك و تەنانەت چرکەیەکیش نییە کە نەخوێنرێتەوە!

چونکە وەك هەموومان دەزانین ئێستا لە سەرانسەری زەویدا موسڵمان هەیە کە قورئان دەخوێنێت و نوێژ دەکات. خۆ گەر تەنها سوورەتی فاتیحە بە نموونە بهێنینەوە - کە سوورەتێکە لە قورئانی پیرۆز - دەزانین خولەك نییە لە شوێنێکی گۆی زەویدا نەخوێنرێت، چونکە هیچ خولەکێك تێناپەڕێت کە لە شوێنێکی گۆی زەودا نوێژ نەکرێت و بەلای کەمەوە سوورەتی فاتیحەی تێدا نەخوێنرێت.

جا ئایا چ گوفتارێك ئەم جێبەجێبوونەی بۆ ڕەخساوە جگە لە قورئانی پیرۆز؟ چ گوفتارێك هەیە پێنج یەکی گرۆی ئادمیزاد، بە کەماڵی گوێڕایەڵییەوە، ملکەچی فەرمانەکانی بن جگە لە قورئانی پیرۆز؟ ئایا ئەم پلەوپایە بەرزە بۆ چ گوفتارێکی تر دەستەبەر بووە هەتا بڕواتە ئاستی بەراورد لەگەڵ قورئاندا و بیەوێت موعارەزەی قورئان بکات؟!

فەرموو - بۆ نموونە - سەیری فەرمانەکانی قورئان بکە کە داوای نوێژ دەکات وەك ئەوەی کە دەفەرموێ: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلاةَ﴾ (النور: ٥٦) دەبینی هەر ئێستا و لەم چرکەیەی کە ئەم وشانە پێشکەش بە ئێوەی بەڕێز دەکەم مەگەر هەر تەنها خوا خۆی بزانێت چەند ملیۆن کەس سەری لە سوژدەدایە و ئەو فەرمانەی خوای گەورە جێبەجێ دەکات کە دەفەرموێ: ﴿وَأَقِيمُوا الصَّلاةَ﴾؟ مەگەر هەر خۆی بزانێت چەند کەسی تر سەرقاڵی دەستنوێژ گرتنە و فەرمانێکی تری قورئان جێبەجێ دەکات؟.. هەروەها هەموو فەرمان و داواکارییەکانی تری قورئانی پیرۆز!

تەنانەت خوای گەورەی خاوەن گوفتاری قورئان نەك هەر لە گیاندارەکاندا، بەڵکو لە بێگیانەکانیشدا گوفتار و داواکارییەکانی یەکسەری جێبەجێ دەبێت. سەیری ئەم فەرمانەی خوای گەورە بکە: ﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي﴾ یەکسەر جێبەجێ بوو: ﴿وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (هود:٤٤)! هەروەها سەرنجی فەرمانی ئەم ئایەتەی تر بدە: ﴿فَقَالَ لَهَا وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً﴾ ئەنجامی یەکسەریی ئەم فەرمانەش ئەوەبوو کە: ﴿قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ (فصلت:١١)!

دەسا فەرموو بۆ خۆت سەرنجی بەرزی و هێزی ئەم فەرمانە راستەقینە جێبەجێکراوانە بدە کە "هێز" و "ویست"یان لەخۆ گرتووە.. ئایا ئەم فەرمانە جێبەجێکراوەی خوای گەورە لە کوێ و فەرمانی کەسێکی تر لە کوێ کە لاف هەر شتێك لێ بدات لە هەر شوێنێکی سەرانسەری گۆی زەویدا؟!

سەرچاوەیەکی تری هێز و گەورەیی و جوانیی گوفتاری قورئان: "مەقام"ە، کە ڕەوانبێژی بایەخی پێ دەدات

گرنگترین لایەن لەم دوو سەرچاوەیەدا ئەوەیە کە: گوفتار هەمیشە لە "قسەکەر"یەوە هێز و تین بەدەست دەهێنێت. بۆ نموونە: گەر ئەو گوفتارە "فەرمان" یان "نەهی" بێت، ئەوا "ویست" و "توانست"ی قسەکەر – بەپێی پلەی هێزو توانستەکەی – لەخۆ دەگرێت و، بە وێنەی تەزووی کارەبا بە ناویدا دەڕوات و، کاریگەریی خۆی لە دڵی قسەبۆکراودا بەجێ دەهێڵێت. خۆ هەتا ئەو پەیوەندییەش زیاد بکات، هێز و بەرزیی گوفتارەکەش پتر پەرە دەسێنێت و لە زیادبووندا دەبێت و، داواکارییەکەش جێبەجێ دەبێت.

* * *

سەرچاوەیەکی تری هێز و گەورەیی و جوانیی گوفتاری قورئان: "مەقام"ە، کە ڕەوانبێژی بایەخی پێ دەدات و قورئانی پیرۆز دەستی هەرە باڵای تێدا هەیە. لێرەدا و لە نێوان هەموو جۆرە جیاجیاکانی مەقامدا تەنها نموونەیەك بۆ یەك مەقام دەهێنینەوە کە مەقامی "ئیثبات"ە، واتە چەسپاندنی بیر و بۆچوونێك.. یان عەقیدە و باوەڕێك.

قورئان لەمەقامی "ئیثبات"دا پلەیەکی هێندە باڵای هەیە کە ئاستی هیچ گوفتارێکی تری پێ ناگاتەوە. وەك لەم نموونەیەوە دەردەکەوێت:

کەسێکی لەخۆبایی هاتە خزمەتی پێغەمبەر – دروودی لەسەر بێت – و ئێسکێکی پرتووکاوی بە دەستەوە گرتبوو کە زیاتر بە پەنجەکانی پرتووکاندی و، وتی:﴿مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾؟ (یس: ٧٨) قورئانی پیرۆزیش وەڵامێکی دەمکوتکەری دایەوە و فەرمووی: ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾!! (یس: ٧٩).

بۆ ڕوونکردنەوەی بەرزیی مەقامی "ئیثبات" لەم ئایەتە پیرۆزەدا، دەڵێین:

(پێشەوایەکی سەربازیی مەزن دەتوانێت سوپایەکی گەورە لە ماوەیەکی کەمدا پێكبهێنێت. جا ئەگەر کەسێك بڵێت: "ئەم پێشەوایە تەنها بە فووپیاکردنێکی بووقی سەربازی دەتوانێت یەك بە یەکی ئەو تابوورە سوپایە کۆ بکاتەوە کە بۆ حەوانەوە بڵاوبوونەتەوە و، یەکسەری و بە ڕێكوپێکی لە شوێنی خۆیاندا ئامادەیان بکات"، ئنجا کەسێکی تر لە وەڵامی کەسی یەکەمدا بڵێت: (نەخێر.. باوەڕ ناکەم) ئایا ئینکاری و ملنەدانی کەسی دووهەم چەندە لە ژیرییەوە دوور دەبێت!

بە هەمان جۆر خوای گەورەش – ولله المثل الأعلى – کە جەستەی سەرجەمی "زیندەوەران" لە نەبوونەوە و، بە وێنەی سەربازەکانی سوپایەکی گەورە و، بەوپەڕی ڕێكوپێکی و دانایی بەدیدەهێنێت و، گەردیلەکان و لایەنە ناسکەکانی جەستەی یەكبەیەکیشیان بە فەرمانی "کن فیکون" لە هەموو سەدە و بەهارێك و لە ڕووی سەرانسەری زەوی و لە بەرچاوی خۆماندا کۆ دەکاتەوە و دەیانپارێزێت و، سەدان هەزار جۆری زیندەوەرانی تری وەك ئەمانە بەدیدەهێنێت.. ئایا ئەو خاوەن توانستە زانایەی کە هەموو ئەم کارانە ئەنجام دەدات، کۆکردنەوەی گەردیلە بنەڕەتی و یەکترناسەکانی لە ژێر ڕێسای جەستەدا و بە وێنەی سەربازەکانی سوپایەکی ڕێكوپێك، بەلاوە گران دەبێت؟ بێگومان بەدوور زانینی ئەم کارە لەو زانا خاوەن توانستەوە، کارێکە لە چوارچێوەی بیرکردنەوەی مرۆڤانی خاوەن ژیری و کەسانی هۆشمەندەوە تا بڵێیت دوورە)[9]!

بەڵێ، گرنگترین و بەهێزترین بەڵگە لەسەر دروستبوونەوەی دووهەم: دروستبوونی یەکەم جارە. خۆ مادەم هەر تەنها بەدیهێنەری یەکەم جارە دووهەم جاریش هەمان کردار ئەنجام دەداتەوە و،

بەڵگەکانی لەمەڕ زانست و توانست و لێهاتنی بەدیهێنەری یەکەم جاریش هەر لەم دنیایە و لە پێش چاوی خۆمان دا دەبینین، ئەوا هیچ گومانێک سەبارەت بە درووستبوونەوەی دووهەم جار لە دڵی مرۆڤی ژیر و هۆشمەنددا نامێنێت.

* * *

بۆ "ئامانج"یش – کە چوارەم سەرچاوەی هێز و جوانیی گوفتارە – نموونەیەک دەهێنینەوە لە نێوان گەلێ نموونەدا کە ئەم زانایە بۆ ئەم سەرچاوەیە دەیهێنێتەوە، تاکو جیاوازی وبەرزیی ئامانجەکانی قورئانمان لەچاو ئامانجی هەر بەرهەمێکی تردا بۆ دەربکەوێت و، بزانین لەم ڕووەشەوە هیچ گوفتارێکی تر لەگەڵ قورئاندا بەراورد ناکرێت:

(فەرمانڕەوایەکی ناودار ویستی قورئانی پیرۆز بە شێوەیەک بنووسێتەوە کە شایانی پیرۆزیی واتا بەرزەکانی بێت و، لەگەڵ ئیعجازە ناوازەکەیدا، کە لە وشەکانیدا هەیە، گونجاو بێت. کەواتە ویستی بەرگێکی قەشەنگی بێوێنەی وا بکاتە بەر قورئان کە لەگەڵ ئیعجازەکەیدا بگونجێ.

ئەم فەرمانڕەوا هونەرمەند و نیگارکێشە لێهاتووە، بۆ ئەم مەبەستە، قورئانی پیرۆزی بە نووسینێکی تابڵێی سەرسووڕهێنەر نووسییەوە و، لە هەموو جۆرە گەوهەرە بەنرخەکان و بەردە گرانبەهاکانی تێدا بەکارهێنا، تاکو بەمە ئاماژە بۆ جۆراوجۆریی ڕاستییە بەرزەکانی قورئان بکات..

ئەوەبوو هەندێ لە پیتە بەرجەستەکانی ئەو قورئانەی بە: ئەڵماس و زمڕووت و، هەندێکی تری بە: مرواری و مەرجان و، بەشێکی تری بە: گەوهەر و یاقووت و، جۆرێکی تری بە: زێڕ و زیو نووسییەوە. تا وای لێهات هەر کەس دەیبینی سەری سووڕ دەما و بە سەرسامییەوە بۆی دەڕوانی، چونکە دەیزانی ئەم جوانییە سەرنجڕاکێشە، جوانیی ناوەرۆکەکانی دەردەبڕێت کە لەوپەڕی تام و چێژ و درەخشانیدایە.

پاشان ئەم فەرمانڕەوا گەورەیە، ئەو قورئانەی ناوازەیەی خستە بەردەست فەیلەسووفێکی مادییی بیانی و، زانایەکی موسڵمان و شارەزای قورئان. ئنجا فەرمانی پێدان کە:

"هەریەکەتان لە بارەی دانستی ئەم قورئانەوە کتێبێک بنووسێت". ئاماژەی بۆ ئەوەش کرد کە ئەمە تاقیکردنەوەیە و، لە ئەنجامدا خەڵاتی بەرهەمە باشەکەیان دەکات.

فەیلەسووفە بیانییە ماددییەکە کتێبێکی نووسی و، زانا موسڵمانەکەش کتێبێک..

کتێبی فەیلەسووفە کە تەنها باسی نەخش و نیگار و جوانیی پیتەکان و، پەیوەندییان بە یەکترەوە و، بارودۆخ و، تایبەتکاری و سیفەتی هەریەکەیانی دەکرد. ئیتر لە کتێبەکەیدا بە هیچ جۆرێ خۆی لە قەرەی واتاکانی ئەو قورئانە گەورەیە نەدابوو. چونکە دانەرەکەی هیچ شتێکی لە بارەی واتاکەیەوە نەدەزانی، تەنانەت هەر نەشیدەزانی کە ئەو قورئانە بەرجەستە و ناوازەیە کتێبێکی گەورەی ئەوتۆیە کە پیتەکانی واتا بەرزەکانی ڕادەگەیەنن. بەڵکو هەموو ڕوانینێکی خۆی بە چڕی ئاراستەی جوانییە ناوازە و بێوێنەی پیتەکان کردبوو. لەگەڵ ئەمەشدا، ئەم دانەرە: ئەندازیارێکی لێهاتوو و، وێنەکێشێکی هونەرمەند و، کیمیاگەرێکی لێزان و، زەڕەنگەرێکی ئازا بوو، کتێبەکەشی بەپێی ئەو هونەر و زانستانە دانابوو کە شارەزایی تەواوی تیایاندا هەبوو.

بەڵام زانا موسڵمانەکە، هەرکە چاوی بەو نووسینە جوان و ناوازەیە کەوت، یەکسەر زانیی ئەوە قورئانی پیرۆزی پڕ لە گەنجینەی دانستە. ئیتر گوێی بە زرق و برق و جوانییە ڕواڵەتییەکەی نەدا و بە هیچ جۆرێک خۆی بە نەخش و نیگاری پیتە جوانەکانیەوە سەرقاڵ نەکرد. بەڵکو ئەم زانا موسڵمانەی کە تامەزرۆی "ڕاستی"یە، یەکسەر ڕووی کردە ئەو شتانەی کە بە ملیۆنان جاریش بەرزتر و بەنرختر و بەسوودتر و جوانترن لەوەی کە فەیلەسووفەکە خۆی پێیانەوە سەرقاڵ کردبوو. ئەوەبوو بە وردی کەوتە لێکۆڵینەوەی ئەو "ڕاستی" و، نهێنییە بەرز و ورد و بێوێنە و ڕەنگینانەی کە لە دووتوێی ئەو نەخش و نیگارە جوانانەدان. بەم جۆرە تەفسیرێکی بەنرخی بۆ ئەم قورئانە خاوەن دانایی و پیرۆزە، نووسی.

ئنجا هەریەك لەم دوانە نووسینەکەی خۆی خستە بەردەست فەرمانڕەوا گەورەکە.

فەرمانڕەواش کە دانراوی فەیلەسووفە بیانی‌یەکەی وەرگرت و بە وردی سەرنجی دا، بینیی: تەنانەت یەك دانە حیکمەتی ڕاستەقینەی لە بارەوە نەنووسیوە! هەرچەندەش درێغیی نەکردووە و چیی لە توانادا بووە بەکاری هێناوە، چونکە هیچ کام لە واتاکانی ئەو قورئانە تێنەگەیشتووە. جا لەبەر ئەوەی ئەو فەیلەسووفە پێی وابوو کە ئەو قورئانە تەنها بریتی‌یە لەو نەخش و نیگارە جوان و بێوێنانە و، بایەخی بە واتا بەرزەکانی نەدا، کە مەبەست و ئامانجی فەرمانڕەواکەیە، ئەوا بەم کارەی دەری بڕی کە ڕێزی ڕاستەقینە و شیاوی لەو قورئانە نەناوە و لە ڕاستی‌دا مافی خۆی نەداوەتێ. لەبەر ئەوە، فەرمانڕەوا داناکە دانراوی ئەو فەیلەسووفەی پەسەندی نەکرد.

پاشان دانراوی زانا موسڵمانە لێکۆڵەر و وردەکارەکەی هەڵگرت، بینیی تەفسیرێکی تابڵێی بەرز و بەنرخە. لەبەر ئەوە پیرۆزبایی لێ کرد و ڕێزی لە کارەکەی نا و، وتی:

دانایی ڕاستەقینە ئەمەیە و، لە ڕاستی‌دا ناوی: "دانا" و "زانا" دەبێ تەنها لە خاوەنی ئەم کتێبە بنرێت، نەك ئەوی تر. چونکە ئەوی تر تەنها هونەرمەندێکی لێزانە و، لە دەرەوەی بازنەی ئەو شتانەی دەیانزانێت هەرچی بڵێت، لە سنووری خۆی دەردەچێت.

لە پاش ئەمە، فەرمانڕەوا پاداشتی باشی زاناکەی دایەوە و، فەرمانی دەرکرد کە لە بەرامبەر هەر پیتێکی ئەو کتێبەی دایناوە "دە" لیرەی زێڕینی خەڵات بکرێت[10].

بەڕێزان!

بێ گومان سەرنجی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ئەم چیرۆکەتان دا، وا ئێستا فەرموون ڕووی ڕاستەقینەی پشتی چیرۆکەکە بینن:

مەبەست لەو فەرمانڕەوا گەورە و بە سام و شکۆیە: فەرمانڕەوای ئەزەل و ئەبەدە کە خوای گەورەیە..

مەبەست لەو قورئانە جوان و بەرجەستە و ڕازاوەیەش: ئەم گەردوونە ناوازەیەی پێش‌چاومانە، کە ئەویش قورئانێکی تری بەرجەستەیە و ئیعجازی تێدایە و کەس ناتوانێت لاسایی بکاتەوە. ئەوتا خوای گەورە لەم ڕووەشە تەحەددای لەخۆبایی‌یانی گرۆی ئادەمیزاد دەکات و دەفەرموێ: ﴿هذا خلق الله فأروني ماذا خلق الذين من دونه﴾؟! (لقمان: ١١).

ئەو دوو کەسەش: بیانی‌یەکەیان فەلسەفەی ماددی و دانایانی ئەو ڕێگایەیە، ئەوی تریشیان قورئان و قوتابییانی قورئانە..

بەڵێ، قورئانی پیرۆز (واتە ئەو قورئانەی کە دەخوێندرێتەوە و لە لایەن خوای گەورەوە بە وەحی بۆ پێغەمبەری سەرورەمان – دروودی لەسەر بێت – ڕەوانە کراوە) بەرزترین و گەورەترین تەفسیر و ڕەوانترین و ڕوونترین ڕاڤە و شی کەرەوەی ئەم گەردوونە بێوێنەیەیە، کە ئەویش (واتە گەردوون) خۆی لە خۆی‌دا قورئانێکی تری بەرجەستە و (بینراو)ە.

بەڵێ، تەنها ئەو قورئانە پڕ لە دانستەیە کە گرۆی ئادەمیزاد بۆ ئەو ئایەتە گەردوونی‌یانە ڕێنمایی دەکات کە قەڵەمی توانستی خوای گەورە لەسەر لاپەڕەکانی گەردوونی فراوان و لەسەر پەڕەی کات و سەردەمەکاندا نووسیونی.. هەر تەنها قورئانە کە لەو گۆشەیەوە تەماشای بوونەوەران دەکات کە دەری‌دەخات هەموویەکێك لەم بوونەوەرانە بەڵگەن لەسەر بەدیهێنەری مەزنی خۆیان و، پیتێکی بەرجەستەن و بە زمانی حاڵیان "بوون" و سەرجەم "سیفەتەکانی" تری نووسەرەکەیان دەچەسپێنن.

بەم جۆرە قورئانی پیرۆز، جوانیی ڕاستەقینەی بوونەوەران دەردەخات.

بەڵام ئەوەی پێی دەڵێن ": فەلسەفەی ماددی، ئەوا لە سەرنجدانی ئارایشتکاریی پیتەکانی بوونەوەراندا نوقم بووە و، هێندە لە بەردەم پەیوەندی‌یەکانی نێوان ئەم پیتانەدا سەرسام ماوە کە ئاگای لە ناوەڕۆك نەماوە و لێیان دوور کەوتووەتەوە! چونکە کاتێ کە دەبوو سەیری بوونەوەرانی وا بکردایە کە هەریەکەیان پیتێکی بەرجەستەن و بەڵگەن لەسەر نووسەرەکەیان، کەچی بەو ڕوانینە سەیری کردن کەهەریەکە لە بوونەوەران خاوەنی واتایەکی دابڕاوە لەبەدیهێنەرەکەیان. بەم تێڕوانینەش جوانیی ڕاستەقینە لەو بونەوەرانە دادەماڵێت کەباسیان دەکات.

واتە: فەلسەفەی مرۆڤ تا دەگاتە سەر ئەو خاڵەی نووسەری ئەو پیتانە دەستنیشان بکات توانیی

هـەنگاوی مـەنتیقی لـە ناسـاندنی "روالـەت"ی بوونـەوەراندا بنێـت و، تایبەتکاریـیـەکانیان ڕوون بکاتـەوە، بەڵام کاتێ گەیشتە سەر ئەو خاڵەی کە ئایا نووسەری ئەو پیتانە کێیە؟ مەبەسـتی چـیـیە؟ چ واتایـەك لـەو نووسـینەدا هەیـە؟ لـەم خاڵـەدا مـەنتیق و ژیریـی خسـتە لاوە و پڕکێشـیی ئـەوەی نـەکرد دان بـە ڕاستیدا بنێت!!

بەڵام قورئان توانیی ئەو هەنگاوە بنێـت و واتـای نووسـراوەکان بخوێنێتـەوە و نووسـەرەکەیان بـە خوێنەرانی بناسێنێت.

ئەمـەش لـە ڕاستیدا ڕوویـەکی تری ئیعجاز و سەبباقیەتی قورئان دەردەخـات و دەستەوسـانیی مـرۆڤ دەچەسپێنێت لەو بوارانەدا کە لە توانای خۆی بەدەرن.

لـە کۆتـاییدا هیـوادارم ئـەم چەند وشـەیەی پێشکەشـم کـردن مایـەی سـوودی بـەڕێزتان و ڕەزامەندیی خوای گەورە بێت و، هەر لەو خوایەش دەپاڕێمەوە کە: بمانکـات بـە خزمـەتگوزاری قورئـان و، لـە قورئـان بەهرەمەنـدمان بفـەرموێت و، ژیان و مـردن و زیندووبوونـەوەمان لـە سـایەی قورئانـدا پـێ ببەخشـێت و، لـە ژێـر ئـاڵای پێغەمبـەردا – دروودی لەسـەر بێـت – حەشـر بکرێین.

أقول قولي هذا
وأستغفر اللهَ لي ولكم.
والسلام عليكم ورحمة الله
وبركاته.

پەراوێزەکان:

(١) مصطفى صادق الرافعي: إعجاز القـرآن والبلاغـة النبويـة. ص ١٥٧ المنشور في الجزء الثاني من تأريخ آدابـه. نشـر دار الكتـاب العربـي، بيروت_لبنان، الطبعة الثانية.

(٢) سەرچـاوەی پێشـوو ص ١٧٢، هـەروەها ل ١١ پـەیامی (مـوعجیزاتی قورئـانی) نووسـینی بـدیع الزمـان سەعیدی نوورسی، وەرگێڕانی ئێمە. چاپی یەکەم. ساڵی ٢٠٠٢

(٣) ل ١٣٦پـــەیامی (مـــوعجیزاتی ئەحمـەدی) نووسـینی بـدیع الزمـان سەعیدی نوورسی، وەرگێڕانی ئێمە. چاپی پوختـەکراوی دووهـەم. سـاڵی ٢٠٠٢

(٤) بـۆ درێـژەی ئـەم زانیارییانـە بڕوانە: (إعجاز القرآن)ی "الرافعی" ل ١٧٢-١٨٧.

(٥) بڕوانە: (موعجیزاتی قورئـانی)ی "نوورسی" ل ١٢.

(٦) ئەم پوختە زانیارییانە لە: (إعجاز القـرآن)ی "الرافعـی" ل ١٥٠-١٥٥ وەرگیراوە.

(٧) بڕوانە: (موعجیزاتی قورئـانی)ی "نوورسی" ل ١٣-١٤

(٨) بڕوانـە سەرچـاوەی پێشـوو ل ٩٧-١٠٠

(٩) بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو ل ٣١

(١٠) بڕوانـە: سەرچـاوەی پێشـوو ل ١٨١- ١٨٤.

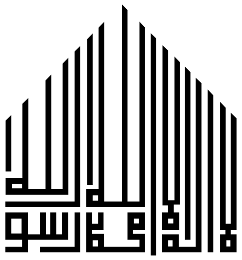

تێبینی بۆ خوێنەرانی هەیڤ

خوێنـەرانی بـەڕێز دەتـوانن بەبابـەت بەشـداری گۆڤارەکـەیان بکـەن پـاش ڕەچـاوکردنی ئـەم خاڵانەی لای خوارەوە.

١)بابەتـەکان تایبـەت بـن بـە لایەنـەکانی اعجـازی زانسـتی لـە قورئان و سوننەتدا.

٢)لـەکاتی وەرگێڕانـی بابەتـدا تکایـە نـاوی سەرچـاوەکە و نوسەرەکەی بەتەواوەتی بنوسرێت و نازناویش ئەگەر هەبێت.

٣)لەسەر یـەك دیوی لاپەڕەکە بنوسرێت و دێـر بپـەڕێنرێت و و ئەگەر بە کۆمپیوتەر تایپ بکرێت باشترە.

٤)نـاوی سـیانی بەشـداربوو لەگـەڵ ئاسـتی زانسـتی یـان پیشەکەی (ناونیشانی ئینتـەرنێت) ئەگەرهەبێت.

٥)بابەتـەکان لـە چـوار لاپـەڕە زیاتر نەبێت.

٦)نـاردنی وێنـەی ڕوونکـەرەوە ئەگەر هەبێت.

٧)بابەتـەکان بنێـردرێن بـۆ ناونیشـانی نووسـینگەی ناوەندەکەمان لە:

فولکەی گەڕەکی ئاشتی بینای عماد شمس الله، قاتی دووەم.

٨)خوێنـەرانی بـەڕێز دەتـوانن لەسەر ئەم ناونیشانەی ئینتەرنێت بابەتمان بۆبنێرن.

Aleijaz-kurd@maktoob.com

سیمیناری دووەم:

ئیعجازی ژمارەیی و زنجیرەیی لە قورئاندا

شەماڵ عبدالرحمن موفتی

پێشەکی:

﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمواتِ والأرضِ يمرُّون عليها وهم عنها مُعرِضُون﴾[1].

(موعجیزە) کارێکی خواییە بە شێوەی (تحدی) دەردەکەوێ لەسەر دەستی پێغەمبەرەکەی کە لە ئاسایی بەدەرە و لە توانای مرۆڤدا (چ تاک و چ کۆمەڵ) نییە بەرەنگاری ئەو تەحەددایە بکەنەوە.

مەبەستیش ئەوەیە کە خەڵکی باوەڕ بهێنن بەو پێغەمبەرە و تەسدیقی پەیامەکەی بکەن.

وەک ئاشکرایە هەر پێغەمبەرێك (درودی خوایان لەسەر) جۆرە موعجیزەیەکی پێ درا بوو، کە لە بواری (حسی)دا بوون. واتە: ئەو موعجیزەیە بە هەستەکان (الحواس) دەبینرا و دەبیسترا و هەستی پێدەکرا و زۆر کاریگەریی توندو بەهێز و راستەوخۆشی هەبووە بۆ ئامادەبووانی بینینی ئەو موعجیزەیە.

بەڵام بە وەفاتی ئەو پێغەمبەرە موعجیزەکەشی کاریگەریی نەماوە و تەنها لە شێوەی هەواڵدا ماوەتەوە.

بەڵێ، شەریعەت و ڕەووشت و ئامۆژگاریەکانی ئەو پێغەمبەرە میراتگری هەبووە، بەڵام موعجیزەکەی نەخێر.. تەنها محمد پێغەمبەر(ﷺ) موعجیزەکەی نەبۆتە هەواڵ. بۆچی؟ چونکە موعجیزەکەی ئەو (قورئانە): کە موعجیزەیەکی ئەقڵیە.

سیوطی (رحمه الله) فەرموویەتی: (الحمد لله الذي جعل معجزات هذه الأمة عقلية).

سوپاس بۆ خودا کە موعجیزەکانی ئەم ئوممەتەی کردووە بە ئەقڵی.

واتە: (ئەقڵ) لێی حاڵی دەبێت.

ئەمەش بێگومان زۆر جیاوازە لە دابەزینی موعجیزەیەك بۆ سەر کۆمەڵێك هەست، کۆمەڵێك چاو و گوێ بۆ کاتێکی (کەم)ی دیاری کراو.. وەك بینینی نوور لە دەستی مووسا پێغەمبەر – درودی لەسە بێت – یان گۆڕانی (عەصا)کەی بۆ مارێکی گەورە، یان (شەق) بوونی دەریای سوور، یان هەڵقولانی ئاو لە بەرد.. کە ئەمانە لە سنووری کاتێکی کەمدا بوون، یاخود بینینی ئەوەی کە عیسا پێغەمبەر – درودی لەسەر بێت – کە دەستی دەهێنا بەسەر گول و کوێر و مردوودا، یەکسەر بە دەستەڵاتی خوا چاکدەبوونەوە.. ئەم موعجیزەیە هەموو جارێك چەند چرکەیەکی خایاندووە و ئەوەی لەو شوێنەدا ئامادە نەبووبێت بێ بەش بووە لە کاریگەرییەکەی، بەڵام موعجیزەیەتیی قورئانی پیرۆز جیاوازە.. ئەگەر لێی بدوێیت دەردەکەوێ کاریگەرییەکەی بۆ هەموو دەم و کاتێکە.

﴿فاعلم أنه لا إله إلا الله﴾[2].

بزانە تەنانەت بنەمای ئەم ئایینە، کە یەکخواناسی (توحید)ە بە شێوەی کوێرانە وەری مەگرە، بەڵکو بە ڕێگەی زانست و زانیاریی تێی بگە، ئنجا وەری بگرە چ جای بەشەکانی دیکە!

جگە لەم تایبەتمەندیە عەقڵیەی قورئان، چەندین تایبەتمەندیی تری هەیە جیای دەکاتەوە لە موعجیزەی پێغەمبەرانی تر، وەك:

ا) هەواڵدان سەبارەت بە غەیبی ڕابوردوو[3].

ب) هەواڵدان سەبارەت بە دواڕۆژی هەندێ کەسایەتی و نیازی ناودڵی هەندێ کەس[4]. واتە غەیبی ڕانەبوردوو.

ج) هەواڵدان سەبارەت بە غەیبی دواڕۆژ.

ئیعجازی زانستی دەکەوێتە ئەم خاڵەوە.

واتە: ئیعجازی زانستی بەشێکە لە تایبەتمەندییەکانی قورئانی پیرۆز.

سروشتی موعجیزەی زانستی (ئیعجازی زانستی) وایە کە عەقڵ دەبزوێنێت و بیر و هۆش دەکاتەوە[٥].

هەروەك فرەبوار و بەردەوامیشە لە نوێ بونەوەدا، کە پێویستە بەم بۆچوونەوە سەیری ئیعجازی زانستی بکرێت.. خۆ هەرچەندە میکانیزمی تێگەیشتنمان بۆ موعجیزەی زانستی (عەقڵ)ە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا عەقڵ (عەقڵی مرۆڤ) ناتوانێت تێگەشتنێکی تەواوی هەبێت لە قورئاندا.

بەڵێ، رسول الله (ﷺ) بانگەواز و بەلاغی موبینی بە تەواوترین شێواز ڕاگەیاند، بەڵام ڕاگەیاندنی تەواو جیاوازە لە تێگەیشتنی تەواو (سەبارەت بە هەموو توێژ و سەردەمێك). بەداخەوە هێشتا هەندێك موسوڵمان لەگەڵ (بەشە زانستییەکەی) ئیعجازدا نین، پێیان دەڵێین: ئەمڕۆ مرۆڤی سەردەم فیکر و بیروڕایەك قبوڵ ناکات ئەگەر بە زمانی سەردەم و لە چوارچێوەی زانستی نوێدا نەبێت.

هەروەها دەبێ بزانن خوای میهرەبان پەیمانی داوە کە بە بەردەوامی موعجیزەی قورئانەکەیمان بۆ دەربخات، وەك دەفەرموێت:

﴿سنريهم آياتنا في الآفاق وفي أنفسهم﴾[٦].

بۆچی؟

﴿حتى يتبينَ لهم أنَّهُ الحق﴾[٧].

لە پێناوی ئەوەی بۆیان دەربکەوێ کە قورئان هەقە و لە لایەن زاتی (حق)ەوە دابەزیوە.

کەواتە پیشاندانی (موعجیزە) کردارێکی خودایییە و پەیمانێکی خۆیەتی بۆ مرۆڤایەتی کە ئیعجازی هەمەجۆر و بەردەوامەمان پیشان بدات.

بوارەکانی ئیعجازی زانستی زۆرن، وەك: موعجیزەی ژمارەیی و زنجیرەیی و پزیشکی و جیۆلۆجی و فەلەکی و زمانەوانی و دەریایی و.. چەندین بواری دیکە.

کۆی زانایانمان دەفەرمون کە: ژمارەی ئایەتەکان و زنجیرەی سوورەتەکانی قورئان تەوقیفین[٨]. واتە: خوای گەورە دایناون.

ئێمەش لەم وانەیەماندا هەوڵ دەدەین لە ڕووی ماتماتیکەوە ئەو تەوقیفییەتە بسەلمێنین، چونکە جیهانی ماتماتیك ئەو جیهانەیە کە نزیکترین جیهانە بۆ واقیع و حەقیقەت و زاڵە بەسەر بۆچوون و ئیجتیهاد و تەئویلدا و دەرەنجامەکانی نکوڵییان لێناکرێت.

تیشکێك بۆ سەر موعجیزەی ژمارە:

ناوی توێژینەوەکە: (إعجاز الرقم ١٩ في القرآن الكريم – مقدمات تنتظر النتائج).

ناوی توێژەرەوە: (عبدالله جلغوم).

ناوەندی بڵاوکردنەوە: (مركز نون للبحوث والدراسات القرآنية – فلسطين).

ئیعجازی ژمارەیی و زنجیرەیی لە زووەوە بایەخی پێ دراوە.

(د. غانم الحمد) لەم بوارەدا لێکۆڵینەوەی ئەنجامداوە و دەڵێ: لە کتێبی (أبو عمرو الداني)دا کە بە ناونیشانی (البيان في عد آي القرآن)ە ئاماژە بۆ ٣٦ کتێب کراوە کە لەو مەسەلەیە دوواون، وەکو:

(كتاب العدد)ی عطائی کوڕی یسار (١٠٣ك وەفاتی کردووە).

(زهر الغرر في عدد الآيات والسور)ی ئەحمەدی سەلەمی ئەندەلوسی (٧٤٧ك وەفاتی کردووە).

بەڵام "مركز نون" دەڵێ: لە ڕاستیدا ئەم جۆرە ئیعجازە هێشتا گەشەی نەکردووە و، کاتی ئەوە هاتووە کە بە شێوازێك لێی بدوێین کە شایستەی قورئان بێت.. چونکە قورئان فەرموودەی خودایە و هەمیشە و بە گوێرەی درەوشانەوەی ئاستی ڕۆشنبیری و فیکریی کۆمەڵگای نەوەی ئادەم، دەدرەوشێتەوە.

هێنانەوەی بەڵگەی ماتماتیکی دەریدەخات کە ژمارە و زنجیرە لە قورئاندا کاری خودایە (واتە: تەوقیفین) و، بەڵگەیە بۆ پێغەمبەرایەتیی "محمد المصطفى" (ﷺ)، هەروەك ڕوونکردنەوە و دەرخستنێکە بۆ شێوازێك لە شێوازەکانی ئیعجازی زانستی.

شایانی باسە کە چەندین کەسایەتیی تری سەردەم لەم ئیعجازە دوواون و لەم مەیدانەدا ڕەنج و تەقالایان پێشکەش کردووە، وەك:

(عبد الرزاق نوفل، و صدقي البيك، و محمد فؤاد عبد الباقي) کە (المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم)ی داناوە و، جەنابی پرۆفیسۆر (عبدالمجيد الزنداني) و، جەنابی پرۆفیسۆر (زغلول النجار) و، چەندین ئەستێرەی گەشی تر. خوای گەورە پاداشتی خێری هەر هەموویان بداتەوە.

(Slide)ی یەکەم یاخود ترانسپێرەنتی یەکەم

(هێلکاریی یەکەم)

١١٤ سوورەت

٦٠ سوورەت | ٥٤ سوورەت

ئایەتەکان: جووتن | تاکن

٣٠ ٣٠ | ٢٧ ٢٧

زنجیرەی سوورەتەکانیان: جووتن تاکن جووتن تاکن

تێبینی:

ئەگەر ئەو (٦٠) سوورەتەی کە ئایەتەکانیان جووتن لە سەرەتای قورئاندا بن یاخود لە کۆتایی قورئاندا، ئەگەری زۆرە لە زنجیرەکانیاندا یەکسان دەرچن.

بەڵام تەماشای خشتەی (فهرس)ی سوورەتەکان بکە لە کۆتایی هەموو قورئانێکدا، بۆت ڕوون دەبێتەوە کە هەرگیز وەها نییە و زۆر بەربڵاون، ئا ئەم حەقیقەتە زۆر سەرنجی هۆش و ئەقڵی ڕۆشنبیران ڕادەکێشێ کە چۆن ئەو سوورەتانە کە ئایەتەکانیان (جووتن) یان (تاکن) زنجیرەکانیان یەکسانن؟!!

* * *

(هێلکاریی دووەم)

٦٠ سوورەت (ئایەتەکانیان جووتن)

٢٧ سوورەت لە نیوەی یەکەمی قورئاندایە ← کۆی ئایەتەکانیان ٢٦٩٠

٣٣ سوورەت لە نیوەی دووەمی قورئاندایە ← کۆی ئایەتەکانیان ٢٦٩٠

سبحان الله !! ئەمە کوێی ڕێکەوتە؟

* * *

(هێلکاریی سێهەم)

١١٤ سوورەت

٥٧ سوورەت چوون یەکن | ٥٧ سوورەت ناچوون یەکن

مەبەست لە چوون یەك:

کۆی ئایەتی سوورەتەکە وەك زنجیرەکەی بێت، بۆ نموونە سوورەتی "الفاتحة" و "البقرة" چوون یەکن.

الفاتحة: زنجیرەکەی (١)ە، تاکە و، ژمارەی ئایەتەکانی (٧)ە، هەر تاکە.

البقرة: زنجیرەکەی (٢)ە، جووتە و، ژمارەی ئایەتەکانی (٢٨٦)ە، هەر جووتە.

بەڵام سوورەتی (آل عمران) و (الأنعام) ناچوون یەکن.

(آل عمران): زنجیرەکەی (٣)یە، تاکە و، ژمارەی ئایەتەکانی (٢٠٠)ە، جووتە.

(الأنعام): زنجیرەکەی (٦)ە، جووتە، ژمارەی ئایەتەکانی (١٦٥)ە، تاکە.

٥٧ سوورەت

↓

چوون یەك

↓

ژمارەی ئایەتەکانیان + ژمارەی زنجیرەکانیان = ٦٢٣٦

شایانی ووتنە کە: کۆی هەموو ئایەتەکانی قورئانیش هەر ئەو ژمارەیەیە: ٦٢٣٦

ئایا ئەمە ڕێکەوتە ؟!!

* * *

(هێلکاریی چوارەم)

١١٤ سوورەت

↓

١+٢+٣+٤+٥+٦+٧+٨+٩+١٠+١١+١٢+......+١١٤= ٦٥٥٥

ئێستا با بگەڕێینەوە بۆ هێلکاریی یەکەم:

٥٤ سوورەت

ئایەتەکانیان تاکن

↓

کۆی ئایەتەکانی ئەم ٥٤ سوورەتە = ٦٥٥٥

ئایا ئەمەش ڕێکەوتە؟!!

هێڵکاریی پێنجەم

ئیعجازی ژمارە(١٩) لە سوورەتی (الجن)دا:

١) سوورەتی "الجن" (٢٨) فاصیلەیە.

فاصیلە بریتییە لە: ووشەی کۆتایی ئایەتەکان.

(٢٧) فاصیلەیان چوار پیتین، وەك (عـددا، ولدا، شططا، رشدا،...).

٢٧ × ٤ = ١٠٨

یەك دانەش لەو فاصیلانە شەش پیتە، ئەویش (ملتحدا)یە.

١٠٨ + ٦ = ١١٤ !!!

(١١٤)ش چەند جارەی نۆزدەیە: (٦×١٩)!

٢) فاصیلەکان: بێدووبارە بوونەوە: (١٩)ن!!!

٣) فاصیلەکان لە (١٩) پیت پێکهاتوون !!!

٤) پیتەکانی (دا) لە فاصیلەکاندا (١٩) جار دووبارە بوونەوەتەوە!!!

٥) لە سەرەتای سوورەتەکەوە تاکو کۆتایی ئایەتی (١٩) باسی (جن) دەکەن.

٦) ووشەی (الجن) پێش سوورەتی "الجن" (١٩) جار هاتووە.

٧) (کل شيء) واتە هەموو شتێك، بە حیسابی "أبجد" دەکاتە (٣٦١) ئەم ژمارەیەش ئەنجامی (١٩ × ١٩)یە.

٨) سوورەتەکە بە: ﴿وأحصى كل شيء عددا﴾[٩] کۆتایی هاتووە.

ئەمڕۆ پسپۆڕانی بیرکاری و ماتماتیك دەڵێن: هەموو بوونێك لە گەردووندا ژمارەیە.

٩) پیتەکانی "ع د د ا" (٣٦١) جار لە سوورەتەکەدا دووبارە بوونەتەوە.

٣٧ + ٥٤ + ٥٤ + ٢١٦ = ٣٦١

١٠) پیتی (ا) لە (عـددا) دوا پیتی فاصیلەکانە، واتە دواپیتی سوورەتەکەیە، (١١٤) هەمین پیتە لە فەواصیلەکاندا، و ئاماژەیە بۆ ژمارەی سوورەتەکانی قورئان.

١١) پیتەکانی (و ل د ا): ٧٢ + ١١٥ + ٥٤ + ٢١٦ = ٤٥٧ .

١٢) ووشەی (عـددا) واتە: ژمارە، دوا ووشەی سوورەتەکەیە و (٢٨٥) هەمین ووشەی سوورەتەکەیە.

لە لایەکی ترەوە لە قورئاندا کۆی ژمارە تەواوەکان (٢٨٥)ن.

ئایا ئەمە ڕێکەوتە؟!!

* * *

هێڵکاریی شەشەم

بڕوانە خشتەکە، کە ژمارە و چەند جارەی تیا تۆمار کراوە کە کۆی هەموویان دەکاتە (٢٨٥) ژمارەی تەواو.

تێبینی:

١) زۆر پێویستە لە هەموو توێژینەوەیەکی قورئاندا پشت بە ڕەسمی "عثماني" ببەسترێت، واتە شێوازی نووسینی "عثماني" کە "قيامة " بە (قيمة) دەنووسرێت، "الليل" بە (الّيل) دەنوسرێت و، "السماوات" بە (السموات) و، "بنو إسرائيل" بە (بنو اسرءيل) دەنووسرێت.

٢) (واحد، أحد، إحدى، واحدة)[١٠] بە "یەك" حیسابن.

٣) ﴿فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاما﴾[١١] بە (هەزار)، و بە (پەنجا)، و بە (٩٥٠) حیسابە.

٤) ﴿ولبثوا في كهفهم ثلاث مئة سنين وازدادوا تسعا﴾[١٢] بە (سێ سەد) و، بە (نۆ) و، (سێ سەد و نۆ) حیسابە.

* * *

(هێڵکاریی شەشەم)

ژمارە تەواوەکانی قورئانی پیرۆز

ژمارە:	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠
جار:	١٤٥	١٥	١٧	١٢	٢	٧	٢٤	٥	٤	٩

ژمارە:	١١	١٢	١٩	٢٠	٣٠	٤٠	٥٠	٦٠	٧٠	٨٠
جار:	١	٥	١	١	٢	٤	١	١	٣	١

ژمارە:	٩٩	١٠٠	٢٠٠	٣٠٠	٣٠٩	٩٥٠	١٠٠٠	٢٠٠٠	٣٠٠٠
جار:	١	٦	٢	١	١	١	٨	١	١

ژمارە:	٥٠٠٠	٥٠٠٠٠	١٠٠٠٠٠
جار:	١	١	١

کۆی ژمارەکان = (٢٨٥)

* * *

هێڵکاریی حەوتەم

ئیعجازی ژمارە (١٩) لە سوورەتی: (المدثر)دا

١) تا ئایەتی (١٩) ووشەکان (٥٧)ن

(٥٧)یش چەند جارەی (١٩)یە (٣ × ١٩) !!!

٢) ئایەتی (٣١) کە باسی ژمارە (١٩) دەکات ﴿عِدَّتَهم﴾ (واتە ١٩ فریشتەکانی سەر دۆزەخ) لە (٥٧) ووشە ئایەتەکە پێکهاتووە!!!

٣) ئایەتی (٣١) دوو بەشە، بەشی یەکەمیان (٣٨) ووشەیە، (٢×١٩) ﴿وما جعلنا أصحاب النار... مثلا﴾.

٤) بەشی دووەمی ئایەتی(٣١) لە (١٩) ووشە پێکهاتووە.

٥) لەناو بەشی دووەمدا فەرموودەی: ﴿وما یعلم جنود ربك إلا هو﴾ لە (١٩) پیت پێکهاتووە.

٦) لە سەرەتای سوورەتەکەوە تا (علیها) (٣٦١) پیتە (١٩ × ١٩) پاشان ووشەی: ﴿تسعة عشر﴾ دێت!!

٧) تێکڕا (معدل)ی ووشەی ئایەت لە سوورەتەکاندا بە گوێرەی سوورەتە.

لە (البقرة) ئایەتی قەرزپێدان (المداینة) درێژترین ئایەتە لە قورئاندا لە ڕووی ژمارەوە، و لە (١٢٨) ووشە پێکدێت.

تێکڕای ووشەی ئایەت لە (البقرة)دا (٦) جارە.

بەڵام تێکڕای ووشەی ئایەت لە (النمل)دا (٧,٨) جارە.

دەرکەوت بەرزترین تێکڕای ووشەی ئایەت لە (المدثر)دایە کە (١٢,٣) جارە.

* * *

ئەمە بەشێکی بچووك بوو لە ئیعجازی زانستی لە قورئاندا کە بە بەردەوامی سەرنجی هۆش و بیری مرۆڤ ڕادەکێشێت بۆ تێڕوانین و پاشان گەیشتن بە تەسلیم بوون بەوەی کە ئەمە فەرموودەی خوایە.

﴿قل لئن اجتمعت الأنس والجن على أن يأتوا بمثل هذا القرآن لا يأتون بمثله ولو كان بعضهم لبعض ظهيراً﴾[١٣].

تێبینی:

لە هۆڵی (مۆتێل میر) / سلێمانی / لە یەکەم ئێوارە سیمیناری "ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا" لە بەرواری (٢٠٠٢/٤/٢٥)دا ئەم دوو سیمینارە پێشکەش کران.

ئنجا یەك لە دوای یەك لە شەوی (٢٥ لەسەر ٢٦) و (٢٦ لەسەر ٢٧) لە تەلەفزیۆنی کۆمەڵ و یەکگرتوو – کەناڵی سلێمانیدا بڵاو کرایەوە.

* * *

پەراوێزەکان//

[١] (یوسف:١٠٥) واتە: چەندەها بەڵگە و نیشانە لە ئاسمانەکان و زەویدا هەن لەسەر دەسەڵاتداریەتی و جوانکاریی خوای پەروەردگار، کەچی زۆربەی خەڵکی بەلایدا تێدەپەڕن و تێنافکرن و پشتی تێدەکەن.

[٢] (محمد: ١٩).

[٣] قورئانی پیرۆز ئاماژەی بە ئاکام و دواڕۆژی چەندین گەل و شارستانییەت داوە. کە لە دێرین زەماندا هەبوون، ئەمڕۆ بە هۆی (زانستی نوێ)وە ئەو هەواڵانە سەلمێنراو و ڕاستێنراون، وەك: دۆزینەوەی شاری گەلی (عاد) لە ساڵی (١٩٩٢)دا لە سعودیە.

[٤] وەك ئاکام و دوا ڕۆژی (أبو جهل) و (أبو لهب) و (ولید کوڕی مغیرە).. هتد. یاخود جەخت کردنەوەی قورئانی پیرۆز لە پاراستنی پێغەمبەردا (ﷺ) لە دەست ئەوانەی کە دەیانویست زەفەری پێ بهێنن... وە دەرخستنی شتانی ناو دڵ و دەروونیان .

[٥] چونکە (قورئانی پیرۆز) دوا پەیامی خوای گەورەیە (جل جلاله) بوار دراوە بە مرۆڤایەتی بە چەندین جۆر و شێوە تاقیی بکاتەوە، تا بۆی دەرکەوێت کە لە لایەن پەروەردگارەوە دابەزیوەتە خوارەوە .

[٦] فصلت: ٥٣

[٧] فصلت: ٥٣

[٨] ووشەی (توقیف) دیارە کە لە مشتقاتی (وقف)ەوە هاتووە کە بە واتای وەستاو دێت. (قف) بوەستە. (توقیف): وەستێنراو لە لایەن زاتی خوای گەورە. واتە: بەو شێواز و جۆر و دابەشبوونی ژمارە و زنجیرەی ئایەت و سوورەتەی کە ئێستا قورئانی پیرۆزی لەسەر وەستێنراوە و ئەو ستایل و شێوازە جوانەی ئێستای کە پێی ناسراوە، لە لایەن خوای گەورەوە بڕیاری لەسەر دراوە.

[٩] الجن: ٢٨

(١٠) بۆ ئەم ستایلە جیاوازانە دەتوانیت بگەڕێیتەوە سەر قورئانی پیرۆز، چەندین نموونە دەبینیتەوە کە ئاماژە بۆ یەك دەکەن، وەك: واحد: (البقرة/٦١ و ١٦٣)، (غافر/١٦)، (فصلت/٦) ... هتد.

أحد: (البقرة/٩٦ و ١٠٢ و ١٣٦)، (الکهف/٣٩)، (الإخلاص/١)... هتد.

إحدى: (الأنفال/٧)، (التوبة/٥٢)، (القصص/٢٧)، (فاطر/٤٢)، (المدثر/٣٥) ...... هتد.

واحدة: (القمر/٥٠)، (الحاقة/١٣و١٤)، (النازعات/١٣) ...هتد.

(١١) العنکبوت: ١٤.

(١٢) الکهف: ٢٦.

(١٣) الإسراء: ٨٨.

هۆی موسوڵمان بوونی پزیشکێکی ئەڵمانی

ئەندازیار: عوسمان محمد رشید

(أحمد عبدالرحمن الصویان) دەڵێت:

لە سەردانێکدا بۆ بنکەی ئیسلامی لە ئەڵمانیا ئافرەتێکی ئەڵمانیی داپۆشراوم بینی، سوپاسی خوام کرد کە موسڵمان بووە و، لەگەڵ مێردەکەیدا کەوتمە گفتوگۆ لە بارەی چیرۆکی موسڵمان بوونی هاوسەرەکەیەوە.

بەڕێزی ووتی:

هاوسەرەکەم ئەڵمانییە و پزیشکێکی پسپۆڕە لە نەخۆشییەکانی ژنان و منالبووندا، هەروەها لێکۆڵینەوەی زۆریشی لەسەر ئەو نەخۆشییە زایەندییانە هەیە کە تووشی ئافرەتان دەبێت. زۆر لەو نەخۆشانەی کە دەهاتن بۆ لای حاڵەتەکانیانی لای خۆی تۆمار دەکرد تاکو لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکات. بۆ مەبەستی چاکتر کردنی لێکۆڵینەوەکەی پزیشکێکی هاوڕێی پێی ووت کە بچێت بۆ ولاتێکی تر و لەوێش چاوی بە کۆمەڵێك نەخۆشی تر بکەوێت. ئەمیش ڕۆیشت بۆ (نەرویج) و سێ مانگ لەوێ مایەوە. سەیری کرد جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ ئەڵمانیادا نییە، بۆیە بڕیاری دا بۆ ماوەی ساڵێك لە ولاتی (سعودیە) کار بکات. کاتێك هات بۆ کارکردن لەم وولاتە، لە دڵەوە بە سووك تەماشای ئافرەتانی داپۆشراوی دەکرد" دەیوت چۆن دەبێت ئاوا لە خۆیان بکەن و ئازادییان نەبێت؟.. لەم وولاتەدا ناچار بوو شێوە بەرگ و پۆشاکی ژینگەکەی خۆی لەبەر نەکات و هەندێ لە حەز و ئارەزووی خۆدەرخستنی کەم بکاتەوە، لەپێناوی دەسکەوتنی زانیاریی باشدا بۆ تەواوکردنی باسەکەی!

چوار مانگ لە "عەیادە"دا ئیشی کرد و ژمارەیەکی زۆر لە ئافرەتانی سعوودی هاتنە بەردەستی، بەڵام سەیر لەوەدا بوو نەخۆشیی زایەندییان ئەوەندە تێدا نەبوو کە شایانی باس بێت!

پاش ئەو هەوڵە زۆرە و دەست نەکەوتنی هیچ ئەنجامێك، زۆر تووڕە بوو.. یەکێك لە پەرستارەکانی بەردەستی پرسیاری هۆی تووڕەبوونەکەی لێ کرد، ئەویش وتی: من کە هاتم بۆ ئەم وولاتە بۆ مەبەستی ئەو لێکۆڵینەوەیەم بوو کە بە دەستمەوەیە لەسەر نەخۆشییە زایەندییەکانی ژنان، کەچی لەم ماوەیەدا هیچ دەرەنجامێکم دەست نەکەوتووە.

پەرستارەکەش ووتی: ئەوەی کە دەبینی نەخۆشیی زایەندی لای ئێمە وەکو لای ئێوە نییە، هۆکەی دەگەڕێتەوە بۆ ڕەوشت و خووی ئیسلامی و نەبوونی تێکەڵاویی بێ سنووری پیاوان و ئافرەتان، کە ئەوەش ئەگەڕێتەوە بۆ فەرمانێکی قورئان کە دەفەرموێ: ﴿ والحافظین فروجهم و الحافظات﴾ (الأحزاب:٣٥).

بیستنی ئەم ئایەتە هەست و هۆشی ئەوی هەژاند و ڕاستییەکی خستە بەردەم کە لێی بێئاگا بوو، ئەمەش بووە سەرەتایەك و خاڵێکی وەرچەرخان و هۆیەك بۆ هەوڵی تێگەیشتن لە ئیسلامی ڕاستەقینە و، کەوتە لێکۆڵینەوەی قورئان و سوننەت و، سەرەنجام موسوڵمان بوو. ئنجا زانیی کە خۆداپۆشینیش فەرمانی خوای گەورەیە، بۆیە خۆی داپۆشی.

بە ڕاستی ڕەوشت و خووی بەرز و داوێن پاکی گەورەترین هۆکارن بۆ پارێزگاری کردن و شیرازە نەپچڕانی کۆمەڵگا، و دوور کەوتنەوە لە گەلێ نەخۆشی کە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکانی تر پێوەی دەناڵێنن. تەنها ڕێگەش بۆ گەیشتن پێی دەست گرتنە بە بەرنامەی خواوە.

سەرنجێكی ژمارەیی لە قورئاندا

لە بارەی ئەولیا و خەوبینینی باش (الرؤيا الصالحة)

ئامادەكردنی: م. نعمان مصطفى رحيم

ئەم نموونەیە لە شەش خاڵ پێك دێت. چواریان پەیوەندییان بە سوورەتی(یونس)ەوە هەیە، یەكێكیان پەیوەندیی بە سوورەتی (السجدة)ە وە، هەیە، یەكێكی تریان پەیوەندیی بەسوورەتی (الكهف)ەوە هەیە.

پێش ئەوەی بچینە سەر ئەو ئایەتانەی كە "تەوافوق"ی بیركارییانەیان تێدایە، پێویستە ئەم دوو فەرموودەیە بخەینە ڕوو بۆ ئەوەی لە بابەتەكە تێبگەین:

فەرموودەی یەكەم: ئەبوو هورەیرە (رضي الله عنه) لە پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) دەگێڕێتەوە كە دەفەرموێت: (لم يبقَ من النبوة إلا المبشّراتُ. قالوا: وما المبشراتُ؟ قال: الرؤيا الصالحةُ يراها المسلمُ، أو تُرى له)[1].

واتە: (لە پێغەمبەرێتی هیچ نەماوەتەوە جگە لە مژدەدەرەكان. ووتیان: مژدەدەرەكان چین؟ فەرمووی: (خەوی باشە موسوڵمان دەیبینێت، یان كەسانی تر خەوی باشی پێوە دەبینن).

فەرموودەی دووەم: ئەبوو هورەیرە دەگێڕێتەوە كە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمویەتی:(الرؤيا الصالحةُ جزءٌ من ستةٍ وأربعين جزءاً من النبوّة). متفق عليه.

واتە: خەوی باش بەشێكە لە ٤٦ بەشی پێغەمبەرایەتی و وەحی.

ئنجا بڕوانە بۆ ئەم ئایەتانە:

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ألا إن أولياءَ اللهِ لا خوفٌ عليهم ولا هم يحزنون * الذين آمنوا وكانوا يتقون * لهم البُشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة لا تبديل لكلمت الله ذلك هو الفوز العظيم﴾ (سورة يونس:٦٢-٦٤).

واتە: (ئاگادار بن! ئەوانەی كە دۆستی خودان لە بەر ئەوەی لە فەرمانبەریی خوادان، ئەوا حاڵیان وای لێ دێت كە لە هیچ شتێكدا ترس و بیمیان بەسەردا نایەت و بۆ نەمانی هیچ شتێك خەفەت ناخۆن و زویر نابن. چونكە خۆیان داوەتە دەست خودا. یاخود لە ڕۆژی قیامەتدا نە ترسیان دێت بە سەردا لە سزا و نە خەفەتباریش دەبن لە فەوتانی شتێك، دۆستان (ئەولیا)ی خوا ئەوانەن كە ئیمانی دامەزراویان هەیە و لە خودا دەترسن و لە كوفر و تاوان و كاری پەستی جیهان خۆیان دەپارێزن.. ئەو دۆستانەی خوا لە ماوەی ژیانی دنیادا مژدەی باشیان دەدرێتێ بەهۆی موكاشەفاتی ڕۆحی و ئیلهاماتی ئیلاهی و خەوبینینی باشەوە، هەروەها لە دنیا و لە كاتی سەرەمەرگدا مژدەیان پێدەدرێت كە لە ڕۆژی قیامەتدا فریشتەی ڕەحمەت دێن و هەواڵیان پێ دەدەن كە ئێوە ئیتر ئازار نابینن و بە هەموو جۆرێك ڕزگار بوون).

لێرەدا بە شەش ڕێگەی بیركارییانەی جیاواز ئاماژە بۆ (خەوی باش) و ووشەی (ولی) دەكەین و لە شەش خاڵدا دەیانخەینە ڕوو.

لە ناو ئەو سێ ئایەتەی سوورەتی (یونس)دا بە زۆری لەسەر ئایەتی (٦٤) دەدوێین.

لە ئایەتەكەدا دەستەواژەی: ﴿لهم البشرى في الحيوة الدنيا﴾ چەند مانایەك دەگەیەنێت بە گوێرەی وشەی: (البشرى) كە گرنگترینیان خەوی باشە موسڵمانێك دەیبینێت بە خۆیەوە، یان موسڵمانێكی تر خەو بە موسڵمانی یەكەمەوە دەبینێت.

لە دوای كۆچی دوایی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە پلەی یەكەم (أولياء) واتە وەلییەكان خەوی باش دەبینن یان پێیانەوە دەبینرێت، وەلییەكان زۆرتر خەوی باش دەبینن.

ئەگەر سەرنجی ئایەتی (٦٤)ی سوورەتی (یونس) بدەین، پاشان لە هەریەكە لە ئایەتی (٦٥)ی سوورەتی (الكهف) و ئایەتی (٤)ی سوورەتی (السجدة) ئەوا ئەم خاڵانەی خوارەوە بەدی دەكەین:

١ - هەروەك خەوی باش (الرؤيا الصالحة) بەشێكە لە چل و شەش بەشی نبووەت، واتە بەشێكە لە چل و شەش بەشی وەحی پێغەمبەرایەتی. دەبینیت كە ئایەتی

[1] رواه البخاري حديث رقم ٦٩٩٠

"خەوی باش" واتە ئایەتی دەستەواژەی (لهم البشری)ی سوورەتی (یونس)یش (٤٦) چل و شەشەمین ئایەتی سوورەتی (یونس)ە لە لای چەپەوە. سوورەتەکەش بە ناوی یەکێك لە پێغەمبەرانەوە ناو نراوە کە بریتییە لە (نبی یونس).

جا هەروەك خەوی باش بەشێکە لە (٤٦) بەشی نبووەت، ئایەتەکەی سوورەتی (یونس)یش ئایەتێکە لە (٤٦) ئایەتەکەی کۆتایی سوورەتی (نبی یونس)!

٢- (تەوافوقەکە) پێچەوانەیە. واتە ژماردنی ئایەتەکان لە لای چەپەوە وەك لە خانی یەکەمدا خستمانە ڕوو، ڕەنووسی ئایەتەکە (٦٤)ە ئەگەر لە مێشکی خۆماندا پێچەوانەی بکەینەوە دەبێت بە (٤٦).

٣ - (ولي) کە واتاکەی دۆستی خودا و ڕوو لە خوا دەگەیەنێت، جەمعەکەی بریتییە لە (أولیاء). مادەم (وەلی)یەکان خەوی باش زۆرتر دەبینن، یان زۆرتر پێیانەوە دەبینرێت ئەوا پەیوەندی لە نێوان خەوی باش و (وەلی)دا بەهێزە.

وشەی (ولي) بە حسابی ئەبجەدی دەکاتە ٤٦:

ولي: و + ل + ی = ←——

٦ + ٣٠ + ١٠ = ٤٦.

٤ - لە سوورەتی (یونس)دا تەنها یەك جار ژمارە (یەك) هاتووە، بێگومان ئەویش بە عەرەبی هاتووە کە بریتییە لە ووشەی (واحدة) کە دەکەوێتە ئایەتی (١٩)ەوە لە دەستەواژەی (أمة واحدة)دا. جا ئەگەر لەم ئایەتەوە لە لای ڕاستەوە بەرەو لای چەپ ئایەتەکانی سوورەتی (یونس) بژمێرین و ئەم ئایەتەی کە ووشەی (واحدة)ی تێدایە گەر ئایەتی یەك بێت لە ژماردندا ئەوا ئایەتی خەوی باش، واتە ئایەتی: (لهم البشری) (٤٦) چل و شەشەمین ئایەت دەبێت لە ژماردندا.

شایانی باسە سەرەڕای ئەوەی کە ئایەتی (لهم البشری..) ئەم چوار خاڵەی تێدا بەدی دەکرێت. ڕەنووسەکەی (٦٤)ە و خۆیشی (٦٤) پیتە. ئەمەش پشتگیریی واتای ئایەتی: ﴿لا تبديل لكلمت الله﴾ دەکات، واتە پشتگیریی ئەو ڕەنووسەی قورئان دەکات کە ئێستا و لەمەوپێش لە (مصحف)ەکاندا بووە.

٥- وشەی (ولي) تەنها یەك جار لە سوورەتی: (السجدة)دا هاتووە.

هەرچەند ئەم ووشەیە لە سوورەتەکەدا واتاکەی گشتییە، بەڵام وەك باسمان کرد وشەی (ولي) بە حیسابی ئەبجەد دەکاتە (٤٦). دەبینیت کە هەر لە سەرەتای سوورەتەکەوە و لە دوای ئایەتی: ﴿الم *﴾ەوە گەر ووشەکانی سوورەتەکە بژمێرین تا دەگاتە ووشەی (ولي)، دەردەکەوێت کە (٤٦) وشەیە. واتە وشەی (ولي) (٤٦)هەمین ووشەیە لە ڕووی ڕێنووسەوە.

٦- زانایانی ئیسلام لە بارەی حەزرەتی (خضر)ەوە (علیه السلام) دوو ڕایان هەیە، لەو ڕووەوە کە ئایا (خضر) وەلییە یان پێغەمبەرە؟ هەندێکیان فەرموویانە وەلییە، هەندێکی تریان فەرموویانە پێغەمبەرە، بەڵام ڕای ئەو زانایانە بەهێزترە کە فەرموویانە وەلییە.

بۆ یەکەم جار باسی حەزرەتی (خضر) (علیه السلام) لە قورئاندا لە دوای ئایەتی (٦٤)ی سوورەتی (الکهف)ەوە دێت کە ئەمەی خوارەوەیە.

خوا دەفەرموێت: ﴿فَوَجَدا عبداً من عبادِنا آتيناه رحمةً من عندِنا و علّمنه من لدُنا علماً﴾ (سوورەتی الکهف:٦٥).

هەر لە سەرەتای ئەم ئایەتەوە هەتا کۆتایی سوورەتی (الکهف) چل و شەش ئایەتە! ئەمەش پشتگیریی ئەو ڕایە دەکات کە پێی وایە حەزرەتی (خضر) وەلی بێت.

* * *

تێبینی:

(أولیاء) بەو موسوڵمانانە دەووترێت کە واتای ئایەتی: ﴿الذين آمنُوا وكانوا يتقون﴾ دەیانگرێتەوە.

زانای موسوڵمان: "مەولەوی" لە کتێبەکەیدا کە ناوی (عەقیدەی مەرضیە)یە دەفەرموێت:

"وەلی" ئەو ئیماندارەیە کە هەر سێ پلەکەی تەقوای بڕیبێت، کە ئەمانەن:

١- خۆپاراستن لە کوفر و کافری و شیرك.

٢- خۆپاراستن لە تاوانە گەورەکان.

٣- خۆپاراستن لە گوناهە بچووکەکانیش.

سەربوردێکی خێرای مێژووی ناوەند

خاوەنی یەکەمین بیرۆکەی دروستکردنی ئەم ناوەندە بەڕێز (د.کاوە فرج سعدون)ە کە بە هاوکاری بەڕێز ئەندازیار (خالید حسن علی) بیریان لەوە کردەوە کە مەڵبەندێك بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا لە کوردستاندا دروست بکرێت، بە هاوشێوەی چەند کۆمەڵەیەکی تر کە لە جیهانی ئیسلامیدا هەن و گرنگی بەم بوارە دەدەن.

بۆ ئەم مەبەستە چەند بەڕێزێکی تر لە پسپۆڕانی بوارە زانستیە جیاجیاکاندا ئاگادار کرانەوە و یەکەم دانیشتن لە ڕۆژی پێنج شەممە بەرواری ١٩٩٨/٩/٢٤ (٣ی جماد الثاني ١٤١٩هـ) سازکرا بۆ قسە و باسکردن و بڕیاری دامەزراندنی (مەڵبەندی ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەت لە کوردستان) درا. کە ئەم بەڕێزانەی خوارەوە بریتی بوون لە دەستەی دامەزراندنی یەکەمی مەڵبەندەکە: (د. کاوە فرج سعدون، ئەندازیار نەوزاد علاء الدین، ئەندازیار خالید حسن علی، د. سەرتیپ عزت قادر، ئەندازیار دارا محمد احمد، م. ئەمیر محمد فەقێ فرج، م.عبدالرحمن غفور، م. دانا فاضل، ئەندازیار سەرکەوت علی، ئەندازیار شاهۆ ڕەشید، م. سیروان ئەحمەد).

پاشان لە دانیشتنێکی تری دەستەی دامەزراندندا لێکۆڵینەوە لەسەر پەیڕەو و پرۆگرامی مەڵبەندەکە کرا و دەستەی بەڕێوەبردنی مەڵبەند دیاری کران.

بڕیاردرا کە مەڵبەندەکە فراوانتر بکرێت بۆ هەموو ئاستە ڕۆشنبیرییەکان و هەموو ئەو بەڕێزانەی کە توانایان هەیە لەم بوارەدا بانگهێشت بکرێن.

سەرەنجامی پەیوەندییەکان بریتی بوو لە کۆبوونەوەی کۆمەڵێك کەسانی زانستی بەڕێز لە هەموو بوارەکاندا، بە مەبەستی دامەزراندن و داڕشتنەوەی مەڵبەندەکە و لە ڕۆژی (٢٠٠٠/٥/٢٤) دا دانیشتنی ئەم دەستە فراوانە سازکرا و بڕیاردرا بە دامەزراندنی (ناوەندی کوردستان بۆ ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا) و پەیڕەو و پرۆگرامی نوێی ناوەند پەسەندکرا و ئەم ڕۆژەش دانرا بە ڕۆژی دامەزراندن بۆ ناوەندەکە.

لەم دانیشتنە فراوانەدا ئەم مامۆستا بەڕێزانە ئامادەبوون: (محمد عومەر عبدالعزیز، نشأة غفور سعید، فاروق رسول یحی، شەماڵ عبدالرحمن مفتی، د. دیاری ئەحمەد ئیسماعیل، د. محمد طاهر، د. کاوە فرج سعدون، جلال حمە صالح بۆسکانی، مەریوان ئەحمەد ڕەشید، د.فائق حمەسعید، عادل شاسواری، د. دارا گوڵ حامد، ئەردەڵان صالح عزیز، جمال محمد امین، بختیار عبدالله، محمد احمد، ئەندازیار فؤاد جلال، ئەندازیار خالید حسن علی، ئەندازیار نوزاد علاء الدین).

پاشان هەوڵدرا بۆ وەرگرتنی ڕەسمییەت بۆ ناوەندەکەمان، بۆ ئەم مەبەستە داواکاری دامەزراندن لە (٢٠٠١/٢/١٢) دا پێشکەش کرا بۆ وەزارەتی ناوخۆ دواتر لە ڕۆژی (٣/١٨) بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری و سەرەنجامی کارەکان لە ڕۆژی (٢٠٠١/٥/٥) دا لەلایەن وەزارەتی ناوخۆی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەپێی یاسای کۆمەڵەکان ڕەسمییەت بە ناوەندەکەمان بەخشرا بەپێی فەرمانی وەزاری ژمارە (٢٤٢٠/١٨).

لە ڕۆژی (٢٠٠١/٦/١) دا دانیشتنی دەستەی دامەزراندنی ناوەند سازدرا بە مەبەستی هەڵبژاردنی دەستەی باڵای ناوەند و ئەم بەڕێزانە بوون بەدەستەی باڵای ناوەند:

١) محمد عومەر عبدالعزیز.
٢) نشأة غفور سعید.
٣) فاروق رسول یحی.
٤) شەماڵ عبدالرحمن موفتی.
٥) د. دیاری ئەحمەد ئیسماعیل.
٦) د. محمد طاهر.
٧) جلال حمە صالح بۆسکانی.
٨) د. کاوە فرج سعدون.
٩) خالید حسن علی.
١٠) نوزاد علاء الدین.
١١) مەریوان ئەحمەد رشید.
١٢) عادل شاسواری.
١٣) د. دارا گوڵ حامد.
١٤) ئەردەڵان صالح عزیز.
١٥) جمال محمد امین.
١٦) بختیار عبدالله.
١٧) محمد أحمد سعید.

هەیڤ

التفسير العلمي خطوة متقدمة للإعجاز العلمي

بقلم: نشأة غفور سعيد

من أروع مقولات الإمام الغزالي – رحمه الله – في الجمع بين العلم والدين قوله:

((إن الدين دواء والعلم غذاء، وليس الدواء بمغن عن الغذاء، وليس الغذاء بمغن عن الدواء)).

وللإمام الغزالي – رحمه الله – مؤلف نادر هو كتابه (جواهر القرآن) خصص منه باباً بين فيه كيف تشعبت العلوم كلها من القرآن. ويريد بالعلوم: العلوم الدينية، والدنيوية، واللغوية، والعلوم التي كانت واندرست، والعلوم التي هي كائنة ولا يعرفها الناس، والعلوم التي ستكون فيما بعد، كل هذه العلوم – عند الإمام الغزالي – ليست خارجة عن القرآن، بل هي مغترفة منه[1].

العلوم بجملتها هي آيات ناطقة وبراهين واضحة ودلائل شاهدة تفصح بأبلغ بيان وتدل بأجلى برهان على ما في هذه الأكوان من غريب الصنع واتقان الخلق..

لذلك قيل حقاً: الكون كتاب الله المفتوح، للنظر والتدبر.. والقرآن كتاب الله المقروء، للنظر والتدبر..

ولسنا هنا في جدال مع أصحاب الرأي عن ظنيات العلوم وتعارضها مع حقائق الآيات، أو محاولات البعض إقحام النظريات وقواعد الكيمياء والفيزياء والرياضيات والطب أو العلوم الأخرى، في تفسير آيات الذكر الحكيم استناداً إلى مجموعة من آيات الذكر الحكيم أو أقوال السلف الصالح:

١) ﴿ما فرطنا في الكتاب من شيء ثم إلى ربهم يحشرون﴾ (الأنعام: ٣٨).

٢) ﴿ثم آتينا موسى الكتاب تماماً على الذي أحسن وتفصيلاً لكل شيء﴾ (الأنعام: ١٥٤).

٣) ﴿وكتبنا له في الألواح من كل شيء موعظة وتفصيلاً لكل شيء﴾ (الأعراف: ١٤٥).

٤) ﴿ونزلنا عليك الكتاب تبياناً لكل شيء وهدى ورحمة﴾ (النحل: ٨٩).

٥) ﴿وكل شيء فصلناه تفصيلاً﴾ (الإسراء :١٢).

ويعتبر كتاب الفخر الرازي (في التفسير) من التفاسير العلمية للقرآن في كثير من المواطن، كما يوجد كتاب (كشف الأسرار النورانية القرآنية في ما يتعلق بالأرواح السماوية والأرضية) لمحمد بن أحمد الأسكندراني وكتاب (مقارنة بعض مباحث الهيئة بالوارد في النصوص الشرعية) لعبد الله باشا فكري. أما تفسير (الجواهر) للشيخ طنطاوي جوهري[2]، فقد كان بمثابة نتاج علمي أشبه بدائرة معارف انتهج من بعده الكثير من العلماء أمثال الإمام محمد عبده وتلميذه محمد رشيد رضا وغيرهم[3].

وقد انقسم أهل الفكر والدراية من (التفسير العلمي) بين مؤيد ومعارض.. فهذا الأستاذ المحقق (محمد الصادق عرجون) يؤكد:

((إن هذا الطريق في تفسير آيات القرآن الكريم بتسليط التأويل على كل ما يتعاصى فهمه على بعض العقول وإحالةِ أو استبعادِ ظاهر المعنى إلى ضرب من التمثيل هو الذي يُخشى أن ينفذ منه (المتقرمطون) إلى تحريف كلم الله عن مواضعها ابتغاء فتنة الجماهير من عامة المؤمنين.

وهل تسور المتحمسون لنظريات العلم المستحدثة في هذا العصر على آيات القرآن يحرفونها عن مقاصد الهداية إلى تحميلها مقاصد تخضعها لتطبيق تلك النظريات التي لا تزال في مهب رياح البحث، إلا من طريق التعسف في التأويل))[4]؟

أما الأستاذ سيد قطب فيكتب عن الموضوع:

((وكل محاولة لتطبيق الإشارات القرآنية العامة بما يصل إليه العلم من نظريات متجددة متغيرة أو حتى بحقائق علمية ليست مطلقة ـ كما أسلفنا ـ تحتوي:

أولاً: على خطأ منهجي أساسي. كما أنها تنطوي على ثلاثة إشارات كلها لا يليق بجلال القرآن الكريم.

الأولى: هي الهزيمة الداخلية التي تخيل لبعض الناس أن العلم هو المهيمن والقرآن تابع. ومن هنا يحاولون

تثبيت القرآن بالعلم. او الاستدلال له من العلم. على حين أن القرآن كتاب كامل في موضوعه ونهائي في حقائقه. والعلم ما يزال في موضعه ينقض اليوم ما أثبته بالأمس، وكل ما يصل إليه غير نهائي ولا مطلق. لأنه مقيد بوسط الإنسان وعقله وأدواته، وكلها ليست من طبيعتها أن تعطى حقيقة واحدة نهائية مطلقة.

والثانية: سوء فهم طبيعة القرآن ووظيفته، وهي أنه حقيقة نهائية مطلقة تعالج بناء الإنسان بناءاً يتفق ـ بقدر ما تسمح به طبيعة الإنسان النسبية ـــ مع طبيعة هذا الوجود وناموسه الإلهي.. حتى لا يصطدم الإنسان بالكون من حوله، بل يصادقه ويعرف بعض أسراره ويستخدم بعض نواميسه في خلافته.. نواميسه التي تكشف له النظر والبحث والتجريب والتطبيق وفق ما يهديه إليه عقله الموهوب له ليعمل لا ليتسلم المعلومات المادية الجاهزة.

والثالثة: هي التأويل المستمر – مع التحميل والتكلف– لنصوص القرآن كي نحملها ونلهث بما وراء الفروض والنظريات التي لا تثبت ولا تستقر، وكل يوم يجد فيهما جديد.

وكل أولئك لا يتفق وجلال القرآن كما أنه يحتوي على خطأ منهجي كما أسلفنا.

* * *

ولكن هذا لا يعني ألا ننتفع بما يكشفه العلم من نظريات، ومن حقائق عن الكون والحياة والإنسان في فهم القرآن، كلا !! إن هذا ليس هو الذي عنينا بذلك البيان.

ولقد قال الله سبحانه: ﴿سنريهم آياتنا في الآفاق وفي أنفسهم حتى يتبين لهم انه الحق﴾ (فصلت: ٥٣). ومن مقتضى هذه الإشارة أن نظل نتدبر كل ما يكشفه العلم في الآفاق وفي الأنفس من آيات الله، وأن نوسع ما يكشفه مدى المدلولات القرآنية في تصورنا.

فكيف ؟ ودون أن نغلق النصوص القرآنية النهائية المطلقة بمدلولات ليست نهائية ولا مطلقة.

ولنضرب لهذا مثلا:

يقول القرآن الكريم:

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شيءٍ فَقَدَّرَهُ تقديراً﴾ (الفرقان: ٢).

ثم تكشف الملاحظات العلمية أن هناك موافقات دقيقة وتناسقات ملحوظة بدقة في هذا الكون..

الأرض بهيئتها هذه، وبُعد الشمس عنها هذا البعد، وبعد القمر عنها هذا البعد، وحجم الشمس والقمر بالنسبة لحجمها وبسرعة حركتها هذه وبميل محورها هذا وبتكوين سطحها هذا... وبآلاف من الخصائص هي التي تصلح للحياة وقوائمها.. فليس شيء من هذا كله فلتة عارضة ولا مصادفة غير مقصودة..

هذه الملاحظات تفيدنا في توسيع مدلول: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شيءٍ فَقَدَّرَهُ تقديراً﴾ وتعميقه في تصورنا.. فلا بأس من تتبع مثل هذه الملاحظات لتوسيع هذا المدلول وتعميقه..

وهكذا...)(٥).

وهكذا نجد التفسير العلمي مرحلة أولية لإرساء دعائم التوجه إلى الخطوة الثانية، خطوات الإعجاز العلمي في القرآن الكريم..

وبداية الاتجاهات الخاصة بالإعجاز العلمي في القرآن الكريم:

إعجاز الحرف والكلمة والجملة والآية فالسورة فالقرآن الكريم كتاب المعجزة الكبرى من آدم – عليه السلام – إلى خاتم الأنبياء والمرسلين محمد (ﷺ).

تلك النواحي فى وحدات وفرادى أو متجمعات مع بعضها..

ونكرر القول مع الدكتور الشرباصي: (والذي نستطيع الجزم به هو أن القرآن الكريم لم يوجد فيه نص من النصوص يناقض حقيقة علمية ثابتة، وهذه ناحية من نواحي إعجازه، وكذلك ما أشار إليه من الحقائق العلمية يعد أيضاً دليلاً من دلائل هذا الإعجاز. وهذا القدر في التدليل على إعجاز القرآن من هذه الناحية يكفي ويشفي، وما وراءه تزيد بغير يقين، وتعريض للنص القرآني لبلبلة الآراء والنظريات)(٦).

---

(١) د. احمد الشرباصي– قصة التفسير ص ٨٢.

(٢) د. أحمد الشرباصي ـ المصدر السابق ص ٨٨.

(٣) مالك بن نبي ـ الظاهرة القرآنية ص ٥٩.

(٤) محمد الصادق عرجون – نحو منهج لتفسير القرآن ص٣٩–٤٠.

(٥) سيد قطب – في ظلال القرآن ط١ ج٢ ص٩٧.

(٦) الشرباصي – المصدر السابق ص٨٨.

الجسد يبلى ماعدا "عجب الذنب"

د. زغلول النجار

في عدد من الأحاديث النبوية الشريفة جاء ذكر عجب الذنب على أنه الجزء من الجنين الذي يخلق منه جسده، والذي يبقى بعد وفاته وفناء جسده؛ ليبعث منه من جديد، فقد أشار المصطفى (صلى الله عليه وسلم) الى أن جسد الإنسان يبلى كله فيما عدا (عجب الذنب)، فإذا أراد الله تعالى بعث الناس أنزل مطراً من السماء فينبت كل فرد من عجب ذنبه كما تنبت البقلة من بذرتها.

ومن هذه الأحاديث العديدة: روى أبو هريرة (رضي الله عنه) عن رسول الله (صلى الله عليه وسلم): "كل ابن آدم تأكل الأرض إلا (عجب الذنب) منه خلق وفيه يركب" (أبو داود، النسائي، أحمد، إبن ماجة، إبن حبان، مالك)، وفي رواية لأبي سعيد الخدري رضي الله عنه مرفوعاً الى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) أنه قال: "يأكل التراب كل شيء من الإنسان إلا عجب ذنبه، قيل: وما عجب ذنبه يارسول الله؟ قال: مثل حبة خردل منه نشأ" واخرج الإمام مسلم في صحيحه عن أبي هريرة نصا مثله جاء فيه: "كل ابن آدم يأكله التراب إلاّ (عجب الذنب)، ومنه يركب الخلق يوم القيامة".

وفي لفظ اخر لمسلم كذلك، جاء في هذا النص: "إن في الإنسان عظما لا تأكله الأرض أبدا، فيه يركب يوم القيامة. قالوا: أي عظم هو يا رسول الله؟ قال: عجب الذنب" وفي لفظ ثالث لمسلم عن ابي هريرة قال: قال رسول الله (صلى الله عليه و سلم): "ما بين النفختين أربعون" قالوا يا أباهريرة أربعون يوما؟ قال: أبيت، قالوا: أربعون شهرا؟ قال: أبيت، قالوا: أربعون سنة؟ قال: أبيت، قال: ثم ينزل الله من السماء ماء فينبتون، كما ينبت البقل" قال: قال: وليس من الإنسان شيء الا يبلى، الا عظماً واحداً وهو عجب الذنب، ومنه يركب الخلق يوم القيامة"

ومعنى أبيت في كلام أبي هريرة هو أبيت أن أجزم أن المراد أربعون يوما أو شهرا أو سنة، بل الذي أجزم به أنها أربعون مجملة، وقد جاءت أربعون سنة مفصلة في قول للنووي.

وهذه الأحاديث النبوية الشريفة تحتوي على حقيقة علمية لم تتوصل العلوم المكتسبة إلى معرفتها إلا منذ سنوات قليلة، حين أثبت المتخصصون في علم الأجنة أن جسد الإنسان ينشأ من شريط دقيق للغاية يسمى باسم "الشريط الاولى) الذي يتخلق بقدرة الله (سبحانه وتعالى) في اليوم الخامس عشر من تلقيح البويضة وانغراسها في جدار الرحم، وإثر ظهوره يتشكل الجنين بكل طبقاته وخاصة الجهاز العصبي و بدايات تكون كل من العمود الفقري، وبقية أعضاء الجسم. لأن هذا الشريط الدقيق قد أعطاه الله تعالى القدرة على تحفيز الخلايا على الإنقسام، والتخصص، والتمايز والتجمع في أنسجة متخصصة، وأعضاء متكاملة في تعاونها على القيام بكافة وظائف الجسد.

وثبت أن هذا الشريط الأولى يندثر فيما عدا جزءاً يسيراً منه، يبقى في نهاية العمود الفقري (العصعص)، وهو المقصود بـ(عجب الذنب) في أحاديث رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، وإذا مات الإنسان، يبلى جسده كله إلا (عجب الذنب) الذي تذكر أحاديث رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، أن الإنسان يعاد خلقه منه بنزول مطر خاص من السماء، ينزله ربنا (تبارك وتعالى) وقت أن يشاء فينبت كل مخلوق من عجب ذنبه، كما تنبت النبت من بذرتها.

وقد أثبت مجموعة من علماء الصين في عدد من التجارب المختبرية استحالة إفناء عجب الذنب (نهاية العصعص) كيميائياً بالإذابة في أقوى الأحماض، أو فيزيائيا بالحرق، أو بالسحق، أو بالتعريض للأشعة المختلفة، وهو ما يؤكد صدق حديث المصطفى (صلى الله عليه وسلم) الذي يعتبر سابقة لكافة العلوم المكتسبة بألف وأربعمائة سنة على الأقل.

وهنا يتبادر الى الذهن سؤال هام مؤداه: لماذا تعرض المصطفى (صلى الله عليه وسلم) لقضية علمية غيبية كهذه في زمن لم يكن لمخلوق علم بها؟ ومن أين جاء هذا النبي الخاتم والرسول الخاتم بهذا العلم لو لم يكن موصولا بالوحي، ومعلما من قبل خالق السماوات و الأرض؟

وللإجابة على ذلك نقول بأن الله تعالى يعلم بعلمه المحيط أن الإنسان سوف يصل في يوم من الأيام الى معرفة مراحل الجنين، وسوف يستبين دور الشريط الأولي الذي من بقاياه، عجب الذنب، في تخليق جسد الجنين. فألهم خاتم أنبيائه ورسله النطق بهذه الحقيقة ليبقى فيها من الشهادات على صدق نبوته، وصدق رسالته، وصدق تلقيه عن الخالق سبحانه وتعالى ما يبقى موائماً لكل زمان ولكل عصر، ولما كان زماننا قد تميز بقدر من الكشوف العلمية، والتطورات التقنية التي لم تتوفر – فيما نعلم – لزمن من الأزمنة السابقة، فإن مثل هذه الإشارات العلمية في كل من كتاب الله وسنة رسوله (صلى الله عليه وسلم) تبقى لغة العصر وخطابه، وأسلوب الدعوة الى دين الله الخاتم الذي لا يرتضي من عباده دينا سواه، فلا يمكن لعاقل أن يتصور مصدراً لهذه الحقيقة العلمية من قبل ألف وأربعمائة سنة غير وحي صادق من الله الخالق؟؟!!

فسبحان الله الذي خلق فأبدع، وعلم فعلم، وأوحى على خاتم أنبيائه ورسله بالحق الذي لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه، وصلى الله وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه ومن تبع هداه ودعا بدعوته الى يوم الدين.

المصدر:الإنترنت: موقع: Islamonline.net